

Нийслэлийн Газар Засаг Засаг
МЕСТНЫЙ ОБЪЕДИТЕЛЬНЫЙ

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

БҮГЭДЭ АРАДАЙ СОНИН

ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

2010 оной
июниин
17
Четверг

№ 23
(21769)

Зунай дунда
хара морин
нарын
5
гарагай
5

Манай сонин Россин хэблэлэй алтан жасада оруулагданхай

ИЮНИИН 19 - МЕДИЦИНЫН ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЫН ҮДЭР

А. БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

УЛААН-ҮДЭ ХОТЫН ЭЛҮҮРЫЕ ХАМГААЛГЫН ХҮНДЭТЭ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭД!

Та бүгэдэниэ мэргэжэлтэ найдэрөөртнай - Медицинскэ хүдэлмэрилэгшын үдэрөөр үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб! Хотын захиргаанай, өөрынгөө болон хэдэн мянган пациентүүдэйтнай зүгһөө хүнгэн бэшэ болон харюусалга ехэтэй ажалалтай, үнэн шударгы яадалайтнай, энэрилтэй болон анхаралтай хандасынтнай түлөө эгээд дулаахан үгэнүүдэ зориулаба.

Улаан-Үдэ мэргэжэлтэ медицинскэ кадрнуудаараа омогорходог: тус найдэрэе таба мянга гаран врачууд, медицинскэ сестранууд, лаборантнууд, санитарканууд тэмдэглэнэ.

Хотын засагай зургаанууд муниципальна элүүрые хамгаалгын дэмжэлгэ болон хүгжөөлгэдэ, материальнотехническэ баазынь найжаруулагда, ашаг үрэ ехэтэйгээр хүдэлмэрилхөөр таатай найн эрхэ байдал тогтоолгодо онсо анхарал хандуула. Манай поликлиникэнүүд, больницанууд болон амбулаторинууд хэрэгтэй медицинскэ багажа эзбэсгүүдээр, мүнөө үеын тоног түхээрлэгнүүдээр хангагдана. Тийгэжэ үбшэ танилгын болон аргалалгын шэнэ ашаг үрэтэй арганууд нэбтэрүүлэгдэнэ гэжээ.

Энэ жэлдэ түргэн медицинскэ туһаламжын больницын гол корпус хэблэнэ шэнэлэгдэе, нейро-гэмтэлгэнүүдтэй хүнүүд туһаламжада хүртэхэ аргатай болоо, реанимациин болон терапиин отделенинүүд, үхибүүдэ хүдээн абалгын таалга найжаруулагда. Мүнөө дээрэе Геологическа үйлсын 23-дахи гээтэ барилгын хүдэлмэри түдэг дундаа, һаяада тэндэ 2000 дүрбэлжэн метр талмайтай шэнэлэгдэнэ байшан соо хүүгэдэй 2-дохи поликлиникэ байрлаха юм. Тийхэдэ хотодомнай гэр бүлын болон юрэнхы эмнэлгын байгуула хүгжээгэ байхад. Бурядаймнай нийслэл хотодо холын микрорайонуудта 22 амбулатори ажалаа ябуула. Хотын поликлиникэнүүдтэ ута ээлжээрүүдэ усадхахын тула оньһон арга нэбтэрүүлэгдэнэ. Энэ жэлдэ аргалалгын эмхи зургаанууд 105 миллион түхэрингэй хэмжээндэ медицинскэ тоног түхээрлэгээр хангагдаха. Гадна удаадахи табан жэлэй туршада поликлиникэнүүд, стационарнууд болон медицинскэ түбүүд "Буряад Республикын элүүрые хамгаалгы хүгжөөлгэ" гэгэн программаар федеральна, республиканска болон муниципальна бюджетүүдһээ гүйсэд эмсээгүүдгээ хараалагдана.

Элүүрые хамгаалгын байгуулгы найжаруула болон ажаһуугшадай элүүрые хамгаалха талаар гол зорилгоонд гүрэнэй гээд дээдэ хэмжээндэ тодорхойлогдонхой. Тиймэнэе Улаан-Үдэдэ түрэлгын тоо олошоржо, хүнэй гарзалалга доошолжо эхилэе.

Хотын элүүрые хамгаалгын байгуулгын хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэд! Та бүгэдэндэ элүүр энхые, нангин хэрэгтэйнай амжалта болон аза талаан, эгээл найн найхание хүсэнэб!

ХҮНДЭТЭ ЭМШЭД, МАНАЙ НАЛБАРИИН ВЕТЕРАНУУД!

Эмшэн хүн ажаһуугшада ехэ хэрэгтэй, шухала мэргэжэлтэй. Хүннэе адаглахадаа бэрхэ, ехэ эрдэм мэдэсэтэй, бэлг шадбаритай, тэсэбэритэй хүн эмшэн болодог. Танай үдэр бүрин оролдосотой ажалай ашаар арад зомнай энхэ элүүр ябана. Хүндэ туһалха, тэрнине абарха, эмшэлхэ гэшэ аргагүй харюусалгатай хэрэг. Тиймэнэе нимэ мэргэжэлтэй хүнүүд хүн зоной дунда ехэ хүндэтэй. Танай хүнгэн бэшэ ажалда мэргэжэлтэйнай найдэрөөр дашарамдуулан амжалта хүсэнэбди.

Манай һалбаринд шэнэ онол арганууд нэбтэрүүлэгдэнэ. Хүнэй бэеын тамир шэнжэлхэ оньһон хэрэгсэлүүд жэл эрэхэ бүри нарижуулагдана. Хүн зонон эмшэлхэ аргануудыһе найжарна.

Манай һалбарин ветерануудта энэ үдэр доро дохинобди. Тэдэнэй дунда агуухэ Илалтые шэрээлсэжэ, медсестра, фельдшер, санитарка, эмшэнээр хүдэлхэн хүнүүд би. Хүндэтэ ветерануудтаа үнэн зүрхэнһөө баяр баясхалан хүргэнэбди.

Хүндэтэ нүхэд! Мэргэжэлтэйнай найдэрөөр дашарамдуулан, ажабайдалдатнай бүхы найн найхание хүсэнэб. Найдэрөөр!

Улаан-Үдэ хотын мэр Г.А.АЙДАЕВ.

В.В.КОЖЕВНИКОВ,
Буряад Республикын элүүрые хамгаалгын министр.

БҮГЭДЭ АРАД ЗОНОЙ НЭГЭДЭЛГЫН НҮЛДЭ ТЭМДЭГ

Гүрэнэймнай эгээл шухала найдэр болохо Россин үдэр республикын нийслэл хотодо үргэнөөр тэмдэглэгдэе. Улаан-Үдын мэр Геннадий Айдаев хотын ажаһуугшадые болон айлашадые амаршалаад, баяр ёһолодой митинг нээгэе. "Энэ найдэр бүгэдэ арад зоной нэгэдэлгын, Эхэ ороноймнай мүнөө үеын болон ерээдүй сагай байдалай түлөө нийтын харюусалгын нүлдэ тэмдэг болоо. Россин гүрэнэй байгуулгын болон демократийн үндэһэ һуурийн тогтолгы, гүрэнэймнай ерээдүй сагай байдалда этигэл найдаринуудые тус үдэртэй холбонобди", - гэжэ РБ-дэ

ахамад федеральна инспектор Сергей Шилин онсолло.

Буряадай Правительствын Түрүүлэгшын Нэгэдэхэ орлогшо Иннокентий Егоров республикын Президент Вячеслав Наговицынай болон правительствын зүгһөө бултаннэ амаршалаад, социальнотехническэ хүгжэлтэ тухай хөөрхэнэйнгөө удаа нигэжэ тэмдэглэе юм: "Хамтаралга болон бата нэгэдэлгэ манай хүсэн. Хэдэн миллион хүн, олон тоото арадууд болон үндэһэ яһатанууд Россин түлөө ами наһаяа үгөө, хүсэ шадалаа зориулаа. Манай элинсэг хулинсагууд, үбгэ эсэгэнэр шухаг гүрэн түрэ байгуулгын тула хэдэн зуун жэлүүдэй туршада зүрхэ сэдхэлаэрээ оролдоо. Наяхана бидэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда Илалтын 65 жэлэй ойн баяр тэмдэглэебди. Тус найдэр манай нийгэмэй сэдхэлэй үндэр сахилгатай үндэһэ һуури, Эхэ орондоо үнэн сэхэ үзэл, Эсэгэ орондоо бээе үгэнги байдал бүрише бэхижүүлэе". РБ-гэй Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Матвей Гершевич бултанда амгалан байдал болон жаргал, ерээдүйдэ этигэмжэ, үри хүүгэдэйнгөө болон гүрэн түрэнгөө аша туһада шэнэ тулалтануудые хүсөө.

Митингын һүүлээр конкурсууд болон найдэрэй концерт наадан эмхидхэгдэе.

Сэрэгма ДОНДОКОВА, Авторай фото.

Уважаемые читатели!
Завершился приём материалов на конкурс
«Символ девяти знамен».

"Байкал", "Байгал" тухай удхатай хөөрэлдөөн УНШАГШАДАА НОНИРХУУЛХА УГ ЗОРИЛГОТОЙ

Тээмэндэ Улаан-Үдыннай И.Калашниковай нэрэмжэтэ түбэй библиотекын актова зал соо олондо мэдээжэ "Байкал", "Байгал" журналуудай редакциинхид, авторнууд сугларжа, хэжэ байһан ажал хэрэгүүд, түүхэ, шэнэ нэрэнүүд, ерээдүйн түсэбүүд тухайгаа хөөрэлдэбэ. "Байкал" журналай редактор, мэдээжэ журналист, хэблэлдэ, радиоодо 50 жэл хүдэлхэн габьяатай республикымнай соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Н.Н.Ильина тодорхойлоодо, "Агуухэ Илалтын 65 жэлэй ойдо байгша ондо олон материалнуудаа, номернуудаа зориулаабди, ганса республикымнаа бэшэ, мүн бүхэдэлхэйн, бүхэроссин оршондо анхан суурханан, мүн мүнөөшье ажаллада уран зохиолшод, поэдүүдэй зохиолнуудые хэблэбди, хэблэхэбди. Нютагаархидаа баһал дэмжэбди. 2-дохи дугаарайнгаа эхин гадар дээрэ суута снайпер Жамбал Тулаевай дүрэ зураг хэжэ байжа, бэлитгэй поэт, журналист Владимир Тулаев хубүүнэйһэ эсэгэ тухай материал гаргаабди. Тийхэдэ эндэ хабаадажа байһан мэдээжэ поэт, Гэсэрэй найдэр эмхидхэгшэдэй нэгэн болохо Б.С.Дугаровай поэтическэ, прозаическа дэбтэр хэблэхэмнай, олоной һонирхол татана. Үшөө саашан бэшэхэ хэрэгтэй гэхэ байнаб. Энэмнай хоморой зүйл бшуу, юуб гэхэдэ, анхан МГУ - "Альма матер" тухай гансал Владимир Бараевай материал байгша нааб даа. Хизаар ороноо, искусство шэнжэлэгшэдые, уран зурашадые хабадуулабди, саг үргэлжэ тодирлобди" гэжэ хэлэе.

- Видэшые баһа материалнуудаа Агуухэ Илалтын найдэртэ зориулаабди. Бэлитгэй поэт Мэлс Самбуевай 70 жэлэй ойтой дашарамдуулан, дайн тухай "Мамайн добуун" поэмые дурдалгатайгаарнь үгөөбди. Дайнай ветури, Эхэ орондоо үнэн сэхэ үзэл, Эсэгэ орондоо бээе үгэнги байдал бүрише бэхижүүлэе". РБ-гэй Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ Матвей Гершевич бултанда амгалан байдал болон жаргал, ерээдүйдэ этигэмжэ, үри хүүгэдэйнгөө болон гүрэн түрэнгөө аша туһада шэнэ тулалтануудые", Цогто Номтоевой шүлэ-

гүүдые хэблэбэбди. Тон хоморой публицистическэ материалнуудые үгэнэбди, үгэхэшэбди. Хамалган хашалганда ороһон ламын хуби заяан тухай ("Даяаншын хашалан") монголһоо оршуулгын ехэ һонин материал (Ч.Ц.Гуруевай оршуулга), үнийнэй хэблэгдээгүй Ж.Балданжабоной "Паровоз хуугайла" гэгэн роман гараа. Поэзээр шэнэ нэрэнүүдтэй, уран зурашадтай танилсуулабди. Жэшэнь, Геннадий Васильевай (уран зураг, бүтээлнүүд), Владивостогой Александр Гунзеноевэй (уран зураг), Алина Цырендоржиевагай (гобелен) гээд олон даа. Хоморой, анхан хэблэгдээгүй зохиолнуудта анхарал хандуулабди. Журналнуудаа тараалгын, уншагшадтаа хүргэхэ асуудал наанаемнай зобооно, - гэжэ "Байкал" журналай редактор, хэлэ бэшэгий эрдэмэй кандидат В.Д.Жапов тэмдэглэе.

Түбэй номой сан соо болоһон һонин энэ хөөрэлдөөндэ поэт Б.С.Дугаров, уран зохиолшо, хэблэгшэ Виктор Шоно, поэтесса Валерия Цыренова, журналуудай харюусалгата секретарьнууд - уран зохиолшо Гарма-Доди Дамбаев ("Байгал"), поэт, прозаик Булад Аюшеев ("Байкал"), бусад хабаадажа, һанамжануудаараа хубаалдаба.

2007 ондо "Байкал", "Байгал" журналуудай Бүхэроссин хэблэлэй выставкэ дээрэ "Золотой фонд прессы" дипломдо хүртэһэниинэй редакциинхидай саашадашье уншагшадтаа һонирхуулаха ехэ түсэбтэй, уг зорилготой байһыень гэршэлнэ бшуу. Энэ һонин уулзалгы "Байкалай" корреспондент Александр Термаханов хүтэлбэ. Захил хэһыетнай уншагшадтаа уряалабди: индексүүд: "Байкал" - 78408, "Байгал" - 78407.

Бэлигма ОРБДОЕВА,
Сэрэгма ДОНДОКОВАГАЙ фото.

РОССИИН ҮДЭРТЭ ЗОРИУЛАГДАА

Унгэрһэн амаралтын үдэрнүүдтэ, илангаяа июниин 12-то, Россин үдэр гүрэн доторнай үргэн дэлэсэтэйгээр тэмдэглэгдэе. Энэ ушараар хаа хаанагүй һонирхолтой хэмжээ ябуулганууд болоһон байна.

Улаан-Үдэ хотын Исая Калашниковай нэрэмжэтэ номой сангай 24-дэхи филиалда мүн лэ хүүгэдтэй уулзалга эмхидхэгдэе. 49-дэхи һургуулин дэргэдэ ажаллажа байһан хүүгэдэй площадкын хубүүд, басагад эндэ уригдаа. «Залуушуул, һунгалта» гэгэн хэшээлдэ тэдэ хабаадалсаа. Хотын номой сангай юрист Дина Будаева сугларагшадтай һонирхолтой хөөрэлдөө эмхидхэе. Хэшээлэй эсэстэ хубүүд, басагад викторинын хүнгэн бэшэ асуудалнуудта харюусаж, гарай бэлэг сэлэгүүдтэ хүртөө.

«21-дэхи зуун жэлэй залуушуул» гэгэн түхэрэе шэрээ уулзалгын хоёрдох хубида эмхидхэгдэе. «Бидэ, залуушуул» гэгэн креативна түбэй дэргэдэ болоо гээд хэлэхэ хэрэгтэй. «Манай филиалай хүтэлбэрлэгшэ Людмила Григорьевна Торьянигай ашаар энэ түб нёдондо нэгэдэнэ байна, - гээд түбье дагша Дарима Шолоног хөөрэнэ. - Бидэ нягта харилсаа холбоотойгоор Улаан-Үдэ хотын депутатуудай Советдэй дэргэдэхи залуушуулай таһагтай хүдэлнэбди. Манай хэмжээ ябуулгануудта ганса тус таһагай эдэбхитэд ерээ бэшэ, мүн залуу депутатууд дуратай хабаадалсана».

Иймэ һонирхолтой хэмжээ ябуулганууд хирэ хирэ болоод лэ, хотын номой сангай 24-дэхи филиалда бололол байдаг.

Борис БАЛДАНОВ.

СТОМАТОЛОГИЯ на Батарейке

ПрофиDent

Тел.: 22-38-01 ул. Воровского, 25
гостиница Профсоюз

Для исключения противопоказаний необходима консультация со специалистом

ДҮНГҮҮДЭЭ ХАРУУЛХА ДҮҮРЭН АРГАТАЙ

Буряадай Правительствын экономикын хүгжэлтын талаар түрүүлэгшын орлогшо Александр Чепик, Буряад Республикын хүдөө ажыхын министр Александр Манзанов болон бусад засагай зургаануудай түлөөлэгшэд Мухар-Шэбэрэй аймаг хүрэнэн байна.

ООО СП "Тугуй", ООО "Мухоршибирь", ЗАО "Сутайское", СПК "Колхоз Искра", МО СП "Тугуйское" гэж газарнуудаар засагай зургаануудай түлөөлэгшэд ябажа, хонирхон хараа. Хүдөө ажыхын болон бага олзо эрхилдэгийн талаар республиканска програмнуудай хэр бэлдүүлэгдэж байнаар тэдэнэр хонирхонон байна.

Мухар-Шэбэрэй аймагай хүдөө ажыхы хохидоогүй, дам хүгжэжэ байнагуй. Аймаг дотор зон ажалгүйдэжэ байнагуй. Юуб гэхэд, энд дүрбэн республиканска антикризиснэ програмнууд бэлдүүлэгдэнэ бшуу.

Мүнөө жэл республика дотор 12 мянган зон хубин хэрэг эрхилжэ эхилэнхэй. Аймагай захиргаан ажалгуй зоние нэгдүүлжэ, хамтын хүдөө ажыхы эмхидхэдэ тунална. Иймэ найшаалтай жэшээтэй Бар гэжэ нуурин газарта дайралдабди. Тосхойно 43 ажаһуугшад нэгдэжэ, хүн бүхэнийн ЦЗН-нээ (Хүн зоние ажалаар хангадаг түб) 58800 мянган түхэригтэ хүртөөд, гектар талмай дээрэ талха тарья тарйба. Саашанхи ажалдань гүрэн баһал туһалха хэбэртэй.

Мухар-Шэбэрэй аймагта 18 мянган гектар талмай дээрэ тарьян таригдаа, 8 мянган гектар талмай паар бин. Хүдөө нутагта шийдхэгдэгүй асуудалнууд олон. Жэшээлбэл, хүдөө ажа-

хын талаар дээдэ болон дунда хүргүүлинууды дүүргэнэн зон ехэ хэрэгтэй болоод байна. Тэдэнэрые ЗАО "Сутайское" гэжэ эмхидэ, Галина Доржиевна Дабеева ехэ дуратайгаар угтажа абаха.

Энэ хүдөө ажыхын предпритида хүдэлхээ эрэнэн залуу мэргэжэлтэн 6700 түхэригтэй салин абаха аргатай. Галина Доржиевнагай хэлэнэр, предпритийн ажалшад жэлэй дүнгүүдээр 13-дахи салин абадаг заншалтай.

Хүдөө нутаг руу залуу мэргэжэлтэды ямар аргаар дуудажэ асарха ааб даа, - гээд Галина Дабеева хэлэнэ. Мүнөөдэр хони, мал адуула ажалшание олохоор бэшэ болонхой саг. Бидэнэртэ хүдэлхээ эрэнэн зоние туһаламжагүйгөөр орхидогүйбди. Хэрэгтэй сагтань малааршые тэдхэмжэ хэнбди.

Хүдөө ажыхын предпритинуудта шийдхэгдэгүй асуудалнууд олон.

Банкһаа урьһаламжа абаагүй һаа, тарилгын ажал хэгдэхээр бэшэ.

Аймаг дотор хүдөө ажыхын 9 предприти хүдэлнэ. Эдэ гэхэдэ, СПК "Колхоз Искра", СПК «Никольское», СПК "Родина", ОАО «Мухоршибирь», ОАО "Барское" болон бусад. Аймагай 7 предприти хүдөө ажыхын талаар республиканска програмнуудта оролсонхой. Мүнөөдэр аймагай ажыхынуудта герефордно, хальмаг, казах үүлтэрэй мал харадаг юм.

Герефордно үүлтэрэй мал һайн шанартай мяхатай, һарын болзор соо килограммаар шэгнүүрээ нэмэдэг юм. Иймэ мал ООО "Мухоршибирь" гэжэ эмхидэ харууһалагдана. Жэл ерэхэ бүри тэдэнэрэй тоо олон боложол байнхай. Иймэ үүлтэрэй буруу 350 килограммай байха, хэдэн жэл болоод тонно шэгнүүртэ хүрэхэ аргатай юм.

Аймаг дотор эгээл жэшээтэ ажыхы - "Колхоз Искра" СПК. Тус ажыхыда шэнэ техникэ үргэнөөр хэрэглэгдэнэ. Ушарын гэхэдэ, республика дотор тарилгын 12 шэнэ комплекс дамжуулагдаа. 3 комплекс Мухар-Шэбэрэй хүдөө ажыхынуудта эльгээгдэ. Шэнэ комплексоор тарилга хэжэ нургаха курсануудые Хүдөө ажыхын министрствын мэргэжэлтэд үнгэргөө.

Шэнэ техникэ бүхы республика дотор хэрэглэхээр бэшэ.

Республикын дэбисхэрэй газарнууд ондо ондоо шэнжэтэй, тинмэнэе иймэ техникэ эгээл жэшээтэ хүдөө ажыхынуудта хэрэглэхэ гээд хэлсээтэй.

Шэнэ техникэ "Колхоз Искра" СПК-да нилээд ехэ туһатай. 1000 тоннын орондо 650 тонно дизельнэ түлшэ хэрэглэдэг болонхой. Энээн тушаа тус хүдөө ажыхын хүтэлбэрлэгшэ Василий Коршунов хэлэнэ.

Тус эмхидэ гурбан зуун хүн ажаллана. Гүнэй үүлтэрэй 600 толгой мал харадаг байна.

"Колхоз Искра" СПК гэжэ ажыхыда Хонхоло нуурин газарай ажаһуугша Андрей Лантев хүдэлнэ. Тэрэндэ Александр Чепик гэр барилгын сертификат барюулаа. 360 мянганай сертификатта хүртэнэндэ Андрей ехэ баяртай.

Янжама ЖАПОВА.

АВТОРАЙ ФОТО-ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А.Чепик Мухар-Шэбэрэй зонтой хөөрэлдэнэ.

Залуу эрдэмтэд спортдо дуратай

Республикымнай залуу эрдэмтэд һуралсалай жэл соо бүхы хаба шадалаа гаргана. Эрдэмэй ажалай һүүлээр тэдэ элдэб спортын зүйлнүүдээр бээе һорино. Зунай эхин һарада бидэ тусхай Спартакиада эмхидхэнбди, - гээд залуу эрдэмтэдэй эблэлэй түрүүлэгшэ Наталья Базарова хөөрэнэ.

Залуу эрдэмтэдэй дунда имэ мурьсөөн зургаадаһаа үнгэргэгдэбэ гээд хэлэхэ хэрэгтэй. Харин хоёрдохи жэлээ Семен Владимирович Мантуровай мүнхэ дурасхаалда зорюулагдана. С.В.Мантуров олон жэл соо Залуушуулай хэрэгүүдэй, физическэ культурын болон аяншалгын талаар гүрэнэй хорооние хүтэлбэрлөө, Эрдэм ухаанай болон һуралсалай министрэй нэгэдэхи орлогшоор хүдэлөө.

Мүнөө жэлэй спартакиада түүхэдэ оробо гээшэ. Ушар гэхэдэ, уласхоорондын хэмжээнэй болгодоо. Анха түрүүлэгшэ Монгол ороной залуу эрдэмтэд маанадтай мурьсэжэ байна, - гээд Наталья Базарова хөөрөөгөө үргэлжэлүүлнэ.

Танай мурьсөөндэ хабаадаха гэнэн урилга абахадаа баярлаабди. Тинмэнэ эртэннээ бэлдэхэ хэбди. Бүхы спортын зүйлнүүдтэ хабаадагүйдэмнай харамтай байна. Хэды тингэбшые, һайн дүн харуула гэжэ оролдоходи, - гээд ерээдүй инженер эрдэмтэн Ганбат Даваа хэлэнэ.

Залуу эрдэмтэд шатар наадаа, столый теннисээр, волейболоор, футболоор мурьсөө. Эндэ 6 команда 100 гаран хүн хабаадаа гээд хэлэхэ шухала.

Футболдо - ВСГТУ-гай, волейболдо - БГСХА-гай, шатарта - БИН-эй, столый теннистэ ВСГАКИ-гай команданууд шалгаржа гараа. Команда бүридэлдэ технологическа университетэй эрдэмтэд түрүүлэн байна. Хажуугаарнь шалгарһан хабаадагшадта тусхай бэлэг сэлэгүүд барюулагдаа.

Борис БАЛДАНОВ.

харуулагдаха. Буряад арадай үлгэр домогууд дээрэ үндэнхлэн «Онтохон одхондоо» гэнэн жүжгэй гол рольнууды манай мэдээжэ артистнар гүйсэдхэхэ юм. Буряад драмын артист Баста Цыденов, Цыден Цырендоржиев, Саяна Цыдыпова, «Үльгэр» театрай артистнар Жаргал Лодоев, Арсалан Бидагаров, Дмитрий Аюров болон Москвагай хүгжэмшэ, актер хөөмэй хоолойгоор дууладаг Виктор Жалсанов гэгшэд харагшадтай урда бэлиг талаангаа харуулаха.

«НҮҮДЭЛШЭН» театр урина

Хүндэтэ манай уншагшад, таанар ямар театр харахаяа һананат? «Шиний һананан хүсэлэй театр», үгышые һаа, «Ямар театр шамда хэрэгтэй?» гэнэн асуудалаар найруулга бэшэ даабар ерээдүй режиссер, ГИТИС-эй оюутан Олег Юмовтэ нэгтэ үгтэн гээшэ. Тиихэдэнэ Олегэй ухаанда гансата майхан татагдаһан «балаган» театр һанандаа бэлэй. Мүнөөдэр эндэ, нүүгөөдэр үшөө ондоо тээ жүжэг наадаһаа харуулаад, эд бараагаа хуряагаад лэ, саашаа зөөжэ, нүүжэ ябаха. Үнинэйнгөө бодолые үнэн дээрэнэ бэлүүлжэ арга боломжын ерээдэ, түрэл нутагтаа «Нүүдэлшэн» гэнэн театр байгуулхань. Бусад театрнуудһаа онсо илгаанин гэхэдэ, Дээдэ Онгостойн этнографическа музейн дэбисхэртэ аргагүй томо 200 дүрбэлжэн метрэй талмай ээлһэн һэеы гэр-театр татагдаха юм. 150 хүнэй нууритай һэе гэр соо үлгэртэ домог жүжэгүүд буряад хэлэн дээрэ табигдаха. Мүн хари гүрэнүүдэй уран зохёолнуудые эндэ найруулан харуулахаар түсэблэгдэнэ.

Олон хари гүрэнэй нүүхэни уран зохёолшод юм. Тэдэнэр манай Буряад орон ерэжэ, жүжэг табилал, манай зондо баһал хонирхолтой байха, - гэжэ залуу режиссер Олег Юмов пресс-конференцин үедэ хэлэбэ.

Байгша оной июлин 7-ноо эхилжэ, табан үдэрэй туршада, олоной һонорто «Онтохон одхондоо» гэнэн жүжэгөөр энэ театрай танилсалга эхилхэ юм. Үхибүүдтэ үдэрэй 12 сагта, ехэшүүдэ үдэһын долоондо жүжэг

- Буряад драмын театрай тайзан дээрэ нэгтэ роль гүйсэдхэхэ һанал байгаа. Тинмэнэ Олег Юмовэй дурадхал оруулхада, гансата зүбшөөлөө үгөөб, - гэжэ Арсалан Бидагаров хэлэнэ.

«Нүүдэлшэн» энэ жүжгөөр ажалаа дүүргэхэ бэшэ, Ерээдүй сагта Бертольд Брехтын «Мамаша Кураж» - «Эхын наадан» гэнэн зохёолоор жүжэг табихаар хараалагдана.

Һэеы гэр-театр соо хойморто морин хуурай аялга хүгжэм доро үлгэршэнэй түүхэ домог шагнаха зол манай харагшадта ушархань лэ.

Үүдэндөө суурга үлгөөгүй, Үрхэдөө һүүдэр үлхөөгүй, Хуудам талын һахууһан Эшэгы сагаан һэеы гэр

гэнэн шүлэгэй мурнууд гансата һанандана. «Нүүдэлшэн» театр ерэхэдэ, угайнгаа оршон байдалтай танилсаха, сэдхэлээрэ угайнгаа заншал мэдэрэн, урданай сагай, арадаймнай ажаһуудалай үзэгдэлнүүд эзэлүүдгүй харагдаһан шэнги болохо бшуу.

Ешигма ЦЫБЕНОВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Нүүдэлшэн» театр байгуулагша - режиссер Олег Юмов (тэг дундань), театрай артистнар Баста Цыденов, Жаргал Лодоев.

Авторай фото.

ЭТНО-ФЕСТИВАЛЬ БОЛОХОНЬ

Июнин 25-27-до Түнхэнэй аймагта "Кочевники гор" гэнэн уласхоорондын этно-фестиваль үнгэрхэ. "Эб модоной наадан", "Уулын уладай уулзалга", "Сурхарбаан-2010" гэнэн хэмжээ ябуулгануудые нилүүлһэн фестиваль Буряад Республикын Росси гүрэнэй бүридэлдэ ороһоор 350 жэлэй ойдо зорюулагданхай.

Эндэ Түнхэнэй, Ахын, Захааминнай аймагуудай, Эрхүүгэй областиин Алайрай, Нүхэдэй аймагуудай, Монгол ороной Хүбсэгэл, Ара-Хангайн аймагуудай түлөөлэгшэд ерэхээр хараалагдана.

Фестивальда ерэгшэд олон хонирхолтой конкурснуудта хабаадаха аргатай. Жэшэнь, "Золотые праресни Саян", "Шелковая нить", "Дангина-фея кочевого утра". Тинн спортивна наадаанууд үнгэрхэ (бүхэ барилдан, һур харбалга, мори урилдаан). Элдэб выставкэнүүдтэ, фотосессинүүдтэ хабаадаха аргатай.

Фестивалиин хэмжээндэ "Хонгодоры в родоплеменных связях" гэнэн конференци үнгэрхэ. Тогоошод, официантнууд, барменүүд өөрын конкурснуудтай.

Бүхы хэмжээ ябуулганууд Хэрэн, Аршаан тосхонуудта, "Вышка", "Нилова Пустынь" гэнэн нутаг газарнуудта үнгэрхөөр хараалагдана.

Эржена БАТОРОВА.

Авторай фото.

"НАРАНГИ" ГЭНЭН КЛУБ БҮХЭРОССИИН ФЕСТИВАЛЬДА АМЖАЛТА ТУЙЛАА

Һаяхана Пермь хотодо залуу бүлэнүүдэй клубуудай Бүхэроссиин фестиваль үнгэрөө. Тус конкурсдо Буряад Республикаһаа "Наранги" гэнэн Хориин аймагай залуу бүлэнүүдэй клуб хабаадаа.

Мүнөө жэл энэ хэмжээ ябуулгада 200-гаад хүн Россиин олонхи хотонуудһаа ерээ. Эдэнэр фестивалиин региональна шатануудай илагшад болоно. Социальна ажал ябуулганууд тухайгаа отчет, клубай ажабайдал тухай презентаци гэхэ мэтые хабаадагшад журинн гэшүүдтэ харуулаа.

Конкурснуудай программа энэ жэл Агууехэ Илалтада зорюулагданай байгаа. Уласхоорондын бүлын үдэртэ баһа зорюулагдаа.

"Наранги" гэнэн залуушуулай бүлэнүүдэй клуб "Семейное предпринимательство" гэнэн номинацида илгаржа, фестивалиин дипломуудта хүртөө. Тус команда соо 10 залуушуул ороһон байна.

Эржена БАТОРОВА.

Тобшо һонинууд

МАНАЙ МАЛШАД ТҮРҮҮЛБЭ

Зүүн Сибирийн табан могой нотагуудай 41 ажахы үүлтэртэ хонид болон ямаадууды Шэтэдэ үнгэргэгдэн долоодохи регионуд хоорондын выставкэдэ асаржа харуулба. Тэрэнэй дүнгөөр Буряад ороной малшад эрхимлэбэ.

Тодорхойгоор хэлэхэдэ, Буряад ороноймнай ажахынууд нёдондонойгоо үрэ дүнгүүдхэ үшөө һайн сэгнэлтэ Шэтэдэ эмхидхэгдэн выставкэдэ абаба. Манай ажахынууднаа тиишэ абаашагдаһан үүлтэртэ хонидой 31-ниинь медальда хүртөө. Нёдондо оройдоол 17 байгаа.

Энэ выставкэ хадаа хонин ажалаар малай үүлтэр һайжаруулдаг мэргэжэлтэдэй гэхэ гү, али селекционерүүдэй хэжэ байһан ажалтай дүн харуулна. Хүйтэншэг уларилтай үдэрнүүд байбашье, выставкэдэ хабаадагшад һайн бэлдхэлтэй байһанаа харуулба. Хонишодой үндэһэн холбооной түрүүлэгшэ Михаил Егоровой толгойлһон экспертнэ комиссийн гэшүүд энэ хэмжээ ябуулгыг эмхидхэлгэдэ эрхим сэгнэлтэ үгэһэн байна.

Буряад ороноймнай ажахынуудай малшад жэлэй туршада выставкэдэ харуулагдаха хонидто тусгаар анхарал хандуулан байна. Тингэжэ Буряадай үүлтэртэ мал үсхэбэрлэдэг арбан ажахынууднай һайн үүлтэрэй эрхим хонидоо эндэ харуулаа. Харин Мухар-Шэбэрэй аймагай һутайн ажахы үүлтэр һайтай ямаадууды тэндэ абаашажа харуулаа.

Хүдөө ажахын болон эдээ хоолой министрствын мал ажалай таһагай зүбшэлэгшэ Виктор Прозоровскийн һанамжаар, борьёогойхид нёдондонойхиһоо үшөө һайнаар бэлдэһэн байжа, выставкын хоёрдохон шанда хүртөө. Борьёогой племзавод гадаадын үйлдэбэрийн багахан трактор абажа, энэ шангаараа урмашаа. Гурбадахи һуурида Зэдын аймагай Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ хүдөө ажахын үйлдэбэрийн кооператив гараа. Энэһэн гадна Забайкалийн хизаарай «Урулюнгуи» гэхэн предпряти энэ выставкэдэ илалта туйлажа, Российн Федерацийн Хүдөө ажахын министрствын зүгһөө «УАЗ-Ратриот» гэхэн автомобиль шанда хүртөө.

Росси гүрэнэй бүридэлдэ Буряад ороной ороһоор 350 жэлэй оёе тэмдэглэхэ 2011 ондо Буряад орондо регионуд хоорондын выставкэ үнгэргэгдэхөөр түсэблэгдэнэ. Российн Федерацийн Хүдөө ажахын министрствын Мал ажалай болон үүлтэртэ хэрэгэй департаментын директорэй орлогшо Харон Амерхановай хэлһээр, Буряад орондо энэ выставкэ үнгэргэхөөр, юуб гэхэдэ, жэл бүри һайн дүнгүүды харуулдаг, зүгһөөр мүнөө үедэ энэ асуудал хүсэд шийдхэгдээгүй байна.

Удаадахи выставкэ үнгэргэхэ газар тодорхойлхоодо, федеральна засагай зургаанууд Буряад ороной ажахынуудай хэдэн дахин нимэ выставкэнүүдтэ амжалтатай хабаадаһыень анхаржа, һайн тээшэнь энэ асуудал шийдхэхэ гэжэ һанагдана.

РЕСПУБЛИКЫН ХОНИШОД НЭГЭДЭХЭНЬ

Буряад ороной хонишодой холбоон һаяын сагта республикада байгуулагдахань гэжэ Буряад Республикын Хүдөө ажахын болон эдээ хоолой министрствын хэблэлэй албанһаа мэдээсэ.

Мүнөө үедэ республикын хонин ажал эрхилдэг ажахынууд коммерческэ бэшэ нимэ нэгэдэл байгуулха

аргатай гүбди гэжэ хаража үзэжэ байна. Иимэ нэгэдэл байгуулагдабал, хонишодой шийдхэгдээгүй асуудалнууды дээдын албан зургаануудай урда табиха, тэдэнэй ашаг туйны хамгаалха арга олгохо һэн. Гэхэтэй хамта энэ эмхи Российн хонишодой Национальна холбооной бүридэлдэ оруулагдаха ёһотой. Мүнөө дээрээ Яруунын «Дружба», «Победа» гэхэн хүдөө ажахын үйлдэбэрийн кооперативууд, Мухар-Шэбэрэй аймагай һутайн ажахы, Зэдын аймагай Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ хүдөө ажахын үйлдэбэрийн кооператив иишэ оруулагданхай. Буряад орондо хамтын 63 ажахынууд хонин ажал эрхилнэ. Энэһэн гадна хони үсхэбэрлэдэг фермернүүд, хубийн олзын хэрэг эрхилэгшэдше бии. Майн 1-нэй байдалаар республикын бүхы ажахынуудта 274 мянган хонид тоологдоно.

ҮБЭЛЭЙ ХОЙШОЛОНГУУД УСАДХАГДАНА

Хэжэнгын аймагта үбнэ тэжээлээр дуталдаһан ажахынуудай, үмсын мал эхэ гарзалаа. Аймагай прокуратурын хүдэлмэрилэгшэд хүдөө ажахын мэргэжэлтэдтэй хамта «Хэжэнгын сомон», «Дээдэ Хэжэнгын сомон», «Шэнэ-Хэжэнгэ», «Сулхара», «Доодо-Худанай сомон» муниципальна байгуулгануудай дэбнхэртэ булагдаагүй, гарзалһан малай хэбтэхыень элирүүлээ. Энэһэн гадна «Дунда-Худанай сомон», «Дээдэ-Худанай сомон», «Чисаанын сомон», «Могсохойной сомон» гэхэн муниципальна байгуулгануудта баһал иимэ ушарнууд дайралдаа.

Муниципальна байгуулгануудай захиргаанууды сүүдэй шийдхэбэри абажа, үхэһэн мал усадхаха хэмжээн абтанхай. Мүнөө үедэ хүдөө нотагуудаар оршон дайда гарзалһан малһаа сэбэрлэхэ ажал ябуулагдана. Юуб гэхэдэ, дулаанай саг болоходо, булагдаагүй, холо абаашажа, галдажа усадхагдаагүй мал үтэ хорхойдо баруулха, энэһэн гадна уламжалан, малһаа байха хүнэй бээдэ аюултай үбшэ тараажа болохо ха юм.

НИИСЛЭЛ ХОТО НОГООРУУЛАГДАЖАЛ БАЙНА

Улаан-Үдэдэ ульянгир модо дой орондо хотын үйлсэнүүдээр хуша, хасуури, яблоня, мойһо болон рябина тарьдаг болохонь. Энэһэн гадна уламжалан, Буряад ороной ниислэл хотын ой модоной ажахы ульянгир мододы асаржа худалдаһаа болохонь. Депутатуудай городской советэй дурадха-лаар нимэ шийдхэбэри абтанхай байна. Юуб гэхэдэ, зунай халуунда ульянгир модод сагаан хүбэн хотын үйлсэнүүдээр тараажа, ажаһуугшадай ябахадашье, һаалта хэдэг. Тиимэһэнэ Росси гүрэнэй үргэн өхө нотагуудаар совет үедэ олоор таригданһан ульянгир модон хойшоо гараба гээшэ. Тэрэнэй орондо үрэ жэмэс үгэхэ яблоня болон бусад мододы тарьбал дээрэ гэжэ тоологдоно. Энэһэн гадна мойһон, рябина, хасуури хотын үйлсэнүүды шэмэглэхэ гэжэ депутатууд тоолоно.

Улаан-Үдэды ногооруулха гэжэ оролдодог ажалтай хүдэлмэрилгын бүлэгэй гэшүүд энэ хабартаа хуша мододы Улаан-Үдэдэ тариха ябуулга хэһэн байна. Энэ хүдэлмэрилгын бүлэг энэ асуудалаар үнгэргэгдэһэн дүхэриг-шэрээгэй дүнгөөр байгуулагдаһан юм.

Буряад ороной Росси гүрэнэй бүридэлдэ һайн дураараа ороһоор 350 жэлэй ойдо зориулжа, хушанууды һуулгаха дурадхал «Деловая Россия» гэхэн бүлгэмэй региональна таһаг оруулаа. Зүгһөөр манай эндэхи хүдөө ажахын академийн эрдэмтэдтэй һанамжаар, энээн тухай эрдэмэй талаһаа һайса бодожо үзэхэ хэрэгтэй. Ушарын гэхэдэ, тайгын бүхы модод, һөөг бургааһад хотын тоһотой, муу агаартай оршондо ургажа шадахагүй, ульянгир мододтой жэшээтэй бэшэ гэжэ эрдэмтэд хэлэнэ.

Улаан-Үдэ хотын захиргаан хадаа ниислэл хоты ногооруулгада олзын хэрэг эрхилэгшэд, хотын ажаһуугшад хабаадажа, дэмжэхэ ёһотой гэжэ тоолоно. Юуб гэхэдэ, Улаан-Үдэдэ хасуури модоной сагдуулхание һуулгаха гээбэл, 360 түхэригһөө дээшэ хүрэхэ, харин хуша модо һуулгаха дуратайшуул 2300 түхэриг гаргашалха болоно.

ГАЗАРАЙ СЭН ХЭДЫГЭЭР НЭМЭХЭБ?

Буряад орондо хүдөө һууринуудай газар кадастрай талаар шэнээр сэгнэхэ хүдэлмэри эхилхэнь. Энэ хүдэлмэрийн дүнгөөр газарай налог татабарин хэмжээн тогтоогдохо байна. Газары гүрэнэй кадастрай талаһаа сэгнэхэ хүдэлмэринүүды дүүргэлгээр конкурс үнгэргэхэ комиссийн хэрэгтэй документүүды баталһанай һүүлдэ энэ ажал эхилхэ. Гүрэнэй талаһаа энэ хэрэгтэ мүнгэншье һомологдохо байна. Хүршэ Эрхүүгэй областьдо орходоо Буряад ороной газар дүрбэ дахин үнгүйгөөр сэгнэгдэнхэй гэжэ муниципальна байгуулгануудай толгойлогшонор тоолоно.

ТАРИЛГА ХЭГДЭНЭ

Һаяхан Улаан-Үдэдэ 18 мянга тун хэмжээтэй вакцина абтаа. Республикадахи Роспотребнадзорой управленийн мэдээгээр корь гэхэ гү, али улаан эшэргэнэ үбшэнһөө һэргылжэ, тарилга хэхэ зорилготойгоор энэ вакцина абтаа. Ушарын гэхэдэ, хотын элүүры хамгаалгын управленийн начальник Баир Балхановай мэдээһээр, корь үбшэнэй һүжэрһөөр, юһэн хүн үбшэлөө, тэдэнэй найманиинь бараг боложо, больницаһаа гараа.

Эгээл түрүүн Хитадай Арадай Республикын эрхэтэн апрелин 30-да Улаан-Үдэ хубийн хэрэгээр ерээд, хамтын байрада байрлажа, нимэ үбшөөр үбдэһэн байгаа гэжэ элирүүлэгдээ. Тэрэнһэнэ үшөө гурбан хүн, тэрэ тоодо медицинын хүдэлмэрилэгшэ энэ үбшэ халдаһан байна.

Мүнөө үедэ үбшэн хүнүүдтэй харилсаһан эрхэтэд эмшэдэй ажаглалта доро байна. Тэдэндэ тарилга хэгдэнэ.

СУРХАРБААН ҮНГЭРГЭГДЭХЭНЬ

СУРХАРБААН

«Хэжэнгын сомон» гэхэн хүдөөгэй байгуулгын захиргаан июнийн 19-дэ соёлой, спортивна һайндэр болохо сурхарбаан үнгэргэхэнь. Залуу үетэниие буряад арадайнгаа ёһо заншалнууды хүндэлжэ һургаха зорилготойгоор энэ хэмжээ ябуулга үнгэргэгдэнэ. Бато Баяртуевай нэрэмжэтэ стадиондо үнгэргэгдэхэ сурхарбаанда эрын гурбан нааданшье эмхидхэгдэхэ байна. Энэһэн гадна мори урилдаан эмхидхэгдэхэ. Бүхэ барилдаагаар шангай түрүүшын гурбан һууриһаа гадна, бүргэдэй хатар эрхимээр гүйсэхэһэнэй түлөө тусхай шан олгогдохо байна. Тэрэшэлэн мориной соло дууджа шалгарһан хүн баһал онсо тэмдэглэгдэхэ. Гадна аргамжа таталгаар, гиир үргэлгөөр мурьсөөнүүд үнгэргэгдэхэ. Тэрэнэй һүүлээр аман зохиолой ансамбльнуудай харалга эмхидхэгдэхэ байна. Нютагай ажаһуугшадай хүсөөр концерт-наадан табигдаха, «Арадай дуун», «Эрхим хатар» гэхэн конкурснууд эмхидхэгдэжэ үнгэргэгдэхэ.

ДУУНДА ДУРАТАЙШУУЛ АНХАРЫТ!

Оперо болон баледэй дуушан Доржо Шагдууров «Наһанай зүргэ» гэхэн дуунуудай шэнэ диск бэлдэжэ гаргаба. Энээн соонь 13 дуунууд оруулагдаа. Захаминай аймагай шүлэгшэдэй үгэ дээрэ бэшэгдэһэн, эжы аба, нютаг, инаг дуран тухай өөрынгөө дуулаһан дуунууды тэрэ миндаһан дээрэ хаажа абаба. Мэдээжэ поэт Мэлс Самбуев, С а н ж е й - Х а н д а Дармаева, Цыбикжап Найданов, Аюша Доноев болон бусад уянгата шүлэгүүд дуун боложо зэдэлхэнь гээшэ.

Доржо Шагдууров 2008 ондо Эрхүүдэ үнгэргэгдэһэн «Алтарганада» хабаадажа, мүнөө үсын дуунууды дуулажа, хоёрдохон һуури эзэлһэн байна.

Тэрэ оперо болон баледэй театрта хоёрдохон жэлэй амжалтатай хүдэлнэ. «Чио-чио-сан», «Царская невеста» болон бусад оперодо дуулажа, шагнагшадай үндэр сэгнэлтэдэ хүртэнэ.

Мүнөө 200 хэнгээр бүтээгдэжэ байһан тэрэнэй дууладаг дуунуудай суглуулбари-диск олоной һонирхол татахал байха гэжэ һанагдана.

Энэ хуудана Эльвира ДАМБАЕВА бэлдэбэ.

Засагай дээдын зургаануудта

БУРЯАДАЙ ПРАВИТЕЛЬСТВО: ҮДЭР ҮДЭРЭЙ ҮЙЛЭ ХЭРЭГҮҮД 2010 оной июнийн 7 - 12

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын уялгануудые дүүргэгшэ Иннокентий Матвеевич Егоров үнгэрэгшэ долоон хоногой туршада Буряад Республикын Арадай Хуралай түсэблэлгын зүблөөндэ хабаадаа; республикын гүйсэдхэхэ засагай зургаануудтай түсэблэлгын, республикын 2011 оной бюджетэй түлэб бүридхэлгын талаар хүдэлмэрийн бүлэгэй зүблөө эмхидхээ; Монголой делегациитай уулзаа; Россиин үдэртэ зорюулагдабан баяр ёһололой митингдэ хабаадаа. Гадна Иннокентий Матвеевич иимэ асуудалнуудта хабаатай хүдэлмэрийн зүблөөнүүдые хүтэлбэрлэн байна: РБ-дэхи МВД-дэ шэглүүлэгдэһэн бюджетэй мүнгэн зөөрийн ашагалгыг шалгаһанай дүнгүүд; республикын 2010 оной бюджеттэ оруулагдаха хубилалтанууд; Улаан-Үдэ хотын ниитын инфраструктурада гаргашанууд; Галуута нуур станци дээрэ ракетно-артиллерийскэ зэбсэг ашаглан хэрэглэгэ; 2003-2010 онуудта «Гэр байра» гэнэн республиканска тусхай зорилготой программада оруулагдаха хубилалтанууд; РБ-гэй гүрэнэй найдүүлгануудые үзүүлэлгын гуримда оруулагдаха хубилалтанууд; республикын бюджетдээ үгтэһэн урьһаламжануудые бусаалга; РБ-гэй зохилдуулгын болон зүбшэлгын зургаануудай байгуулга хайжаруулга.

Экономическа хүгжэлтын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Александр Евгеньевич Чепик Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хорооной, тийхэдэ республикын 2011 оной бюджетэй түлэб бүридхэлгын талаар хүдэлмэрийн бүлэгэй зүблөөнүүдтэ хабаадаа; эрхэтэдтэй хубинь асуудалнуудаар уулзаа; Буряад Республикада хуули бусаар модо отололго хэргэлэлгын болон болуулалгын талаар РБ-гэй Правительствын дэргэдэхэ комиссиин зүблөө үнгэргөө; Манжуур хотын делегациитай уулзаа; Мухар-Шэбэрэй аймагаар албан хэрэгээрэ ябаа. Гадна Александр Евгеньевич иимэ асуудалнуудта хабаатай хүдэлмэрийн зүблөөнүүдые хүтэлбэрлэн байна: эрхэтэдтэй үмсын хэрэглэлдэ ой модо худалдажа абалгын хэлсэлгүүдээр түлбэрийе республикын бюджетдээ тэхэрюулэн бусаалга; Буряадай делегациин Шанхай хото (КНР) ошолго; Северобайкальска аймагай амаралгын газарнуудта загана агналгада зүбшөөл үгэлгэ; түрмэхөө табигдаһан хүнүүдые ажалаар хангадаг эмхинүүдтэ налогово хүнгэлэлтэнүүд.

Социальна хүгжэлтын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Баир Гвибалович Бальжиров үнгэрэгшэ долоон хоногой туршада «Улаан-Үдэ хотодо Манжуурай үдэрнүүдэй» хэмжээ ябуулгануудта, республикын 2011 оной бюджетэй түлэб бүридхэлгын талаар хүдэлмэрийн бүлэгэй зүблөөндэ, РФ-гэй Гүрэнэй Дүүмйн эксперт Г.В.Пюринэй үнгэрэгшэн Улаан-Үдэ хотын ТОС-уудай түлөө харюусалгатай ноурнуудтай семинарта хабаадаа. Баир Гвибалович иимэ асуудалнуудта хабаатай хүдэлмэрийн зүблөөнүүдые хүтэлбэрлэн байна: Дэлхэйн монголшуудай конвентын соёлой болон спортын программа; Сибирийн эрдэмэй академиин сессийн нүүмэл зүблөө үнгэргэлгэ; «Сурхарбан – 2010» үнгэргэлгэ; хүүгэдэй элүүржүүлгын лагерьнуудые тушаан абалга.

Инфраструктура хүгжөөлгын талаар Буряад Республикын Правитель-

ствын Түрүүлэгшын орлогшо Александр Андреевич Фоменко иимэ асуудалнуудые хаража үзөө: республикада автотранспортна хэрэгсэлнүүдые ашаглан хэрэглэлгын талаар эмхин филиал нээлгэ; «Элиш хүсэ гамналга болон 2020 он бологор элшэ хүсэнэй ашаг үрэ дээшлүүлгэ» РЦП-гэй түлэб; комиссиин шалгалтын дүнгүүдээр харгынуудай байдал; 2010 ондо зайн гал хэрэглэһэнэй түлөө гэр байрын-коммунальна комплексын предпрятинуудай үри түлэлгэ; «Байкальская гавань» гэнэн аяншалгын-амаралгын түхэлэй тусхай экономика зонадо инфраструктурын объектнүүдые барилга; 27-дохи ЖЭУ болон «Южное» зонхилхы компаниин хүдэлмэрилэгшэдтэ салын түлбэрийн талаар байдал гуримшуулга.

Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Анатолий Анатольевич Лехатиной толгойлдог Россиин Федерациин Президентын дэргэдэхэ Буряад Республикын Бүрин эрхэтэ түлөөлэлгэтэ эмхидэ РФ-гэй Президент Д.А.Медведев болон РФ-гэй Правительствын Түрүүлэгшэ В.В.Путинай нэрэдэ РБ-гэй Президентын бэшэмэл хандалга дээрэ хүдэлмэри үргэлжлүүлэгдэ; Ой модоной ажакын федеральна агентствэдэ ойн түймэрнүүдые саралгын нэмэлтэ номололго тухай асуудалаар хүдэлмэрилөө, РФ-гэй гүрэнэй хилэ болбосоруулалгын талаар федеральна агентствэдэ – Буряад Республикада зүблөө үнгэргэлгын асуудалаар; РФ-гэй Финансын министрствэдэ – 2011 оной бюджет; РФ-гэй гүрэнэй нөөснүүдэй талаар федеральна агентствэдэ – мяханай консервнүүдээр хангалгын хэмжээ дээшлүүлгын асуудалаар. Гадна «Стройинжиниринг» болон «НПГ Саймет» компанинуудай түлөөлөгшэдтэй хүдэлмэрийн уулзалга эмхидхээ, Россиин Агропромышленна холбооной X съездэ хабаадаа.

РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо - Буряад Республикын Президентын болон Правительствын Захиргаанай Хүтэлбэрлэгшэ Петр Лукич Носков РБ-гэй Правительствын Түрүүлэгшын уялгануудые дүүргэгшын эмхидхэнэн түсэблэлгын зүблөөндэ хабаадаа, Захиргаанай байгуулгын халбаринуудай хүтэлбэрлэгшэдтэй зүблөөнүүдые үнгэргөө.

Захиргаанай байгуулгын халбаринуудта бэсүүлэгдэһэн ажал хэрэгүүд: РБ-гэй соёлой министрэй орлогшо С.А.Добрынин, «Нуралсалай талаар республиканска нуралсалай-методическа түб» гэнэн РБ-гэй АОУ-гай директор Т.П.Черкашинагай хабаадалгатай брифинг эмхидхэлгэ; гүрэнэй гүйсэдхэхэ засагай зургаануудай гүрэнэй эрхэтэнэй алба хаагшадтай семинарта, РФ-гэй Юстициин министрствын РБ-дэхи Зохилдуулгын соведэй зүблөөндэ хабаадалга; «Алтаргана – 2010» гэнэн уласхоорондын буряадуудай фестивалда, Хойто зүгэй үндэһэн бага арадуудай «Икен-Одера» гэнэн регионууд хоорондын залуушуулай фестивалда, «Синкелавун» хайндэртэ бэлдэлгэ; Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ үршөөлгын асуудалнуудай талаар комиссиин зүблөө үнгэргэлгэ; РБ-гэй Правительствын дэргэдэхэ Кадрова политикын талаар соведэй, РБ-гэй Президентын дэргэдэхэ Эхэнэрнүүдэй зүбшэлэлгын соведэй зүблөөнүүдтэ бэлдэлгэ...

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэблэлэй албан.

Буряад Республикын Арадай Хуралай түсэблэнэн хэмжээ ябуулганууд

2010 оной июнийн 15-18

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ЭМХИДХЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

15.06 9.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэ В.А.Павлов)

1. «2010 оной түрүүшын кварталтай туршада республикын бюджетдэй бэсүүлгэ тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай

2. «2008-2010 онуудта болон 2017 он бологор хугасаада Буряад Республикын социально-экономическа хүгжэлтын программа тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

3. «Хүдөө ажакын эмхинүүдэй хүтэлбэрлэгшэдтэ пенсидэ нара бүрийн номолтэ мүнгэн тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

4. «2010 ондо Буряад Республикын Арадай Хуралай гаргашануудай сметэ тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолодо хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай

5. «Агналга болон агналгын баялигуудые хамгаалха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

6. «Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэхэ Нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн түлөөлэгтэ зургаануудай зүблэлэй бүридэлдэ хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб тухай

16.06 14.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэ А.Т.Стопичев)

1. «Буряад Республикын ажаруугшадые туберкулезһөө хамгаалха тухай» Буряад Республикын Хуули бэсүүлгын ябаса тухай

2. 2008-2009 онуудта үнгэргэгдэһэн хүдэлмэрилдэг хүнүүдэй болон хүүгэдэй бэсын тамир шалгалгын дүнгүүд тухай

15.06 10.00 Ехэ танхим

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХЭРЭГҮҮДЫЕ ЭРХИЛЭГШЭ – АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ЭМХИДХЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

15.06 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА ТУХАЙ
Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэ В.А.Скопирская)
«Пунгуулийн асуудалнуудта хабаатай Буряад Республикын зарим хуули ёһоной актуудта хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

15.06 14.00 Каб.323

«Россиин Федерацида нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийе эмхидхэлгын юрэнхы дүримүүд тухай» 2003 оной октябрийн 6-ай 131-ФЗ дугаарай федеральна хуулиие Сибирийн федеральна тойрогто бэсүүлгын дүй дүршэл тухай» регионууд хоорондын эрдэмэй-практическа конференцидэ бэлдэлгэ тухай

17.06 10.00 Каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэ В.А.Павлов)
«Гүрэнэй болон муниципальна эдлэлдэ байһан газарай участогуудые түлбэрийгүүгөөр үмсэдэ үгэхэ тухай» Буряад Республикын Хуули бэсүүлгын ябаса тухай» Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэлэй зүблөөндэ бэлдэхэ тухай

15.06 14.00 Каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэтэнэй асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан

мүргэлэй нэгдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэ В.Р.Булдасв)

«Буряад Республикада арадай уран найханай урлал тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

18.06 14.00 Каб.217

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэ А.Т.Стопичев)

1. «Буряад Республикын эд хэрэглэлгын суглуулбари тухай» Буряад Республикын Хуулийн 2-дохи статьяда хубилалта оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

2. «Буряад Республикада үхибүү үргэжэ абанан гэр булые матерьяльна талаар хангалга болон социальна дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

15.06 9.00, 9.30 Каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаагийн нөөснүүдые ашагалгын болон оршон тойронхине хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэ В.Г.Ирильдеев)

1. «Буряад Республикада гүрэнэй-хубийн үмсын харилсаа холбоонууд тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

2. «2008-2010 онуудта болон 2017 он бологор хугасаада Буряад Республикын социально-экономическа хүгжэлтын программа тухай» Буряад Республикын хуулийн бэсүүлгэ тухай тоосоо баталха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай» парламентска хэлсэлгэнүүдтэ бэлдэлгын ябаса тухай

15.06 14.00, 15.00 Каб.203

«Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ инвестиционно ажал ябуулгыг гүрэнэй талаһаа дэмжэхэ тухай» Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха талаар Буряад Республикын Правительствын болон Арадай Хуралай суг хамтын хүдэлмэрийн бүлэгэй зүблөөндэ дурадхалнуудые бэлдэхэ тухай

15.06 14.00 Каб.211

«Улаан-Үдэ – Шэнэ Бэрээн, Шэнэ Бэрээн – Улаан-Үдэ» гэнэн 487 замаар пассажирнуудые шэрлэгэ тухай

16.06 14.00 Каб.209

«Ой модо худалдан абалсалгын хэлсэлгүүдэй үндэһөөр ой модо болон шэлбэһэтэ модо бэлдэлгын онсо тусгаар ушарнууд тухай» Буряад Республикын Хуулийн 2-дохи статьяда хубилалта оруулха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

18.06 14.00 Каб.203

IV. НИИТЫН ХЭЛСЭЛГЭНҮҮД
Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетдэй, налогуудай болон финансын талаар хороон (түрүүлэгшэ Ц.-Д.Э.Доржиев)

«Республикын 2009 оной бюджетдэй бэсүүлгэ тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

17.06 14.00 Ехэ танхим

V. ПАРЛАМЕНТСКА ХЭЛСЭЛГЭНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаагийн нөөснүүдые ашагалгын болон оршон тойронхине хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэ В.Г.Ирильдеев)

«2008-2010 онуудта болон 2017 он бологор хугасаада Буряад Республикын социально-экономическа хүгжэлтын программа тухай» Буряад Республикын Хуулиие 2009 ондо бэсүүлдэн тухай тоосоо баталха тухай» Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

17.06 10.00 Ехэ танхим

VI. «ДҮХЭРИГ ШЭРЭЭ»
Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэ В.А.Скопирская)

«Буряад Республикын гүрэнэй гүйсэдхэхэ засагай зургаануудай болон Буряад Республикада нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн зургаануудай ажаябуулга тухай мэдээсэлье эрхэтэдтэ нээлгэтэй болголгын шиидхэгдээгүй асуудалнууд тухай

16.06 14.00 Ехэ танхим

VII. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА
М.М.Гершевич – Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ
16.06 9.00-12.00 Каб.330/327

Медицинын хүдэлмэрилэгшын үдэр

Шүдэ эмшэлгын талаар Буряадай түрүүшын эрдэмэй доктор

БАЯН ГОЛНОО ГАРБАЛТАЙ ЭМШЭН

1970 оной мартын 22-то уужам Буряад орондоо эртэ урдаһаа алдартай, түрэл Баргажан аймагайнгаа Баянгол нютагта ажаһуудаг Цыден Бадмасвич Лхамасу Ринчиновна НИ-МАЕВТАНАЙ бүлэдэ эхэ баяртай ушар болоо бэлэй. Табадахи үхибүүнийн түрээбэ. Эжы, абань хүбүүгээ Баир гэжэ нэрлээ. Бага наһанһаа хүндэ, амитадта хайрланги хандажа, туһал хүргэхэ гэжэ хүбүүнэйнгээ оролдолгыень Лхамасу Ринчиновна эмшэн болохыень дурадхана юм. Эжынгээ дурадхалаар Баир хүбүүн нургуулингаа хүүлээр Шэтын медицинскэ институтда нуража, шүдэнэй эмшэн мэргэжэлтэй болоо. Тэрэнэй хажуугаар эрэ хүнэй уялга дүүргэн, сэрэгэй албандаһы татагдаһан байха. Дээдэ нургуулия дүүргэһэн Баир Цыденович республикынгаа шүдэ эмшэлгын поликлиникэдэ ажаллаа.

Удаань, эрмэлзэл эхэтэй залуу эмшэн Баир Цыденович мэргэжэлээ дээшлүүлэн, Омскын гүрэнэй медицинскэ академидэ нуралсалаа үргэлжэлүүлээ. Тингээд 2000 ондоо медициннын эрдэмэй кандидат нэрэ зэргэтэй болоһон.

Мэргэжэлээ дээшлүүлһэн Баир Цыденович түрэл Улаан-Үдэ хотодоо эрэжэ, хэдэн жэл хүдэлөө. Удаань Баир Нимасв эсэстэнь хүрэхэ гэжэ шиидээд, Москва хото ошожо, үргэнэй, нюурай хирургийн халбаряар олон юумэ зэргэсүүлжэ, шүүмшэлжэ, эмшэлгын шэнэ онол аргуудыё олоһон юм. Энэ эхэ эрдэмэй ажаллаа 2009 оной апрелин 7-до амжалттайгаар хамгаалжа, шүдэнэй талаар медициннын эрдэмэй доктор нэрэ зэргэдэ хүргөө. Иихэдэ энэ ганса Нимасвтанай бүлэн, хани нүхэлтэй амжалта бэшэ, хариш бүхы Буряад ороной медициннын шүдэ эмшэлгын амжалта гэхэдэ, алдуу болохогүй. Юундэб гэхэдэ, Баир Цыденович буряад эмшэдэй хоорондоо шүдэ эмшэлгын талаар түрүүшын эрдэмэй кандидат.

Нимасвтанай бүлэ хоёр үхибүүтэй. Эхэ Аюур хүбүүнийн абадаал адли шүдэнэй эмшэнэй мэргэжэл шудална. Мүнөө Москвагай гүрэнэй шүдэ эмшэлгын медициннын университетэй 3-дахи курсын оюутан. Бага Бата хүбүүнийн нургуулида нурадаг. Амаралтынгаа үдэрнүүдые Баир Цыденович гэр бүлэтээ, нүхэдөөрөө үнгэргэхэ дуратай. Сүлөө сагтаа буряад хайхан аялгана шагнажа, зүрхэ сэдхэлээ баясуулдаг.

Мүнөө Баир Цыденович Москва хотодо нуралсалай методическа түбэй профессор. Үндэрэхэ эрдэмэй орьел өөдө дабан гараһан Баир Цыденович Нимасв ургажа ябаһан эмшэдтэ туһалжа, эрдэм бэлгээрээ, дүй дүршлээрөө хубаалдана.

Шүдөө үбдэжэ үзөөгүй хүн маанадай дунда үзсөн байгаа ёһотой. Тэрэ ямаршы хүндэ үбшэнһөө дутахагүй хүниие зобоодог. Тинмэһээ эрхыдээ эмтэй, долсобортоо дом-

той доктор, профессор Баир Цыденович түрэл Буряад орондоо эрэжэ, нютагайнгаа зондо аша туһаа хүргөө һаань, эхэл һайн байгаа гэжэ ханагдана.

Зунай хайхан сагта тэмдэглэгдэдэг эмшэдэй һайндэрөөр Баир Цыденовичыё үнэн зүрхэнһөө амаршалаад, һайн хайхание хүсэн, элүүр энхэ, ажал хүдэлмэрээрээ арад зондоо хүндэтэй, хүхюун зугаатай ябахатнай болтогой гэжэ үрээ.

Хүндэтэ Баир Цыденович!
Ухаан бэлиг хабаараа,
Уран мэргэн гараараа,
Үбшэн аюул зайсуулнат,
Улад зоноо баясуулнат.
Хэһэн ажалай эхэшье һаа,
Хэзэшье урагшаа дабшаарайт!
Долгор СЫРЕНОВА.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Б.Ц.Нимасв (ба-руун гарһаа).

«Юһэн тугай һүлдэ» гэхэн конкурсно

ЖЭГТЭЙ УШАРАЛ БОЛОНОН ЮМ

УНДАА ХАРЯАХА ГЭПЭНИИНЬ

Будаланай үхэршэн Дарижабай Сэ-дэб, 50 бага гаража ябаһан хүн, Ононой хойто бэсын үндэр шугыда байдаг. Хабар, дулааншаг боложо байһан үс, наран яһала шангаар шаража, үдэршыс ута болоһон.

Нэгэ үдэр колхозойнгоо сэнтэр ошоод, энэ тэрэ хэрэгүүдэ контородо, амбаарта хүржэ бүтээгдэ, сельпогой магазин хүржэ, хоёр шэл шампанска абажа, туулмаг соогоо сай, саахараа ганзагалаад, сэнтэрһээ урагшаа морёроо шогшобо ха. Тэрэ 1955-1956 оной үс байгаа (шампанска элбэг). Нилээд холохон ошоод ябатаргаа, унданайнгаа хүрэхэ шэнги болоходонь, моринһоо буужа, дабшалжа нуугаад, туулмаг соохи шампанскынгаа нгыс гаргажа, таглаань абажа гэжэ носожо байтарынь, нэгэ юумэн ухаангүй шангаар «паас» лэ гэжэрхибэ ха. Үбгэн хажуу тээшэ унашаба, тингээд байгараа нюдээ нэгээд: «Би амиды гэшэ гүб аа, хэн буудажархиба гэшэб даа? Тэ Эндэрэй бооридо нэгэ моритой хүн ябаа һэн. Тэрэ намайе буудажархиба юумэ аабы», - гэхэн бэсэрээ үндыжэ нуугаад, шэлтэй ундаяа ууха гэн гэхэнь, тэрэнь хоһон байба ха. Иигэжэ шампанска архи дулаанда һэжэрүүлхэдэ буудадга гэжэ мэдэхэ болоһон гээд, будаланайхид бэс бэсдэ хөөржэ, энсэдэн зугаа тараа бэлэй.

ХҮН ГЭХЭДЭ – ШЭХЭГҮЙ

Агын Хүнхэрэй Горбуунхын нуурһаа зүүн тээшэ Анандынхи гэжэ арбан найман хүүгэдтэй айл ажаһууһан ха. Үмөөрөө малаа ажаллаад байдаг зон олон хүүгэдэ хоймог, тараг, айрһаар лэ тэжээдэг һааб даа.

Арбан найман хүүгэдэйнгээ лаб эдсэлһэн болиһоние табагайн тоогоор бүридхэдэг байгаа.

Нэгэтэ үдэрын эдэс модон табагууд соо хоёр-гурбан халбага сагаа хэжэ, дээрһэнь бүлсэдхэн үнэснэй һү хэжэ хоймог болгоод, хүүгэдэ ооголхондөн, хүн бүхэн табагуудаа баряад, газгаа, гэртэ эдижэ эхилбэд ха. Ганса модон табагтай хоймог ойроо хүртөөгүй үлэшэбэ. Хэмнай үгыб гэлсэхэдэнь, Балдан үгы байба. Үрөөһөн шэхэнийн урагшаа хумираад, бүтүүгараһан байгаа. Пүни орой ооголжо ядаад, үгөөдэринь хүршээр зондоо зарлажа, булгараа бэдэржэ эхилээ һэн ха. Тээ үдын хойно нэгэ айлай хүүгэд эржэ хэлээ гэхэ: «Тэндэ газарай хоьдол соо нэгэ амитан хэбтэнь, хүн гэхэдэми – шэхэгүй», - гээд дуулгаба. Тэрэнь Балдан төөрсэд, ундаа хүрөөд, наранай элшэдэ дулаасаад унтшаһан байгаа юм гэлсэдэг.

Анандын балдан шарайд омогой, хоёр хушуун хүүгэдтэй, үндэр наһа наһалжа, бурхнайнгаа орондо морилоо һэн даа.

Манай хуряахайн аба, худа болоно.

ПАЙХАН БЭРИИН УРЯЛААР

Баатар уула Бабжа Барас баатарай нэрэ мүнхэлэн. Ононой урдаһаа наашаа гүбһын «Гэдэргэ» сэрэг наһан, «Гүн жалга» (захоронения гуннов). «Бурхатуйская культура» гэхэн Окладниковой олоһон экспонатуд Ленинградтай музейдэ байха. Будалан нютагта болоһон олон түүхэ домогууд үсһөө үелэ дамжуулагдажа, зоние һонирхуулдаг юм. Юндэн гулваагай Юмсэн хүбүүн нэгэ нимэ ушар хөөрэдэг һэн гэлсэхэ.

Юмсэн хазар морёор Суусалай элсэлһээ эржэ ябатаргаа. Сэрэг наһанһаа баруун хойшонки талада шуурганда сохюулба ха. Эртэ намаршы һаа, шэрүүн саһан халхитайгаар газар долхые бүрхөөшэбэ. Гэнтэ урдан айхатар сээр, гоё хубсаһатай бэри угажа, мориндонь үбһэ үгөөд, гэртэ уриба ха. Залуу эрэ хайхан бэрийн урйалые тогтоожо, һэсы гэртэнь орожо, ульһатай дулааханаар хүндэлүүлээд хонобо юм ааб даа.

Хэды сэг үнгэрөө юм, гэнтэл Юмсэнэй мэдээ ороходо, шуурган болоһон, өөрөө газар дээрэ, хажуудань – үхэһэн хүнэй хохимой тархи, морисо харахадань, хэлисе алдашаһан, хоһон, ута жолоогоо унжууһан дохижо зогсоһон ха. Соһоһондоо дары түргэһэн мориндоо морложо, нютагана эржэ, дайралдаһан ушараа хөөрэхэдэнь, нэгэ наһатай хүн иигэжэ хэлээ гэхэ: «Хэдэн жэлэй урда тэ эхэ баян айлайхи сээр, залуу басагата Улирэнгэ нютагана баруун хойшонки (зүүн урдаһаа) хадамда хүргэжэ, олон ашаатай зон ябажа ябатарынь, басаганинь гэнтэ үбдэжэ, харгыдаа – Хүнхэрэй талада үхэшөө һэн ха. Тингээд басагата энэ талада гээгээд (газар дээрэ унагаагаад) бусаһан юм».

Хүнхэрэй тала Сэрэг наһанһаа баруун хойшоо таг шэнги тэгшэ, нээрээл, шуурганай үгышыс сагта төөрихөөр лэ даа.

Галина ЕШИЖАМСОЕВА.
Улаан-Үдэ.

БУЯНТАЙ АЖАЛТАЙ ХҮН

Нарай нялха үхибүүн түрэхэдөө шашхан хашхарһаар энэ дэлхэйдэ мүнхэлэн эрдэг. Энхэргэн эжынгээ дулаахан хэбэл соһоо гэнтэ түрэхэдэнь, энэ дэлхэй хүйтөөршые үзэгдэжэ болоо, тээд тэрэ нарайхание зөөлөхэн гар дээрэ тодон абадаг, эхэнэр хүнэй эжы болоходонь туһалдаг буянтай ажалтай Алла Степановна Матвеева тухай хөөрэхэ хүсэлэнтэйб.

Степан Матвеевич, Ольга Александровна Убеевгэнэй бүлэдэ Алла басаган 1943 ондо түрэн юм. Аба эжы хоёрын хойулан нургуулида багшалдаг байгаа. Степан Матвеевич Ленинград шадар дайн байлдаанда хабаадажа, хүндөөр шархатаад, эдгэһэнэй һүүлээр шотагаа бусаа һэн. Эжы аба хоёрын эхин классуудай багшанар, гүлмэр жаахан хүүгэдтэ үзэг бэшгэ заадаг байгаа. Сүлөө забда тэдэ хоёрто хомор һааб даа, тинмэһээ Алла хара баһааа дүүнэрээ харалсаха, газар гэртэ гэрэй ажал хэхэ, эжы аба хоёройнгоо ёһотой туһалагша болоо һэн. Толгойнь эльбэжэ байһан энэрхы сэдхэтэй эжынгээ зөөлөхөн алыганууд, жаахан Аллые дээрэ үргөөд байһан абын хүдэр гарнууд, амтатайхан халуун хилээмэнэй үнэрөөр анхилһан түрэн гуламтага дурсан наһахадаа, бага башар наһанинь эгээн жаргалтай хаһа байгаа гэжэ тэрэ мүнөө ханадаг. «Хүндэ туһалхадаа өөртөө туһалнаш, хэһэн ажалдаа харюусалгатай хаидаха, хүнэй юумэнэй ойро хүржэ болохогүй, аха зоние хүндэлэхэ, дүү хүниие дүмэхэ, эрдэм ном үзэһэн хүн эрхим гэшээ» гээд аба эжы хоёройн нургаал шанга байгаа һэн.

Алла номдоо бэрхэ нурадаг байгаа, зоринхоноо заабол бэлүүлхые оролдодог, үсэд нэтрүү зантай һэн. 6-дахи класс эрхимээр дүүргэһэнэй түлөө «Артек» гэжэ Бүхэсоюзна лагерьта амархай путевкоортэрэ шагнагдаа бэлэй. Хара далайн эрье хүрэтэр

олон хоногто ошоһоноо, элдэб яһанай хүбүүд басагадаар танилсаһанаа, Эхэ оройнгоо нимэ уужамынь гайханаа мүнөөшье болотор мартадаггүй.

Жаахан байхадань, эжын хүндөөр үбшлөөд, сагаан халааттай врачнууд эжыень эдгээжэ абараа һэн. Тинхэдэ Алла заабол врач болохоб гэжэ өөрөө өөртөө тангариглаа һэн. Томскын институт дүүргээд, Сэлэнгын райондо хүдэлөө, һүүлэд Улаан-Үдэдэ олон жэлдэ амаралтада гаратараа хүдэлөө һэн.

Буряад зон үхэхэ түрэхэ хоёр адли гээд

хэлсэдэг. Хүйһэ хүндэжэ, нарай нялхые түрүүлхэ гэшэ бэлэн бэшэ хэрэг, тингэбэшье эжы хүнэй жаргал эдлэһэн эхэнэрэй мийэрэл харахадаа, Алла Степановна зүблэ энэ мэргэжэл шэлээб гэжэ ходо ханадаг юм.

Эхэ нарай хоёрой ами наһа абарха, үхэл амидарал хоёрой хоорондо тэмсэхэ саг Алла Степановнада оло дахин тудаһан ааб даа. Нэгэтэ Сэлэнгын аймагта, ферм дээрэ дуудалгаар ошоходонь, шуһаа эхээр алдаһан, түржэ ядаһан олон үхибүүдэй эжы байгаа һэн. Хүдэлгэжэ болохогүй байгаа, гэртэнь лэ туһалха ёһотой болобо. Сухигар сагаан шарайтай, абарал гуйһан эхын нюдэд урдамин, харин хүшэгын саана жаахан хүүгэдэй шэбэнэлдэн шагнаарханынь дуулаад, сэдхэлһи хүдэлөө һэн, тингэбэшье бээе шанга баряад, зүб шийдхэбэри абажа, зүб арга хэжэ, түргэн туһалжа эхэ бүүбэй хоёрые абараа хэмди гээд Алла Степановна мүнөө хөөрэнэ. Хэды эхэ харюусалгатай, хүндөхөн ажалтай байбашы, юундэ нимэ мэргэжэл шэлээ гэшэбнб гэһэн бодол нэгэ-тэшы ханаандань ороогүй юм.

Манай бүлэ Алла Степановна Матвеева эмшэндэ хоьдол баярые хүргэжэ, уулзахадаа «Хүбүүдэймнай зүрхэнэй сохисо эгээн түрүүн соносоһон хүн Та гэшээт» гэжэ хэлэжэ байдагбди.

Алла Степановнае Элүүрые хамгаалгын хүдэлмэрилэгшын һайндэрөөр амаршалаад, иигэжэ үрээшэбди:

Эдсэнэй зөөлөнөөр хотоёо эльбүүлжэ,
Унтариин зөөлөнөөр нургаа жэгнүүлжэ,
Үгын зөөлөнөөр сэдхэлээ баясуулжа,
Үглөө бүри нара хаража,
Үдэр бүри жаргал эдлэжэ,
Элүүр энхэ ажаһуухатнай болтогой!

Намжилма БАЛЬЖИНИМАЕВА.

АЛТАРГАНА - 2010

Мастера из Иволги

Недавно мы рассказывали о маленькой трехстенной юрте, изготовленной народным мастером из Иволги Семеном СУВОРОВЫМ.

Людмила ОЧИРОВА

Юрта эта в разобранном виде умещается в багажнике автомобиля, поэтому, как рассчитывает мастер, должна вызвать особый интерес любителей подледной, и не только, рыбалки, и охотников. Продается юрта с комплектом разборной мебели в национальном стиле – топчан, два стульчика и столик – по 33 тысячи рублей. На республиканской туристической выставке ее по достоинству оценили заготовители серы и лекарственных трав из Окинского и Тункинского районов, заказавшие три подобные юрты. Только вот дверь они попросили сделать из войлока, видимо, для удобства перевозки.

И вот новый информационный повод рассказать о мастере – новая юрта. Но на этот раз огромная – 16-стенная, диаметром аж в 16 метров. И уже не войлочная, а из ткани, утепленной синтепоном. Установят ее буквально на днях в Этнографическом музее, и разместится в ней новый в Бурятии театр – первый в мире бурят-монгольский передвижной театр-юрта «Нуудэлчин».

Помимо огромных размеров, у заказчика – молодого, но уже известного режиссера Олега Юмова – особые требования: должна быстро, без особых проблем, разбираться и собираться, ведь театр не зря называется передвижным. И последние месяцы супруги Семен и Дулсан Суворовы, создавшие ООО «Дэнзэ», провели в напряженной работе, последние дни в хлопотах по выбору ткани для верхнего покрытия, ее расцветки.

-Выбор расцветки – дело непростое. Предложений множество, но часто цвет ткани не соответствует ожидаемому, -говорит Дулсан Дондоковна.

Мастера рассказывают, как трудно найти подходящий для юрты войлок. Есть нарекания к материалу, производимому в Монголии, по качеству, и не всем нравится его специфический запах, объясняемый местными травами. Монгольские предприниматели даже закупали войлок для юртовых кафе в «Наране», но и здесь его качество в последние годы резко упало. Об этом мне приходилось слышать не раз. Лучший войлок, по

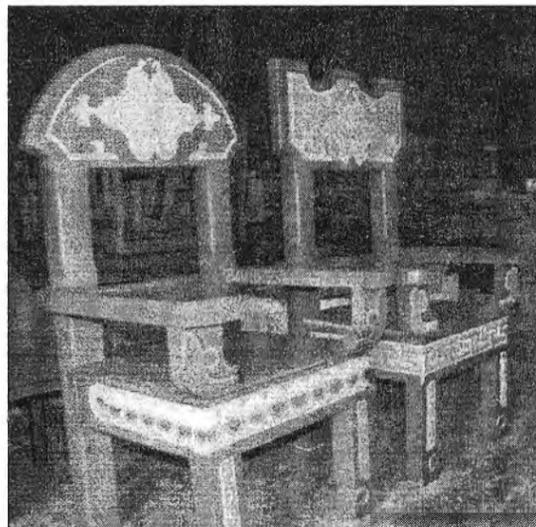
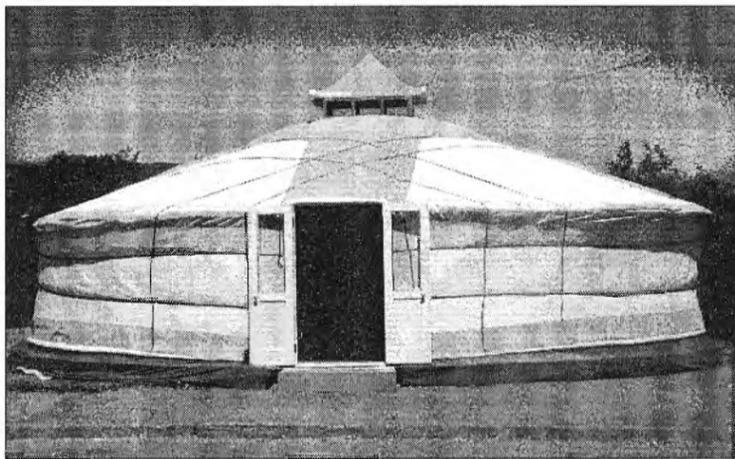
мнению Семена Суворова, производят сегодня в Средней Азии, в частности, в Киргизии. Сегодня «Дэнзэ» изготавливает юрты и из ткани, предпочтительно «дорнита». По желанию заказчика подбирают цвет, узоры для украшения.

ООО «Дэнзэ» принимает заказы от закусовых, турбаз и частных лиц и на изготовление мебели в национальном стиле. Она становится все более популярной с возрастанием в наш век глобализации интереса ко всему этническому.

- У нас есть так называемое ханское кресло – огромное, со сложными узорами. Рядом с ним любят фотографироваться туристы, - говорит Дулсан Дондоковна. «У нас» - это столярная мастерская в Доме традиционных ремесел в Гурульбе.

В семейном предприятии хорошим помощником стал сын, студент филиала БГУ в Монголии. Мастером на все руки с гордостью называет его мама. У него огромный интерес к национальной культуре, возросший во время учебы в соседней стране.

Семен Суворов – человек творческий и многогранный, он еще издатель буклетов, художник, автор гербов Иволгинского и Хоринского районов, вместе с Цыбаном Цыбановым – создатели памятника в Хоринске, посвященного 300-летию похода хоринских бурят к Петру Первому. Стоит сказать, что лет пять назад к Суворову приезжали из Еравны преподаватели СПТУ, учились изготавливать юрты. Сам мастер занялся юртами с того времени, как появился Всебурятский фестиваль «Алтаргана», способствовавший возрождению многих подзабытых было национальных ремесел. Он – постоянный и активный участник фестиваля. А супруга – менеджер, бухгалтер, швея, настоящий соратник.

ЦЕНЫ

Вторичное жилье подешевело

На 16% снизились в 2009 году по сравнению с 2008 годом цены на рынке вторичного жилья в Бурятии. Как сообщают специалисты Бурятстата, цены на рынке бывшего в употреблении жилья падали более сильными темпами, чем на рынке новостроек.

«Восток-телеинформ»

Начало 2010 года охарактеризовалось небольшим оживлением цен на рынке жилой недвижимости. Прирост цен в I квартале 2010 года по сравнению с IV кварталом 2009 года на первичном и вторичном рынках жилья составил соответственно 1,9 и 5,3 процента.

По результатам выборочного обследования в первом квартале 2010 года средняя цена 1 кв. м общей площади жилья на первичном рынке недвижимости в г. Улан-Уда в среднем по всем типам квартир составила 28,7 тыс. рублей. Квадратный метр в квартирах среднего качества (типовых) стоил 28,2 тыс. рублей, в квартирах улучшенного качества – 28,9 тыс. рублей, элитных квартир – 27,5 тыс. рублей.

На рынке вторичного жилья цены выше на 1-2 тыс. рублей: в среднем, 29,8 тыс. рублей. В том числе по квартирам низкого качества – почти 29,8 тыс. рублей, среднего качества (типовым) – свыше 30 тыс. рублей, квартирам улучшенного качества – 29,6 тыс. рублей.

Дороже всего на рынке новостроек продаются двухкомнатные квартиры – по цене более 28,9 тыс. рублей за метр, дешевле всего четырех и более комнатные квартиры – 25 тыс. рублей за кв.метр. На вторичном рынке ситуация несколько иная – наибольший уровень цен наблюдался на четырех и более комнатные квартиры – 31,9 тыс. рублей, наименьший на трехкомнатные квартиры – 28,9 тыс.рублей.

Правительство РФ намерено поднять цену на водку

«Увеличение ставки акциза на алкоголь, несомненно, приведет к повышению минимальной цены на водку», - отметил генеральный директор ОАО «Байкалфарм» Михаил Матханов, комментируя инициативу Министерства финансов РФ. Как сообщают федеральные СМИ, Минфин РФ предложил уже в следующем году увеличить ставку акциза на алкоголь (крепостью более 9%) с нынешних 210 до 330 рублей, а в 2013 году довести до 650 рублей за литр безводного спирта.

По оценке председателя экспертного совета по вопросам государственного регулирования производства и оборота алкоголя при комитете Госдумы по экономической политике Михаила Блинова, в этом случае минимальная цена одной бутылки водки объемом 0,5 л поднимется с нынешних 89 до 150 рублей, а в 2012 году – до 200 рублей.

«Мы поддерживаем инициативу правительства РФ по проведению алкогольной реформы и наведению порядка в алкогольной отрасли. Однако столь стремительное увеличение ставки акциза на алкоголь приведет и к столь же стремительному увеличению минимальной цены на водку», - отмечает Михаил Матханов. По его словам, новая инициатива Минфина не решит проблему алкоголизации населения, а «ударит» по карману россиян и вызовет рост продаж неlegalного алкоголя, сократив при этом рынок legalной продукции.

Акция по сбору макулатуры

Акция по сбору макулатуры пройдет в столице Бурятии. Акция, организованная правительством республики, нацелена на то, чтобы предотвратить попадания бумажных отходов в природную среду, снизить негативную экологическую нагрузку и привлечь внимание общественности к проблеме соблюдения чистоты в городе. Принять участие в акции, сообщает пресс-служба Президента и правительства Бурятии, могут предприятия и организации, образовательные учреждения, а также все желающие.

«Восток-телеинформ»

Чтобы стать полноправным участником акции, нужно зарегистрироваться в оргкомитете (тел.: 55-29-72). Организацией приема и вывоза макулатуры будет заниматься ООО «Заготовительная база Буркоопсоюз».

Условия акции просты: ее участникам необходимо собрать максимально возможное количество макулатуры - газет, книг, журналов, бумаги, архивов. Макулатура должна быть перевязана или уложена в коробки или мешки. Затем следует позвонить в ООО «Заготовительная база Буркоопсоюз» по телефону 55-31-83 и договориться об условиях вывоза и оплаты собранного вторсырья или самим привезти макулатуру в пункт приема этой организации по адресу: г. Улан-Удэ, ул. 3-я Транспортная, 3 «а» (р-он завода «Теплоприбор» на «Батарейке»). Стоимость 1 кг макулатуры составляет 1 рубль.

Весь объем собранной и переданной участниками акции в пункт приема макулатуры каждый раз будет фиксироваться. Затем эти данные будут направляться в оргкомитет акции. За ходом акции можно будет проследить на сайте Минприроды РБ www.minpriroda-rb.ru. Акция продлится до 1 декабря 2010 года. 10 декабря, после

ведения итогов, будут объявлены победители акции – им будут вручены памятные призы.

Как отмечают организаторы, потребность в бумажных изделиях у населения возрастает с каждым днем, вследствие чего увеличивается и вырубка лесов, в том числе и несанкционированная. Последствия этого уже видны - наводнения, пыльные бури и засухи, загрязнение воздуха и внутренних водоемов. Между тем, использование макулатуры, которая, по данным Министерства природных ресурсов РБ, составляет примерно 30% всех твердых бытовых отходов, позволяет существенно сэкономить древесину. Весь объем собранной и переданной участниками акции в пункт приема макулатуры каждый раз будет фиксироваться. Затем эти данные будут направляться в оргкомитет акции. За ходом акции можно будет проследить на сайте Минприроды РБ www.minpriroda-rb.ru. Акция продлится до 1 декабря 2010 года. 10 декабря, после

Собранная макулатура будет направлена на переработку. Как сообщили в ООО «Заготовительная база Буркоопсоюз», переработка осуществляется на одном из российских заводов в западной части страны. В Бурятии организаций, которые

занимались бы переработкой макулатуры, нет.

Между тем, как сообщало уже ИРА «Восток-Телеинформ», вопрос об использовании вторсырья поднимал некоторое время назад депутат Народного Хурала Бурятии Владимир Гейдебрект. Он, в частности, отметил, что такая переработка могла бы вестись на Селенгинском целлюлозно-картонном комбинате. Использование макулатуры, по мнению депутата, удешевило бы процесс производства и повысило рентабельность предприятия.

- В свое время, - отметил депутат, сам в прошлом директор ЦКК, - комбинат перерабатывал до 800 тонн в месяц и до 10 тыс. тонн макулатуры в год. А сегодня только в одной Бурятии макулатуры можно набрать до 20 тыс. тонн, вопросы с ее сбытом есть в Иркутской области и Забайкальском крае. И уникальное предприятие – Селенгинский ЦКК - при запуске второй очереди вопрос этот может решить и получить продукцию новых видов и сортов.

Сотрудничество для развития бизнеса

О развитии молодежного предпринимательства в интересах инновационного развития региона говорили на круглом столе «Молодежь. Инновации. Бизнес». Организаторы - Министерство экономики РБ, ВСГУ, Акционерный коммерческий Сберегательный банк РФ.

Эржена БАТОРОВА

«Обычно, когда ко мне на прием приходят молодые люди, то спрашивают - какие есть привилегии для молодежи в предпринимательстве. Сразу скажу - перед законом все равны вне зависимости от возраста. Вы должны понимать, что бизнес - это вид деятельности, связанный с риском. То есть гражданин сам решает, что и как лучше ему сделать. Ну, а что касается государственных поддержек в развитии бизнеса, то здесь есть привилегии для молодых», - отметил заместитель министра экономики РБ **Анатолий Самитин**.

Первый заместитель министра образования и науки РБ **Николай Мошкин** рассказал о концепции создания Восточно-Сибирского научно-образовательно-инновационного комплекса.

«Наша задача - скоординировать деятельность ученых всех вузов республики для развития производства. Понятно, что фундаментальная наука выгоду сразу принести не может, прикладная наука должна быть связана с производством», - говорит Николай Мошкин.

О проактивном банке рассказала управляющий Бурятским отделением Сбербанка России **Татьяна Басова**. С докладом «Вовлечение молодежи в предпринимательскую сферу региона и подготовки к предпринимательской деятельности» выступил директор Межвузовского студенческого бизнес-инкубатора **Зоригто Бадмаев**.

Какую сферу предпринимательства в республике считают наиболее перспективной, мы решили спросить у наших читателей.

Алексей Гыргенов, президент общественной организации «Ассоциация молодежи»:

- Я думаю, что сфера туризма - это перспективное направление. А чтобы сфера туризма развивалась на должном уровне, необходимо развивать сферу услуг, она у нас, в Бурятии, оставляет желать лучшего. Сфера услуг - это тот пласт в предпринимательстве, на котором можно зарабатывать деньги. Этот рынок должен развиваться динамично за счет грамотного менеджмента, повышения качества продукции и, самое главное, сбыта продукции и спроса на него. Например, гостиницы, кафе, рестораны. Также развлечения - пейнтбол, аквапарки, экскурсии. Также выгодно иметь и развивать маленькое производство. Например, производство полуфабрикатов (буузы, пельмени, молоко).

Баир Самагаев, студент ВСГАКИ:

- Мне кажется наиболее перспективной сфера туризма. Можно было бы организовать экскурсии по родной деревне, рассказывать туристам про наши традиции предков. Для этого нужна реклама и люди со знанием языка.

ОПРОС

Где вы отдыхаете?

Дарима Лубсанова, заслуженная артистка РБ, актриса бурдраны и телеведущая:

- Была во Франции, в Германии, Китае и Монголии. ...Сервис за границей на высоте, все хорошо, лишь бы деньги были. Но лучше всего отдыхать в Бурятии, дома, в Баргузинском районе, здесь получаешь столько энергии. Еще люблю бывать на Байкале. Если мы раньше отдыхали дикарями, то сегодня частники все берут в свои руки, и сейчас останавливаемся на даче родственников в Максимихе. В прошлом году ездила с сыном в Аршан на неделю. Было так хорошо нам с ним, душа была на месте.

Цыпылма Аюшеева, народная артистка РБ, солистка ансамбля «Байкал»:

-Артистам приходится сочетать приятное с полезным - отдыхать и работать. Летом в Улан-Удэ обычно много гостей, и мы, артисты «Байкала», участвуем в мероприятиях по их встрече. Часто выезжаем с учеными БНЦ на Байкал, в Истомино.

Родом я из Курумкана, из Аллы. Какая там красота, какие источники! К сожалению, не так часто удается выбраться в тунто, как хотелось бы. Но лучше всего отдыхается. Где бы ни были с ансамблем, всегда сравниваю и, знаете, краше и лучше места нет. Только вот дороги у нас плохие...

Баярто Эндонов, заслуженный артист РБ, артист бурдраны:

-Отдых связан с выездом из города, рыбалкой, но это от случая к случаю, в основном, во время гастролей по районам. Нравится отдыхать в кругу близких людей, без особого шума, потому что работа и так шумная. Люблю бильярд, хожу обычно в «Барселону», членом клуба которой являюсь, как и несколько артистов театра оперы и балета.

Роза Ивановна, 51 год:

-Я часто бываю в Монголии. На протяжении нескольких лет одежду для всей нашей семьи, родственников покупаю в этой стране. Чтобы оправдать расходы на дорогу, закупаю мелочь для продажи. Здесь трачу деньги только на продукты.

Открытие авиарейса в столицу Монголии - дело хорошее, только вот билеты дорогие. Я не могу, к примеру, затратить на дорогу девять тысяч рублей. Автобус обойдется в 950 рублей. Лучше было бы на первых порах сделать дешево, чтобы заманить людей. Народ сразу почувствовал бы и оценил экономию времени.

Конечно, я хотела бы на самолете, особенно в жару, и меньше возни было с таможней.

Фото **Аркадия БАТОМУНКУЕВА** и **Сэрэгмы ДОНДОКОВОЙ**.

Людмила ОЧИРОВА

По официальным данным, Тункинский район в прошлом году посетили 62078 туристов, но, как считают в администрации района, фактически здесь побывали около 160 тысяч человек. Живописная природа, благоприятный климат, уникальные минеральные источники, разнообразные по лечебным свойствам, отсутствие промышленных предприятий, удобное географическое расположение - вблизи от Иркутской области, соседство с Монголией привлекают туристов. 27 мая первый заместитель Председателя Правительства Бурятии **Иннокентий Егоров** подписал постановление об организации в Бурятии 5 зон экономического благоприятствования туристско-рекреационного типа (ЗЭБ ТРТ), в том числе она будет создана в Тункинском районе в местности «Нилова пустынь». Она издавна славится своими целебными источниками и здесь планируется строительство современного бальнеологического курорта с полным комплексом инфраструктуры развлечений.

А в целом в туристический кластер Тункинского района входят еще три подзоны - **Аршан, Жемчуг,**

Баярма Иванова и Андриян Батлаев

17 июня в рамках празднования 70-летия начального профессионального образования и 85-летия среднего профессионального образования Республики Бурятия состоится юбилейное торжество в Государственном русском драматическом театре имени Н.А.Бестужева. В программе: выставка достижений учреждений начального и среднего профессионального об-

разования республики, парад учебных заведений, награждение победителей конкурса фирменной одежды учебных заведений, торжественное заседание, чествование ветеранов, праздничный концерт учащихся и студентов «Творчество в профессии» и другие мероприятия.

Училище станет техникумом

Ольга Санжиевна Гонжитова, заслуженный учитель России, «Лидер в образовании России-2005», директор профессионального училища №14 города Закаменск, рассказала о последних новостях: « С 1 июля будем реорганизовываться в Закаменский агропромышленный техникум. Третьей специальностью станет туризм, у нас работает мастер производственного обучения по туризму А.Н.Базаров, который недавно съездил с сотрудниками Тункинского национального парка в Америку. В мае, ко Дню Победы, он с ребятами совершил юбилейное восхождение на Мунку-Сардык. Будем развивать водный, экстремальный и конно-пеший туризм. Сейчас заявили о турмаршруте, посвященном Хонгориаде.

Дулма БАТОРОВА

Закупили новые кабинеты по сварочному делу, оборудовали несколько лабораторных кабинетов по механизации для будущих слесарей-автомехаников, водителей и трактористов. Наши выпускники остаются на родине. Закаменск - промышленный город, где сегодня открываются мини-предприятия.

Союз предпринимателей России объявил конкурс, в котором я участвовала в номинации «Женщина-

Места здесь ягодные

«Бизнес Олзо» обещал рассказать об одном из победителей республиканского конкурса проектов этноцентров «Бурятское поселение», проводимого в рамках подготовки к Всебурятскому фестивалю «Алтаргана» - «Жэмэстэ» из Тункинского района. Сегодня выполняем обещание.

Монды. Проект «Жэмэстэ» направлен на развитие подзоны «Вышка».

Между двух известных своими источниками и популярных мест отдыха - **Хонгор-Уула** и **Жемчугом**, на 102-103 километре федеральной трассы Култук-Монды, предлагается создать компактное этнопоселение «Жэмэстэ», чтобы предоставить возможность туристам, обычно ограниченному во времени, получить полное представление о культуре, традициях и обычаях бурят Тункинской долины. На участке в восемь гектаров построят офис-центр, визит-центр, сувенирную лавку, юрту-кафе, гостевые юрты на 36 мест и эстраду для выступлений фольклорных коллективов. В юртах-мастерских будут работать мастера по изготовлению изделий из меха и кожи, шерсти, де-

рева, пошиву национальной одежды, и ювелиры. В юрте для релаксации предложат фиточай и фитосборы. К услугам - баня, душ, охраняемая автостоянка.

Туристам предложат посетить пять подсобных хозяйств, где разводят пять традиционных для бурят видов животных и которые поставляют экологически чистую продукцию в кафе. Они смогут ознакомиться с условиями содержания животных, покатаются на лошадях и верблюдах, совершить конные походы. А на садово-огородном участке с пасекой и круглогодичной теплицей попробуют мед, местные сорта облепихи, осматривают посевы лекарственных трав. Планируются экскурсии по району, организация рыбалки и охоты. Места здесь ягодные, об этом говорит само название поселения.

Здесь, в Жэмэстэ, будут встречать гостей района, проводить районные мероприятия.

Сроки реализации проекта - 2010-2012 годы. По предварительным расчетам, потребуется 38270 тысяч рублей. Авторы проекта - гендиректор муниципального лечебно-оздоровительного предприятия «Жемчужина» **Андриян Батлаев**, глава сельского поселения «Жемчуг» **Диана Ангаева**, главный специалист по туризму районной администрации **Баярма Иванова**, директор Охор-Шибирской школы **Нина Именкенова** и менеджер по туризму, преподаватель Тункинского филиала Улан-Удэнского инженерно-педагогического колледжа **Татьяна Цыренова**.

Фото **Сэрэгмы ДОНДОКОВОЙ**.

директор года» среди 117 представителей. Получила третье место, стала лауреатом, меня наградили именной медалью «Женщина-директор года». Недавно вернулась из Казани, где участвовала в межрегиональной научно-практической конференции по организации автономного учреждения. Выступила с докладом о программе развития нашего учебного заведения, рассказала о нашем регионе.

К 65-летию Победы в научно-практической конференции «Шаг в будущее» наш **Игорь Сафронов** занял первое место. Мастер произ-

водственного обучения **Нина Грыгина** оформила кабинет как зимнюю оранжерею, создала теплицу. В пожароопасный период мы проводили в селах района профилактические беседы. К 65-летию Победы совершили автопробег по Закаменскому району: посетили памятники, посетили музеи, побывали у участников войны. Итогами пробега станут фотоальбомом о памятниках, статья в районной газете и организация уголка боевой славы. Недавно на республиканской спартакиаде четверо наших учащихся заняли первые места по национальной борьбе.

Арадай поэт Лопсон ТАПХАЕВАЙ мүнхэ дурасхаалда

ХУЖАРТА БОЛОНОН УУЛЗАЛГА

Бурядай арадай поэт, Россин, Бурядай соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Лопсон Дунзынович Тапхаевай түрэнхөөр 70 жэлэй ойн баяр Түнхэнэй аймагай Хужар тоонто нотагтань июниин 7-до болобо. Соёлой байшан соо хүн зон олоороо сугларба. Лопсон Тапхаевай зохёонон Түнхэнэй аймагай гимн

Хангай Саян баабаймни, Хатан эжы Түнхэмни, - гээд РБ-гэй габьяата артистка Цыдыб Банчиовагай нур жаб-халантайгаар дуулахадань, буура-сагаан таабай төөбэйнер, эдир жаахан ухибүүд, залуу хүбүүд, басагад булта хүд дээрээ бодожо

гэнэн уран зохёолой бүлгэмэй хүтэлбэрлэгшэ, поэт Ж.Д.Юбухаев, ажалай ветеран, Л.Д.Тапхаевай багша Н.А.Тулусуева, Хужар нотагай гулваа С.М.Сушкев, буряад хэлэнэй багша Е.Г.Цыбыкжапова, Түнхэнэй аймагай гулваагай орлогшо М.Б.Майоров, поэдэй бага на-нанайнх нүхэд Э.М.Бобоева, А.Е.Опонтеева болон бусад Лопсон Дунзыновичта зорюулжа, дурсалгын дулаахан үгэнүүдые хэлэбэ. Хүн бүхэн үгэ хэлэхэдээ, поэдэй шүлэг уншана, өөһэдөөшье шүлэг зохёожо туршадаг бай-наана мэдүүлнэ. Ажалай ветеран Лопсон Найданович Шагдуров ингэжэ хэлэбэ:

«Нэрэ солотой суута поэт Лопсон Тапхаев манай Хужар нотагта түрэнхэндэнь бидэ золтой, жаргалтай зон гээшэбди. Бага балшар наһанһаа манай нюдэн дээрэ үндһэн хүн гээшэ, адаг-лажа байхада, багаһаан онсо ондоохон хүбүүн нэн. Оюун бэ-лигтэй, хурдан ухаатай, хурса хэ-лэтэй, сэбэр сэдхэлтэй манай нотагай суута хүбүүн Хужараа, Түнхэн нотагаа суурхуулаа ха юм. Лопсон Тапхаевай шүлэгүү-дые уншахадаа, абаралай тарни уншанан мэтэ болоод, сэдхэл соомни сэбэр сэбсэг болодог юм.

Поэдэй намтар, уран шүлэгүүдэйн дээжы нотагаархид-таа дамжуулаха хэрэгтэ ехэхэн хубитаяа оруулдаг Хужарай хү-дөөгэй номой сангыг даагша Саяна Жамсоевна Таряшиновае онсо магтан тэмдэглэмээр байна.

«Стремительный бег этой жизни» гэжэ ном "Буряад үнэн" Хэблэлэй байшанда хэблэгдэжэ, нотагай библиотекэдэ бэлэг барюула-даба. Хужарай нургуулин үхи-бүүд гоё найхан концерт ха-руулжа, бидэни баясуулба.

Ургажа ябаһан улаан бур-гааһан үхибүүд шүлэг уншаха-даа, дуу дуулахадаа, хатар ха-тархадаа ехэ бэрхэнүүд, онсо он-доохонүүд байна гэжэ баярлан тэмдэглэхэ байна.

Саяан үндэр ууламнай Сагаан мунгэн малгайтай гэжэ бага балшар ябахандаа дууладаг бэлэйбди, энэ дуун соо

мэтэ Саяан ууламнай саһаар ху-шагданхай, үглөөнэй наранда гэрэл сасаржа, хэлшэгүй гоёор харагдаба. Саяан уулын хор-мойдо оршодог Хужар нотагһаа гарбалтай бэлигтэй уран зо-хёолшод, бэрхэ багшанар, суутай хүнүүд олон байна. Нотагтаа музей эмхидхэ гэжэ Хужарай олонингэ шийдхэбэри абаба. Энэ хэрэгтэ аймагай захиргаанай та-лаһаа дэмжэжэ, туһаламжа бай-ха гээд гулваагай орлогшо М.Б.Майоров найдуулба. Ху-жарта саһан ороһон хүйтэншэг байгаа, тиигэбэшье Хужар но-тагай улад зоной суута поэт Лопсон Тапхаев тухай үнэнхэ зүр-хэнһөө хэлэһэн омогорхол дүүрэн үгэнүүдһээ бидэнэй сэдхэхэдэ дулаахан болоо нэн.

Намжилма БАЛЬЖИНИМАЕВА.

Арадай поэт Лопсон Тапхаевай мүнхэ дурасхаал-да зорюулагдаһан иимэ нэр-тэй литературно-хүгжэмэй үдэшэ Улаан-Үдэдэ Үндэһэ-тэнэй номой санда хаяхана үнгэргэгдэбэ. Тэрэ амиды мэндэ ябаа наа, энэ үдэр-нүүдтэ 70 наһатай болохо байгаа.

«Саб сагаан саарһан дээгүүр хэлэхээс...» Лопсон Дунзынович Түнхэнэй аймагай Хужар но-тагта түрэнхэн байна. «Хангай Саяан баабайгаа, хатан эжы Түнхэнөө» ходо магтажа, дээшэн үргэжэ ябаһан Лопсон Тапхаев шүлэгүүдэй арба гаран номуу-дые хэблэн гаргаа. Мүнөө үедэ «Түнхэмни» гэнэн шүлэгын ар-гагүй гоё дуун бодожо, нота-гайн гимн болонхой. Эгээл энэ дуугаар тус хэмжээ ябуулга эхи абанһинь гайхалгүй. Буряа-дай габьяата артист Сэдэб Бан-чиовагай «Сэлмэг Буряад оро-нойм...» гээд түрүүшын үгэнүүдые хангуурдажа эхилэхэдэнь, зал соо сугларһан зон хүд дээрээ бодожо, ирагуу найхан дуу шагнаа.

«Шүлэгүүдын баян үгэтэй, үгэ бүхэниинь удха ехэтэй, хөөрүү, олон нүхэдтэй», - гэхэ мэтэ най-хан үгэнүүдые хабаадагша бү-хэн панамжынгаа үгэнүүд соо тэмдэглээ.

Лопсон Тапхаевые нэгэшье мартангүй, шүлэгүүдынь хирэ хирэ болоод лэ шэнээр хэблүүлжэ, олон хүнүүдэй анхаралда таби-жа байнхайбди, - гээд Бурядай Уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшэ Матвей Чойбонов найдуулаа.

Дондок Улзытуев, Даша Дамбаев, Николай Дамдинов болон бусад мэдээжэ поэдүүдэй дунда Лопсон Дунзынович онсо

Үндэрые үндэр гэжэ ойлгохо, үр-гэниэ үргэн гэжэ мэдэдэг Лоп-сон Тапхаев уужам сэдхэлтэй байгаа бшуу, - гээд «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшангай генеральна директор Ардан Ангархаев ханамжалаа.

Бурядай этническа нотаг зоной нэгэдэлэй түрүүлэгшэ Виктор Добсонович Тахановай хэлэнээр, Лопсон Дунзынович бүри залуу наһанһаа хойшо зан-шалаа мэдэхэ гэжэ ябаа, тэрэ-ниэ яагаад үргэхэб, хүгжөөхэб гэнэн найхан бодол урдаа та-бигша нэн. Эдэ бүгэдые Лопсон Дунзынович шүлэгүүд соогоо бэшэһэн байна.

Олон жэл Буряад Республи-кын Правительствата хүдэлһэн Леонид Дашеевич Турбянов үгэ хэлэхэдэ, Лопсон Дунзыновичай сэсэн ухаа бодолыг, мэргэн хэ-лынь тэмдэглээ. «Нэгэтэ Москва

«ДУУЛГАТА САЯАНАЙ ДУУШАН»

нуури эзэлнэ. Агуухэ Бурядай поэт гэжэ хэлэбэд, алдуу болохогүй. Лопсон Тапхаевай бэшэһэн мүнүүд Бурядай фило-логидо харагдаа-гүй үзэгдэл гээд хэлэлтэй. Миний ингэжэ хэлэхэдэ, Лопсон Дунзыно-вич намай хараа-жархиха байгаа. Юуб гэхэдэ, Лопсон Дунзынович даруу зантай хүн байгаа.

хотодо ажалай хэрэгээр ябахандаа, юундэб даа Лопсон Дун-зыновичай шүлэгүүдтэй ном абаад ошоһон байна. Нанһан хэрэгүүд бүтэхэгүйдэнь, ехэ сухалаа хүрөөб. Үдэшэ тэрэ но-моо абажа уншаад, хүниин тэн болохыешье ойлгоогүйб. Лопсон Дунзыновичай шүлэгүүд тинхэдэ миний сэдхэхэдэ аргагүй ехээр хадуугдажа, олон юумэ ойлгожо эхилэбэ. Нүгөө үдэрын бүхы хэ-рэгүүднэ бүтээ, зарим алхамуу-даа шүлэгүүдэй мүнүүдтэй адли түргөөр хэбэ», - гээд Леонид Турбянов хөөрөбэ.

Үнэхөөрөөшье, Лопсон Дунзы-новичай шүлэгүүдые уншаад байхадаа, ойлгоогүй юумээ ойл-гохош, мэдээгүй юумээ мэдэ-хэш. «Хаяа хадхаад тобойлгоо, Саяан хадам тобойлгоо», - гээд бэшэжэрхихэдэнь, хада хормой-гоо, уһа ногоогоо тад ондоо-гоор хаража эхилнэш. «Юрий Гагарин замбуулин тойроходоо, дэлхэймнай ямар гоё ногоон бэ гэжэ хэлэһэн байха. Мүн на-най Лопсон Дунзынович Саяан хадынгаа мундарганууд дээрһээ түрэл найхан Түнхэнөө хаража баясана. Түнхэн нотагыг аһа түрүүшынхнэ 1974 ондо ошожо харааб. Ганса шара тала хаража үдэһэн намда түрэл нотагаа харуулан Лопсон Дунзынович тэлэ байрлаа бэлэй», - гээд Бу-

рядай Уран зохёолшодой хол-бооной харюусалгата секретарь Юрий Ишеевич Будаев на-намжалан хөөрөө.

Бага наһанһаа хойшо Лопсон Дунзыновиче мэдэхэб. Хужар нотагта хэдэн жэл соо манай гэр бүлэнүүд нэгэ гэртэ байдаг хэмди. Лопсон намһаа хэдэн жэл аха. Мүнөө наһаад үзэхэдэмни, тэрэ үедэ тэрэ тад ондоо зантай үхи-бүүн байгаа, наһаа бодолыг маанадһаа холо ехэ, ухаанинь хоёр-гурбашье дахин түргөөр гүйдэг нэн, - гээд Түнхэнэй айма-гай Хужар нотагай хүбүүн, ажа-лай ветеран Валерий Гармаевич Арданов хонирхолтойгоор на-намжална.

Лопсон Дунзынович Тапхаев Түнхэнэй литературна нэгэдэ-лые 15 жэл соо хүтэлбэрлэхэдөө, нотагайнгаа уран зохёолшодой аяар 45 ном хэблүүлжэ гаргаа. Тэрэ үедэ Түнхэнэй табан хүбүүд СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной гэшүүд боложо шадаа.

Лопсон Тапхаев ганса шүлэгүү-дые бэшээд ябаа бэшэ, мүн нийтын ажалда ябалсаа. Түнхэ-нэй нотагаархитай «Саяны» бүлгэмэй эхи табигшадай нэгэн байгаа. Энээн тухай хонир-холтойгоор Бурядай мэдээжэ хоригшо Валерий Манзарак-шеевич Сыдеев сугларагшадта хөөрөжэ үгөө.

Лопсон Дунзынович гартаа, бээдэ ехэ хүсэтэй хүн байгаа. Нэгэтэ тэрэ бариддаад, Влади-мир Жамбалович Тулаевые шор-гыень шоройдуулаа. Урда үдэ-рын Тулаев суута Нима Ива-хиновыг унагаажархихан бай-гаа. «Би Тулаевые диилээб. Тэрэ Ивахиновыг унагаагаа. Харин би Ивахиновыг баял шүүгэбэ», - гэжэ энеэбхилэн Лопсон Дун-зынович хонирхолтойгоор хөө-ррэгшэ нэн, - энэ ушарыг Валерий Сыдеев сугларагшадта хөөрөбэ.

Лопсон Дунзынович Тапхаев уран зохёолоор залуу эрдэм-тэн Оюна Забанова хонирхожо, шүүмжэлжэ байна. Тэрэ өөрынгоо ажал үшөө оюутан ябахандаа эхилээ, Лопсон Дунзыновичай үшөө амиды ябахандаа ходо харил-сажа, үнэ сэнтэй материал-нуудыг бэшэжэ абаа. Энэ үдэһын үедэ Оюна Александровна За-банова суута поэт тухай сугла-рагшадта хөөрөжэ үгэбэ.

Тэрэ үедэ аспирант ябааб. «Нюдэ худгалһаб» гэнэн шү-лэгынь шэнжэлээд харуулах-дамни, Лопсон Дунзынович ехэ баярлаа. Эгээл тэрэ үеһөө Лоп-сон Тапхаевай шүлэгүүдые шэн-жэлжэ, диссертаци бэшэхэ гэжэ шамдааб. Ходо уулзажа, бэшэ-һэнэ харуулхадамни, Лопсон Дунзынович намай ехээр бу-руушаагаагүй. Бүхы юумээ бэ-шэжэ дүүргээд, диссертацияа хамгаалхаяа оройдоо хахад жэл үлөөд байхадамни, Лопсон Дун-зынович наһа барашоо нэн, - гэжэ уйдан Оюна Забанова хөөрэнэ.

Тус үдэһын үедэ Бурядай гүрэнэй университетэй үндэһэ-тэнэй гуманитарна институтдай оюутад Лопсон Дунзыновичай шүлэгүүдһээ бүридэһэн лите-ратурна композици харуулаа. Мүн тинхэдэ Түнхэнэй аймагай нургуулинуудта мүнхэ дурасхаа-лай хэмжээ ябуулганууд олоор болоо. Үнэхөөрөөшье Лопсон Дун-зыновичай бэшэһэн энэ мүнүүд эндэ тон тааруу.

Үргэхэдэ даажа ядама Үнгэрүү ехы хэхэгүйб даа. Үбгэрхэдөө наһаяа

шаналма Дутуушье ябааб гэхэхүйб даа.

Борис БАЛДАНОВ. Авторай фото-зурагууд.

Францин жэл – Россияда

БЛЕЗ САНДРАРАЙ ХҮСЭЛ БЭЕЛЭЭ

«ЛИТЕРАТУРНЫЙ ПОЕЗД БЛЕЗ САНДРАР»

Гэж нэрлэгдээн поездоор Транссибирийн түмэр харгын магистралаар майн 28-аа июнийн 14 хүрэтэр Франциин мэдээж уран зохиолчид Москваһаа Владивосток хүрэтэр 7 хотонуудаар аяншалан, тэрэ тоодо манай Улаан-Үдэ июнийн 10-да хүрээж эрбэ. Энэ хонин үйлэ хэрэг хадаа Франциин жэл – Россияда гэнэ программын гол хэмжээ ябуулгануудай нэгэн болоно гэшэ. Француз уран зохиолшодой литературна поезд суута француз поэт Блез Сандрарай нэрэ зүүнэ байна. Юуб гэхэд, аяар холын 1913 ондо «Проза о Транссибирском экспрессе и маленькой Жанне Французской» гэнэ нэмээж бэшэжэ, тэрэ үедэ барилгаяа дүүргэжэ байһан Трансисиб тухай өөрынгөө юрэл ханаан, бодол соогоо зохиолон аяншалгада зорюулһан байха юм. Эхэ ороноймнай гол шухала транспортна зам болохо, мүнөөнөө ажал ябуулгаяа үргэлжэлүүлжэ байһан бодото Транссибирийн магистралаар зуун жэл шахуу үнгэрэгээн сагай удаа француз уран бэлигтэн аялшалгада гараба гэшэ.

Марк Саньоль, Паль Сенети гэгшэд уригдаа. Тус проектын техниксэ директор А.А.Звезденков түрүүтэй бүлэг айлшадаа хүтэлбэрилбэ.

Республикымнай журналистнуудай асуудалнуудта ээлжээлэн харюусаһан Франциин литераторнууд хэлэхэдэ, Россияда гайхан хараһан үзһэнөө согсолборилжо, ном, шэнжэлэл бэшэхэ байһанаа мэдүүлбэ. Илангаяа Ивалгын дасан найшаагдаа, эндэ Малиин лама байна, буддын шажанай философи намда дүтэ гэжэ Вильфрид Н-Сонде тэмдэглэе.

«Би литературна шүүмжэлэгшэ

хэблэхэ гэшэ хэзээдэшье хүндэ хүшэр байдаг, зүгөөр саашаа харгы нээгдэдэг, бэлиг талаангынь үргэхэ хэблэгшэд олдодог, нүхэсэдэг, харилсадаг гэшэбди. Компьютер, телевидениин үедэ залуушуульшье гансал хонирхоһон юумээ уншадаг. Гүрэн түрын зүгһөө хэблэлдэ, уран зохиолшодто анхарал хандуулагдадаг, гэбэшье ганса зохиолоор хоолойгоо тэжээхэ бэшэ хадаа хажуугаарынь ондо ондоо нэмэлтэ ажалтайнуудбди гэжэ тэдэнэр харюусаа. Журналистнууд Надежда Гончикова, Владимир Матвиевский, поэт, Уран зохиолшодой холбооной түрүүлэгшын орлогшо Сергей Тумуров, бусад нүхэд асуудалнуудыс табиган байна. «Конгодо түрэнэ, Берлиндэ ажаһууһан та ямар яһанай уран зохиолшоб гэжэ байнаба» гэнэ асуудалда «Конгын, Франциин, Германиин түлөөлэгшэб гэжэ би өөрыгөө тоолоноб... Урда Солонгосто номни хэблэгдэнэ, тэндэхи зоной та буддист бэшэ гүт» гэжэ намһаа асуухадань, «энэ шажан намда дүтэ» гэжэ ойлгуулааб гэжэ Вильфрид Н-Сонде харюусаба.

Француз хэлэ һайн мэдэхэ композитор, республикымнай Композиторнуудай холбооной түрүүлэгшэ Лариса Санжиева түрэл хэлэн дээрэн хөөрөлдэжэ, Францида зорюулһан хүгжэмөө (француз дууны булта дуулалдаба), тиихэдэ буряад аялгата компози-

хүргэнэ байна. Энэ уулзалгыс поэтесса, олон номоо хэблэһэн Светлана Нестерова хүтэлбэ. Хотын олонитэ, уран зохиолшод, уран бэлигтэн энэ Кристоф Горе (Крис), Патрик Девиль, Сильвия Жермен, Тадеуш Клуба гэгшэдтэй уулзажа, хонин хөөрөлдөө үүсхэ. «Франциин жэл – Россияда» гэнэ программатай харилсаатай хөөрөлдөөнэй эхи Кристоф Горе (Крис) табижа, «үхибүүн ябаханаа ханаһан Байгал хаража баясабаб, манда бүхы юумэн гайхалтай байна. Манайшье эдиршүүл ном уншанагүй (видео-нааданууд, Интернет), зүгөөр эхэшүүл, залуу зон роман, комикснуудыс уншана. Бури саашаа Интернет үшөө гайхуула байха» гэжэ онсолбо. Сильви Жерменэй зохиолон «Книга ночей» гэнэ номойтнай хүни-нүүдэй образууд, һүлдэ тэмдэгүүд, 3 дайн тухай бэшэһэнтнай хонирхуулна, эндэ Евангелия, Ветхий Завет хэрэглэгдэе гү, эдээн тухайгаа хөөрөжэ үгыт» гэжэ И.С. Болдонова С.Н.Тумуров авторта хандаа. «Би өөрыгөө христианска уран зохиолшоб гэжэ тоолодоггүйб. Бидэ өөһэдөө сэхэ сүлөөтэ уран зохиолшод болонобди, тиимһэнэ гүн удха бэдэрэлгэ, хэлэн дээрэ хүдэлхэ гэшэ манда гол шухала» гэжэ Сильви Жермен харюусаа.

«Анхан Пекин – Париж гэжэ автопробег болоо. «Нормандия-Неман» гэнэ эскадрильяда сүг даялалдаһан 10-12 хүн Буряадта ажаһуудаг. Франциин 50 гаран фильмуудтэ хабаадаһан буряад яһанай суута Валерий Инкижинов (хүүрыень эндэ һууһан мэдээжэ режиссёр Анатолий Баскаков артистнуудтаа олоо, ёһолоо), Франциин бэшэшье хонин үйлэ хэрэгүүд Буряад оронтой холбоотой» гэжэ хөөрөһэн философийн эрдэмэй кандидат Евгений Голубев түүхын хуудануудыс тодорхойло, айлшадтаа амжалта хүсэбэ.

«Карменсита» тухай, Франци тухай шүлэгөө, бэлигтэй дуушан Адамогой мэдээжэ «Гумбалене-жон» гэнэ дууе французуудта Валентина Дугарова зорюулаа. Поэт тухай ханамажа, хүнгэн бэшэ ажал тухайн поэтесса Елизавета Бильтрикова хэлэжэ, «Зов Байкала» гэнэ шүлэгөө уншаба. Композитор Лариса Санжиева Франци хэлээр үгэ хэлэе.

Виктор Гюгогой номууд дээрэ хүмүүжэһэн, Жюль Вернын зохиолнуудар дэлхэйн нуоулануудыс нээхэ геологой мэргэжэл шэлэһэн, һүүлдэнь уран зохиолшоб болоһон В.Г.Митыпов амаршалгын үгэ хэлэхэдэ, агууехэ гүрэндэ доро дохин, мэндэс хүргэнэб гэжэ мэдүүлбэ.

Холын айлшадтаа дурасхаалай бэлэгүүдыс энэ гуламтын дарга Р.Ц. Цыбенова барюулба. Айлшадтай һууһан столтой хажуу тээ экран дээрэ Франци тухай фильм харуулагдаа. Библиотеке бүхэн соо номуудай выставкэнүүд эмхидгэдбэ.

Хани барисаасемнай батадхаһан, бэхижүүлһэн энэ акци-проект эрдэм мэдэсэмнай үргэдхэбэ, уран зохиолой оршондо шийдхэгдээгүй асуудалнуудыс элирхэйлбэ, зүрхэ сэдхэһэемнай баяжуулба, бахархуулба.

Бэлигта ОРБОДОЕВА.

Сэрэгма ДОНДОВА-ГАЙ фото.

Тэдэнэй дунда Гонкуровска шангай лауреадууд – литераторнууд, уран зохиолшод Доминик Фернандес, Жан Эшноз, Сильви Жермен болон бусад энэ делегацияда ороһон байна.

Мүнөө үсын Россиятай Франциин уран зохиолшодыс, харин Россиян уншагшадыс энэ ороной суута түлөөлэгшэдтэй танилсуулаха, тиин бүхы Росси соо 7 хотонуудта, нэрлэбэл, Нижний Новгород, Казань, Екатеринбург, Новосибирск, Красноярск, Эрхүү, Улаан-Үдэ хотонуудта тогтохо, тиин зохиохы хүдэлмэрингөө шийдхэгдээгүй асуудалнуудыс тодорхойлохо, зүбшэхэ, автографуудаа үгэхэ, хөөрөлдэхэ гэнэ гол уг зорилгонууд энэ хонин удхатай проектээр хараалагдаа.

Гол шухаг, эхэ хонин россиян-француз проектын гол эмхидхэгшэд хэд бэ гэбэл, нимэ байна: Россиян Федерациин Хэблэлэй болон олондо мэдээсэл тараалгын агентство, Франциин Хариин болон Европын хэрэгүүдээр министерство, Франциин Соёлой болон олондо мэдээсэл тараалгын министерство, «Российские железные дороги» ОАО, SNCF гэнэ Франциин түмэр харгын национальна компани, Россиян номой холбоон, «Альянс франсез» гэнэ соёлой түбүүд болоно.

«ТҮРҮҮШЫН НОМ ХЭБЛЭХЭ ХҮНДЭ ХҮШЭР»

гэнэ гол тайлбари, тобшолол Франциин уран зохиолшод Буряад Республикын Үндэһэн номой сангай актыва зал соо үглөөнэй 10 сагнаа июнийн 11-дэ эмхидхэгдэһэн пресс-конференциин үедэ нэгэнтэ бэшэ оисолһон байха юм. «Литературный поезд Блез Сандрар» гэнэ проектэ хабаадагшадыс залаар дүүрэн сугларһан зон, уран бэлигтэн хани халуунаар угтажа, тэдэнтэй танилсаба:

Доменик ФЕРНАНДЕЗ 1929 ондо дүүрэн романист, эссеист. «На ладони ангела» гэнэ романаингаа түлөө Гонкуровска шанда хүртэһэн, «Словари влюбленных», «Русская душа» гэхэһээ эхилээд 5 номоо Россияда зорюулһан байна. Жан ЭШНОЗ 1947 ондо түрэнэ юм. «Гринвичский меридиан», «Высокие блондинки» гэнэ шоглон шүүмжэлхы детективүүдэй автор, «шэнэ» романаин заншал үргэлжэлүүлэн, олондо зорюулагдаһан литературын адли түхэлнүүдыс нажаан «аашалдаг» зантай байна. Феррант

ФЕРРАНТИ 1960 ондо түрэнэ италян, француз фотограф, фотографар пособиинуудай, номуудай автор. Мүнөө үедэ олон хэблэлнүүдтэй харилсажа, номуудыс шэмэглэнэ. Кристоф ГОРЕ (Крис) 1972 ондо түрэнэ, мэдээжэ режиссёр, сценарист, «политический фэнтези» онол арга хэрэглэн, комикснуудыс бэшэдэг автор. Даниэль САЛЬНАВ 1940 ондо түрэнэ уран зохиолшоб-романист. «Ворота Губбио», «Города и города», «Нет, мы читаем не любим» гэнэ романуудайнгаа түлөө олон литературна шанда хүртэһэн юм. Патрик ДЕВИЛЬ 1957 ондо түрэнэ уран зохиолшоб, аяншалагша «Riga Vida», «Экватория» гэнэ ушаралта ябадалнуудтай романуудай автор. Ги ГОФФЕТ 1947 ондо түрэнэ уран зохиолшоб, поэт, беллетрист, шүүмжэлэгшэ. 2001 ондо Французска академиин Гран-придэ хүртэһэн юм. Блюздэ дуратай, «Спиритчуэл» түхэлэй дуунуудай гэнүүдыс оршуулдаг байна. Мишель ПАРФЕНОФФ – хэблэгшэ, режиссёр, «Почтение к Александру Солженицину» гэнэ фильм сүг буулгалсаһан юм. Оливье РОЛЕН – мэдээжэ романист, эссеист, фотокорресподент 1994 ондо «Порт-Судан» гэнэ романаингаа түлөө Феминэй шанда хүртэһэн. «Феномен будущего», «Тигр и бумага» гэнэ романуудай автор. «Пейзажи детства», «В России» гэнэ номуудын аяншалгада зорюулагданхай. Вильфрид Н-СОНДЕ – Конгоһоо уг гарбалтай, Берлиндэ нэгэ хэды жэл ажаһуужа, рок-трэнс, афро-панк хүгжөөгөө. Мүнөө үедэ уран зохиолшоб ажаллаа зорюулаа. Мэйлис де КЕРАНГАЛ 1967 ондо түрэнэ романист, редактор, аяншалагша. «Жизнь путешественницы», «Набережная Кеннеди» романуудай автор. Сильви ЖЕРМЕН 1954 ондо түрэнэ юм. «Книга ночей» гэнэ түрүүшын роман 6 литературна шанда хүртөө. «Магнус» гэнэ романаингаа түлөө Гонкуровска шан абаһан байна. Романуудһаа гадна эссе, даяанда һуулга тухай номуудыс бэшээ. Тадеуш КЛУБА – фотограф, олон француз уран зохиолшодтой хүдэлдэг юм.

Эдэ олон айлшадаа Россиян номой холбооной гүйсэдхэхы вице-президент Нина Сергеевна Литвинец танилсуулһан байна. Эдэ уран зохиолшодһоо гадна СМИ-гэй түлөөлэгшэд «Новости» РИА-гай корреспондент Уго Натович, уран зохиолшоб Амелин Макс, «Российская газетгэнэ» Дорман Вентника, «La Tribune», «La Stoix» газетэнүүдэй корреспондентүүд Изабель Ле Фор, Давид Кавигмюли, Ален Гийемолес,

Композитор Лариса Санжиева

Режиссер Анатолий Баскаков француз айлшадтай

бэшэб, зүгөөр Россиян авторнуудай зохиолнуудыс хэблэн гаргалсадагби. Жэшэнь, Виктор Пелевиниис... Энэ проектын-акциин үнгэргэлгэ үндэр хэмжээндэ байһынь тэмдэглэн, тон эхэ баярыс эмхидхэгшэдтэ хүргэнэб гэжэ Оливье Ролэн хэлэбэ. Красноярскда түрэнэ сибиряк Андрей Макинниис хэблэбэ. Эндэ мэдээжэ бэшэ байбальн голхорноб гэжэ мэдүүлэн, Достоевский, Пушкин, Есенин, Блок, Аксенов, Сорокин, Булгаков, Урицкая, Буйда (Юлия), Айтматов, Астафьев, Пош (Елизавета), мемуар бэшэгшэд – хамтадаа Россиян 50 нэрэнүүд намтайл хамта гэжэ онсолжо, халуун алыга ташалганда хүртөө.

Россиян 20 уран зохиолшод, поэдүүд баһал Франци уригдажа, эхэ зохиодоор хилэ дээрэ угтагдаһан байна. Бурядайшье зохиолшодыс угтахаар бэлэмбди гэжэ француз айлшад батадхаба.

Поэтесса Валентина Дугарова Париж, Франци тухай шүлэгөө уншаад, «танай нотагта уран зохиолшодой хойноһоо хэблэгшэд «гүйлдэдэг» гү, али хэблэгшэдэй хойноһоо уран зохиолшод «эрыюулдэг» гү» гэнэ асуудал айлшадта табяа. «Түрүүшынгээ ном

цияа айлшадтаа зорюулжа, фортепиано дээрэ гоёор наадажа, нэрмээ алыга ташалганда хүртэбэ. Оршуулагша З.З.Сажинава эхэ ажал ябуулаа. Түгэхэлдэнь эндэ сугларагшад, журналистнууд «Французские писатели в России» гэнэ бэлэг номуудта хүртэжэ, эндэ хэблэгдэһэн уран зохиолшодой автографуудынь өһөдэньгөө нэрэ хэлэн бэшүүлжэ абаба, сэдхэлээ ханаба. Энэ уулзалгыс шадамар бэрхээр БГУ-гай хариин литературын кафедрэ даагша Ирина Сергеевна Болдонова («Үнэнэймнай» мэдээжэ фотокорреспондент С.Ц.Балдуевай басаган) хүтэлһэн байна.

ДАБТАГДАШАГҮЙ БЭЛИГТЭЙ

гэжэ француз уран зохиолшоб бүхэн тухай тэмдэглэхээр гэжэ Улаан-Үдэ хотын И.Калашниковай нэрэмжэтэ түбэй библиотекэ соо болоһон хонин уулзалга гэршэлбэ. Амаршалгын дуугаараа, хүхэ номин хадагуудаараа «Тоонто» гэнэ фольклорно ансамбль (хотын соёлой управлени) угтажа, холын айлшадта үрэлэй дээжэ

2010 он - Багшын жэл

ПЕДАГОГ ОТ БОГА

Заслуженный учитель Бурятской АССР Будаев Данзан Шойсоронович родился 14 октября 1919 года в с.Хорлик Тункинского района в многодетной крестьянской семье.

С детства любознательный и целеустремленный, он мальчишкой уже тянулся к знаниям, в отличие от сверстников был не по годам серьезен. Коренастый, среднего роста, смуглый крепыш, он был заводилой деревенских ребятишек. По воспоминаниям друзей детства, с обостренным чувством справедливости, в детских играх всегда был на стороне слабых.

До армии в конце 30-х годов совсем юнцом стал учителем Шулутовской начальной школы. Знал ли он тогда, что на всю свою жизнь связывает себя со школой, с детскими душами?.. Но пришло время службы в армии, и в 1939 году Данзан Шойсоронович стал воином рабочей-крестьянской Красной армии. Несомненно, он и его ровесники думали, что совсем немного и их ждет мирное послеармейское будущее. Но ожидало их, к сожалению, совсем другое - завтра была война. Великая Отечественная. В военной биографии Д.Ш.Будаева были и Халхин-Гол, и Западный фронт, и тяжелые ранения в руку и ногу, после которых он остался до конца своих дней инвалидом. Победа стоила невероятных потерь и жертв. Именно в войну Данзан Будаев стал коммунистом. Весь израненный, уставший, видевший виды, хотя и молодой, пришел он с войны кавалером ордена Красной Звезды.

Хотелось сделать все, чтобы никогда не повторилось испытание его поколением, хотелось мира, хлеба и долгой счастливой жизни для всех. После войны три года работает Данзан Шойсоронович начальником таможи в п.Монды. Затем он вновь учительствует - заведует Хобокской начальной школой до поступления в Улан-Удэнский учительский институт. В 1953 году он успешно закончил институт и возвратился в родные края, где всю оставшуюся жизнь посвятил воспитанию подрастающего поколения. Педагог - новатор с неумной энергией, фонтанирующей идеями, умеющий заинтересовать, увлечь и детей и коллег, он полон уверенности и сил по своему построить систему учебно-воспитательной работы!

Будучи завучем Зун-Муриной школы, он организует трудовой оздоровительный лагерь школьников, первый в районе. Ребята собрали в ту осень 1957 года небывалый урожай картофеля. Как умелого руководителя и инициатора детворы, его тогда наградили путевкой на ВДНХ. Со своим наставником поехала в Москву и его питомица Надя Токуренова. Дети радовались тому, что принесли оцтимулю пользу родному колхозу. И было чем гордиться: на площади в 28 га пионеры вырастили 42 тонны картофеля. А годом позже школьный лагерь собрал уже 76 тонн картофеля! Кроме организованного труда, дети интересно проводили досуг, получали хорошее питание и крепили физически. В эти годы под руководством Данзана Шойсороновича в школе активизируется «тимуровское движение». Школьники помогали старикам, матерям-одинокам, которых в послевоенное время было очень много, ветеранам войны, вернувшимся с фронтов инвалидами: кололи дрова, носили воду, мыли полы и делали многое другое. Учащиеся школы шефствовали и над колхозным птичником, ухаживая за цыплятами.

В 1959 году Данзана Шойсороновича назначают директором Толтойской средней школы. И там он во всю силу проявляет свою незаурядность. Вместе с учителями школы впервые в районе оборудовал наисовременнейший, как выясняется позже, в республике кабинет физики. Ангарский приборостроительный завод дарит школе электроприборы. Школа была радиофицирована и электрифицирована руками учителей и учащихся. Сколько было радости у детей; на переменах звучала музыка, дети весело танцевали. Преподавателем физики тогда работал энергичный и талантливый

педагог Карл Данзанович Балданов. В школьной мастерской были установлены токарный и другие станки. Заведовал мастерской великолепный знаток своего дела Содном Доржиевич Балханов. На уроках труда мальчики делали стулья, табуретки и другие предметы домашнего обихода, а у девочек увлеченно проходили уроки домоводства. Конечно же, все навыки, приобретенные тогда ими, пригодились им в будущей жизни.

Данзан Шойсоронович придавал большое значение связям школы и семьи. На родительских конференциях демонстрировались достижения детей. Это тетради отличников, различные поделки и сувениры из природного материала, изделия, созданные на станках, шитье. И не удивительно, что на районных выставках по техническому творчеству школа занимала только призовые места.

Не отставала школа и в спорте. Толтойская средняя славилась своими спортсменами по борьбе, волейболу, шахматам, шашкам. Недаром их директор был непревзойденным шахматистом и шахматом в районе и принимал активнейшее участие не только в районных, но и в республиканских и зональных соревнованиях, которые проходили в разных городах.

Как одного из лучших директоров школ, в начале 60-х Д.Ш.Будаева переводят руководителем Шикинской школы-интерната. И здесь развернулись его педагогический и преобразовательский таланты. Вскоре после его прихода возле школы-интерната выросла водонапорная башня, дети получили новую баню. Здесь также летом открывается оздоровительный трудовой лагерь, где после учебного года школьники трудились и отдыхали на лоне природы прекрасного родного края. Директор, педагог, он бережно относился к каждому своему ученику, видя в нем, прежде всего личность. Он отлично разбирался в детях, знал их проблемы, слабые и сильные стороны. Поддерживал, старался увлечь, зажечь детские сердца любовью и интересом к знаниям, труду и жизни. Потому многие из них стали, если не знаменитыми, то просто хорошими, достойными гражданами своей страны.

После в его жизни были снова Толтойская школа, затем педагогический институт, после окончания которого - Далахайская 8-летняя школа. И где бы он ни работал, несмотря на загруженность, Данзан Шойсоронович в гуще событий общественной жизни района, села. И как пропагандист - лектор, и как парторг в отделениях колхозов, и, просто, как сельчанин. Но главной задачей своей жизни Учитель все же считал передачу своих знаний и умения молодежи, подготовку нового, сильного жаждущего жизни поколения.

Трагедия, происшедшая с ним 16 июля 1969 года, унесла его из жизни в самом расцвете творческих сил.

Данзан Шойсоронович вместе со своей супругой Дарьей Сырендоржиевны воспитали семерых детей. Все они достойно представляют собой последователей своего замечательного отца, являясь отличными специалистами в различных областях трудовой деятельности.

Ему не довелось увидеть всех своих детей взрослыми, повзрослеть с многочисленными внуками и правнуками, но мы уверены, что каждый из них несет в себе частичку сердца своего деда.

По воспоминаниям дочерей
Д.Ш.БУДАЕВА
записала Татьяна СОТНИКОВА.

Ургэн Түгнын адагта Гэр шулуун хабсагайн дэргэдэ оршодог Өөнийн булаг нютагта 1913 оной февраль нарада юрын лэ хүдөөгэй ажалша малша Мүнхын Эрдэнийн бүлэдэ Шириб хүбүүн түрөө хэн. Хайрата эсэгэнээ балшар бага наһандаа Дулма эгшэтээ, Гэлэгма эжытээ үлэжэ, ажабайдалай хүйтэн халууни нилээд үзөө нэм даа гэжэ халта нюдөөрөө уһа гүйлгэн хаа - яахан наһагша нэн абамнай гээд ехэ басаганинь, республикын габыята багша Эльвира Ширниовна дурдана.

ЭРДЭМ БЭЛИГЭЙ
ЭЛШЭ БАДАРУУЛАГША

Багахан Шириб хүбүүн тэрэ үедэ Түгнэдэ оршодог Суулгын дасанда нурахынь хубарагаар үгтэһэн юм. Хүн зоной дасанда өөрынгөө зобоһон тулиһанаа, үбшэ зоболонһоо аршалхы гуйжа ерэхэдэнь, Шириб хүбүүнэй зүрхэ сэдхэл үлэжэ, хүн зондо аһан шадалаараа туһалха, һайн үйлэ хэрэг хэхэ, амиды амитанинь аршалха гэнэн мэдэрэлүүд наһанайнь үргэн харгыда ехэ үрэ нүлөө үгэһэн байна.

Саашадаа дасан дуганай һандарха үе ерэхэ, хүбүүгээ үншэн үхибүүдээр суг Эрхүү мого хургуулида эжынь ябуулаа нэн.

1924 ондо һүбэлгэн хурса, шадмар бэрхэ Шириб хүбүүн хургуулиа дүүргээд, арбан долоотойхон наһандаа багшын ажалай үргэн харгы шэлээ нэн. Хоридохи зуун жэлэй эхээр Росси гүрэндэ зүблэлтэ засаг тогтожо, хаа хаанагүй эрдэм гэгээрэлэй ажал ябуулагдажа эхилээ. Нютагуудта үзэг бэшэг заагдажа, уншажа, бэшэжэ шадара зон багшалха нангин ажалтай болоһон байна.

Олон тоото хургуулинуудай эхин һуури табигшадай нэгэн Шириб Эрдынеевич болоно. Нэрлэбэл, Бэһүүрэй аймагай Бодонгуудай хургуулинь эрхилгэшэ, Хяргын аймагай Мөөрөөшын эхин хургуули, Сэлэнгын аймагай Шанаанай эхин хургуули. Залуу мэргэжэлтэ 1937 ондо Жаргалантын эхин хургуулинь эрхилгэшээр эльгээгдэнэ. Энэ элдин нютагта хүнэй наһанда ушаршадан инаг дурантаа уулзажа, сэбэрхэн, залуухан Мария Артемьевна Баклановатай хуби заяагаа ниилүүлһэн. Мария Артемьевна Боохоной аймагай Бурянгут нютагта 1914 ондо түрэхэн, Буряад-Монголой хүдөө ажыхын техникун дүүргэжэ, Сэлэнгын аймаг ажалда эльгээгдээ.

Хани нүхэртээ нэгэ харгытай боложо, эхин хургуулинь багша мэргэжэл шудалаа. Олон тоото ургажа ябаһан улаан бургааһанатай «А» үзэг тануулһан түрүүшын багша мүн. 1940 ондо залуу айл түрэл нютагаа бусажа ерээ, хоёр һайхан басагатай болоо. 1941 онһоо 1945 он болотор сэрэгэй албанда Монгол орондо татуулһан байна, Япон дайнда хабаадалсаа.

Дайнай хатуу жэлнүүдтэ Хушуун-Үзүүр нютагтамнай Барай эхин хургуули нээгдэжэ, 2 багахан басагатай Мария Артемьевна багшаар эльгээгдэжэ, бүхы хаба шадалаа гаргажа, үнэн зүрхэһөө оролдожо, дутуу дунда саарһа гуурһанһаа захалаад, бүхы юумэ бни болгожо, багшын үндэр нэрые үргэжэ ябаһан юм. Хурган шабинарайнгаа амжалтаар, ажалаар омогорходог нэн гээд үхибүүдын наһана.

Нэрлэбэл, биологийн эрдэмэй доктор Николай Сампилович Эрдынеев, ветеринарийн доктор Виктор Цыбанович Цыдыпов, биологийн эрдэмэй кандидат Сэндэма Шагдаровна Нимаева, «Знамя Ленина» колхозоймнай түрүүлэгшэ Николай Гармаевич Цырендэшиев. Дайһаа бусажа, 1946 ондо ерэхээр Шириб Эрдынеевич Хушуун-Үзүүрэй дунда хургуулинь директорээр гушаад жэлэй хугасаада ажаллаһан баян нарттай болоһон юм.

Энэ олон жэлдэ дүй дүршэлһөө һабагша татан, багшын ажалай тусгаар онсо шэнжынь олоһон, нурагшадые зүб мүрөөр хүгжөөхэ ба хүмүүжүүлхэ аргануудые тааруу хэрэглэдэг байгаа һаа даа. Ямар саанаһаа ухаатай, сэхэ сэбэр, багшнартаа хүндэтэй, шабинартаа жэшээ боложо ябаһан, үндэр багшын нэрые сахиян багшанарай багша байгаа гэшэб гэжэ би бүхы зүрхэ сэдхэлээрэ һанадагби. Далаад онуудаар эндэ дурдагдаһан хургуулинь шабинар ябаһан

бидэнэр эрдэмэй орьёл өөдэ даһаһан хүнэй зэргэ хүнүүд болоһондоо урма баяртайбди, энэрхы сэдхэлтэй багшанартаа доро дохинобди. Шириб Эрдынеевичын ударидалга доро ерээдүйн үетэниэ үнэн зүбөөр хүмүүжүүлхын түлөө оролдоһон багшанарайнгаа ажал хүдэлмэриэ үндэрөөр сэгнэн, багшын соло дуудаха дуран хүрэнэ. Эдэ хэд бэ гэхэдэ, Дашинамжилов Балду Дашинамжилович, Дабаев Даши-Намжил Дабаевич, Мосорова Анна Николаевна, Цыренов Бальжинима Цыренович, Содбоев Пурбо Содбоевич, Цыдыпыренова Балдама Шагдановна, Будаев Геннадий Санжиевич, Балдаев Мэлс Лазаревич Бадмацыренова Зинаида Нимацыреновна, Цыденов Дамдин-Сүрэн Мункуевич, Гармаева Галина Мункуевна, Гурожанова Дыжидма Гурожановна, Бальжинимаева Екатерина Гомбоевна, Реторова Татьяна Дымбрыловна болон бусад болоно.

Манай нютагта 1970 ондо Шириб Эрдынеевич олондоо хүндэтэй, дуун шэнги домогто намтартай колхозоймнай түрүүлэгшэ Цырен-Дондог Семёнович Семёнов хоёрой оролдолгоор хоёр даһар һаруул һайхан шэнэ хургуулинь байһан баригдаа.

Тэрэ үедэ хургуулинь дэргэдэ Харгаһата, Галтай, Нарһата болон һуурын нютагһаа холо байрлаһан малшадай 180 үхибүүд интернатда байжа нурагша нэн. Гэрһээ холо байжа үзэдэг шабинартаа Шириб Эрдынеевич эсгэ мэтэ оролдожо, дулаан байраар хангаха, сэбэр арюун, элбэг эдэе хоол бэлдэхэ ажал ябуулдаг нэн. Интернадые даагшаар миний эжышы Роза Цырендоржиевна Бармитова хүдэлдэг нэн. Шириб Эрдынеевич тухай эжымнай ехэ дулаанаар, үнэн сэдхэлэй баярай үгэнүүдээр ходо наһажа, хөөрөжэ һуудаг нэн. Нютагтаа багша Эрдэни Ширипович хүбүүнэй эхэ эсэгынгээ хургаал үнэн сахидаг, ходо мэндэтэй, налгай, хажуугааршны нэгэшы гарахагүй, уулза - бал, хүрэхэ газарташ хүнгэн машинадаа нуулгаад, буулгажа үгэхэ гэхэ мэтые эжымнай манда, үхибүүдтэ заабари хэлэдэгын тон зүб лэ даа.

Эрхэ одхон Сэсэгма Шириповнатай бидэ балшар наһанһаа мүнөөшы болотор нүхэсэжэ ябанабди. Нүхэр тухайгаа хэлэбэл, сэбэрхэн арюухан, һайхан сэдхэлтэй, эжы абынгаа нэрые дээрэ үргэжэ, Доржи нүхэртээ гурбан эрдэни үхибүүдээ зүб хургажа ябаһан нам түбхин айл ажалууна.

Гүнзэгы ухаатай, багшын мэргэжэл сэдхэлээрэ шэлэжэ абаһан, ажал хүдэлмэри ударидажа шаданан, хэдэн үеын багша Хүндэлэлэй Тэмдэг ордендо хүртэһэн, Буряадай габыята багша, РСФСР-эй гэгээрэлэй отличник Шириб Эрдынеевич Эрдынеев Мария Артемьевна хани нүхэртээ 6 эрдэнийн үхибүүдые - 3 басага, 3 хүүбүүдые үргэн һайхан харгыда үнэн зохидоор гаргажа, хургажа, бултандань дээдэ хургуули абуулжа, хүн зондоо хүндэтэй, үеын шабинарта хайратай.

Мүнөө түрэл хургуулидамнай Шириб Эрдынеевичэй нэрэ мүнхэлэн олгуулагданхай.

Эрдэм бэлигэй элшэ бадаруулан Хушуун-Үзүүрэй дунда хургуулитай хуби заяанайнгаа ехэнхи хубиэ холбоһон хүндэтэ Шириб Эрдынеевичэй ба олон тоото багшанарайнгаа нэрэ мүнхэлжэ, мүнөө ажаллажа, сагай холбоо ябуулжа ябаһан багшанарта баярые хүргэнбди.

Нимасу БАТУЕВА,
багша, Российн гэгээрэлэй
отличник.

«Юнэн тугай хүлдэ» гэгэн конкурсо

АЙЛДА ХҮҮГЭД ЮУНДЭ ЭРЬЕНЭБ?

Жэгтэй ушарал болоһон юм

Арад зоной байдалда жэгтэй үзэгдэлүүд бии. Гайхалтай юумэн гэхэдэ, бага хүүгэд яагаад эхэнэрэй хээлитэй болоһые мэдэдэг юм бэ? Өөр дээрээ үзэһэн, хүүгэдые зүгнэһэн тухайгаа бэшэхэ дурам хүрэнэ. Айлда эрьсэд байһан үемни ехэ хайханаар ханагдадаг юм.

Будаланай Улаан шугыда 4-5 айл хамтын үхэр харадаг хэн, дайнай үе байгаа. Хүгшэд, хамгад хүүгэдээрээ бүхы хүндэ хүшэр ажаллаа хээд лэ байһан. Минии ханахада, тулгатай хүниинь манай нагаса аба – Памажабай Жалсарай байгаа ха.

Хотоной зүүн хажууда хуудаг Номтын Эрдэниин хүгшэн Базар хүбүүгээ дайнда мордохуулан, Цыржима Долгор хоёр басагал таяа байха. Би Эрдэни хүршындөө нэгэлдулахан юумэндэ татагдаһан шэнги ходо ошохоёо ханадаг болошобоб. Ошоходомни, Эрдэниин хүгшэн «айлшамнай ерээ» гээд лэ, бүхэни мяха шанажа хүндэлхэ, би хубсаһа хунараа баруун бараан дээрэн хуряагаад, бүхэли үдэр наадахаб, хонохол байгаа хаб, эжын ерээ абаан

шадатгүй хаань. Саг болзорой үнгэрһэн хойно Цыржима басаганиинь басага түрээжэ, баяр болоо хэн ха.

Манайхиһаа холошог Адуун буламда тэмээ харадаг Болодой Согтындо эрьсэ гээшэ хэн хаб. Ошоһонь холо хэн тула, тэмээгээ манай шугы руу адуулхадань, угтажа гүйдэлөөрөө ошохооб даа. Согто үбгэн намайе һамааруулхын түлөө бургааһа һиилжэжэ, ташуур хэжэ үгэхэ. Тэдэни намар Дархитада үбэлжэхэеэ буугаад байгаа. Нэгүдэш «мориёо уһала» гүүлээд, Ононой гэдэһэнһээ мориёо уһалаад, ахында ябашабоб. Үндэр мориной оройһоо арайш гэжэ буугаад орожо ерээбэ, тэдэни ехэ мэгдэбэ гээшэ. Газаа бүрэнхы боложо байһан саг. Энэ айлда эрьһэнэйми үрэ дүнгэхэдэ, Норжимо басаганиинь нарайлаа.

Минии зүгнэһэн хүүгэд үшөө байха, бултыень бү тоолоһуу. Минии хайхашаадаг Гончигой Бадмажаб гэжэ басаган хошонгууша, залуусбэр эхэнэр ябаа, теэд юундэ тэрэниие Бадмажаб ахай гэдэгэ гайхыш. Энэ Бадмажаб эгшэ хүүгэдые түрөөгүйл даа, тиигэ-

бэшье хоёр хушуун үритэй, олон аша зээнэртэй, ута наһа наһалхан.

Улаан шугыдаа үбэлыс үнгэргэжэ байтарнай, нэгэтэ үглөөгүүр хорёод наһатай хоёр залуу багша басагад моринһоо буужа ерээбэ. Тэдэһургуулин хүүгэдэй гэртэхиние эрьсэжэ ерһэн ха. Намһаа аха хүүгэд олон байгаа. Моринһоо буугаад, хотоной зүүгээр ябахадань, гоё хайхан улаа-яган холонго татаһандал үзэгдөө бэлэй. Ямар хайхан абгайнар гэшэб гэжэ тэдэниие хараад ханаа хэм. Нэгэниинь, Дыжид Ойдоповна, Хойто Агада олон хүүгэдэй эхэ болоһон, наһаараа багшалхан.

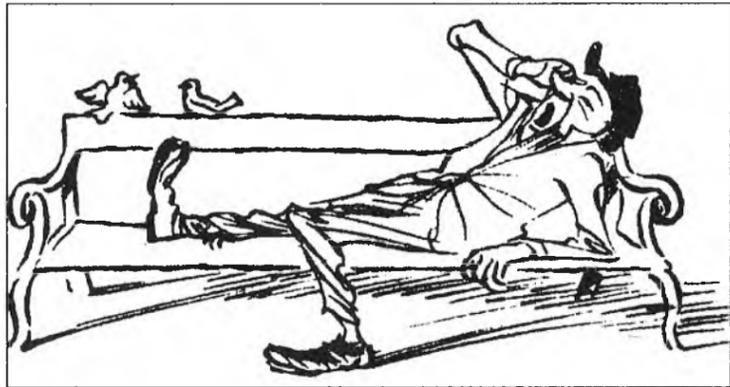
Манай арадай олон лэ зон хэ-нэйдэб даа эрьсэжэ, айлые баярлуулхан байха. Хүүгэд эрьсэхэдэ, хайн ябахые, олон болохые зүгнөө гэлсэдэг. Тэрэ зүб. Зүгөөр энэ үзэгдэлэй нюусыень яагаад мэдэхэб? Зүгнэхэ гээшэ ухаанһаа бэшэ, зосоохи мэдэрэлһээ бэшэ аа гү. Айлда хүүгэд эрьсэжэ, арад зомнай архи тамхи элдэнгүй, олон боложо байхань болтогой.

Галина ЕШИЖАМСОЕВА.

Улаан-Үдэ.

ЛЕТАРГИЧЕСКА НОЙРТО ЭЗЭЛЭГДЭЭД...

Тэрэ гэхээр дүшөөд жэл ходорон ошоол ха... Сэлгээ сагаан Хэжэнгын нэгэ нютагта табяад наһанай, ажалша бүхэриг эрэ үдэшэлэн ажалһаа срээд, үнөөхи гэгүүри хамганаараа ором тоомгүй хэрэлдэшэбэ. Нанзад найма дүү Намсалмаас хамга абажа, үйлөө үзэжэ байна ха гээд нютагай зон доохонуур хөөрэлдэдэг. Гэдэһээ үлдэһэн Нанзад аягашые сай ууһан юумэгүй унтаридаа бүхэлээр ороод, бүхэ нойроор хурхиршаба. Хэрэлдэндэ садаагүй Намсалма Нанзад үбгэнөө «үхэ, хата саашаа» гэжэ аманда орохогүйгөөр хараал шэрээл табяад, зуһалан гэрһээ гаража ошобо. Тэрэл унтаһаар Нанзад хэриһэн юумэ байхагүй. Харин үглөөгүүр Намсалма хамганиинь оог хашхараа табижа, хүлөөрөө үдхэлжэ байгаад, үбгээ яаше хэрюулжэ ядаба. Нанзадай хэрихэгүйдэ, хамганиинь бүри сүхалаа хүрээжэ, зуһалан гэрэйнгээ үүдэ үрхэ шэдэжэ байгаад, газаашаа гүйжэ гарашаба.

Үдэһөө һайса үнгэрһэн хойно хэрүүлшэ Намсалмаа үбгээ дахяад хэрюулхээ зуһаландаа оробо ха. Нанзадые яаше хэрюулжэ ялаад, хамганиинь урмагүй гэрһээ гараба. Намсалмаа үбгэмни летаргическа нойрто дайруулаа ха юм гэжэ хаанаһаа мэдэхэ бэлэй. Тиихэ сагта мүртэй врачые байха бэшэ даа.

Үдэшэ орой болоһон хойно Нанзадай түрэл түдхыень гэртээ ерүүлжэ, Нанзадаа харуулба. Нанзадай түрэлэй аха зах эрэнэ эдэ бүгэдые хараад: - Нанзаднай буянтай хүн гээшэ даа, бурханай орондо ябаал даа. Хүниишые зобоһон юумэгүй ябашабал, - гээд тархиһаа малгайгаа абаа бэлэй. Түрэл түдхэмүүдынь Нанзадые хайханаар хүдөөлхэ тухай хөөрэлдэбэд.

Тиихэдэ нютагтань дүшөөд наһанай лама ерэнхэй байжа, Нанзадые хэээ хүдөө табихаяа түрэлхидынь абарал хураба ха. Лама натагар хара болошонхой зурхайнгаа дэбтэр иража, хүдөө табиха үдэрыень гаргаба.

Намарай һара гаранхай, газаа үдэшэ үглөөниинь сиидгэр хүйтэн болонхой үе хэн.

Дүрбэ-табан тэргэтэй моридтой эршүүл Нанзадай үхэһэн бэсье шэрээд, үхээрин газарта халзан хадын бооридо хүрээжэ ерээбэ. Эршүүлтэй тэрэ зайгуул ламашые ерэлдэ бэлэй.

Лама хонхо дамаария баринхай, газар дээрэ үхээрэй нүхэнэй ойрохоно лажаганаса бурханай ном уншана. Ламашые хэээ юумээ хэбэ янзатай. Хуурсагтай үхэһэн Нанзадай бэе нүхэнэй оёорто аалихан табигдаба.

Хүдөөлэлсэхээ ерһэн хүнүүд хүрээ баряад, хуурсаг дээгүүр шорой шэдэхыншые тэндэ ... гэнтэ газарта хэбтэһэн хуурсагай үүдэн дэлбэ сохигдожо, нүхэнһөө хиндэжэ газар дээрэ унашаба. Үхээрэй нүхэнэй ойро байһан зон түрүүшээр гайхалдан байтараа, гэнтэ ойлгожо, муухайгаар абыа гаралдаад, урагшаа гүйдэшэбэд. Ламашые хонхо дамаария хоёр гартаа баринхан зандаа «Пад, пад, ум дудаари дари суухаа» гэгэн түгэд тарни шангаар уншаад, орхимжодоо орёолдожо байгаад, зоной хойноһоо гүйшэбэ.

Гэнтэ хэришэһэн Нанзад шарбаа нүсэгэн, бэсьеень орёон сагаан бүд гараараа таһа удара таһалаад, «зон, байгыт, би үхөөгүйлби» гэжэ уйлаад, нүсэгэн бэстэй Нанзад зоной хойноһоо гүйшоо хэн.

Энэ ушар үнэхөөрөө болоһон. Намда нютагай үбгэн хөөрөө бэлэй.

Мүнөөнэй медицинанын наука летаргическа нойрые тайлбарилжа шадатаггүй юм байна. Мүнөө сагта врачнууд летаргическа нойр гэхээ болёо, харин летаргическа һажалга гэдэг болонхой. Энэ унталгаар дайруулхан хүнүүд хэды часаар унташаха, үгы һаа, хэдэн жэлээр хэрихэгүй.

1954 ондо Днепропетровско хизаарта Надежда Артемовна Лебедина 1920 ондо түрһэн, үбгэнтээ айхабтар хэрэлдээд, летаргическа нойрто дайруулхан байна. Энэ эхэнэр 20 жэл соо унтаад, 1974 ондо хэриһэн түүхэтэй. Энэ ушарые Гиннессын рекорддо оруулжа, Улаан номдо оруулхан байна.

В.ЧИМИТОВ, пенсионер, МВД-гэй ветеран.

Миний мүшэн шиний мүшэнтэй

ИНАГ ДУРАН НАНА ТАЙШУУЛДА БЭЛЭН БЭШЭ

Буряад арадшые зоной дунда тараһан сэсэн үгэ дайралдадаг, жэшээн: ганса сусал гал болохогүй, ганса хүн гэр бүлын жэшээгүй.

Иимэ ушар хүн зоной ажабайдалда элдэб янзаар ушаржа болохо. Хүүгэд үгы айл үргэжэ абаһан хүүгэдһөө урагтай хайхан хуужа, гансаһаа газар дүүрээжэ, олон хүүгэдтэй, эжы абань жаргалаа элдээжэ хуудаг.

Хүн зоной дунда алтан дэлхэйн жама ёһоор элдэб ушарһаа боложо, нүхэр нүхэрһөө хахасажэ, үйлын үри дайралдадаг. Бишые баһа хоёрдохы хамгаа сахарна үбшэнһөө алдаһан хүм. Гансаараа үлөөд, олон жэл соо муушаг байдалтай ябажа үзөөб. Гансал хэжэ ябаһан ном бэшэхэ ажалаараа бээ һамааруулжа ябаа хэм. Ганса бээ болоод ябахадань, өөрыншые хүүгэд ойлгодог юм гү, али үгы гү гэжэ ханахаар хэн даа. Иимэ байдал тохёолдохо гэжэ ханаагүй хүндэш хүндэшг болошоо хэн. Ингэжэ гансаардаһаар лэ хойто түрэлдөө ошохо хүн гээшэ гүб гэжэ ханаан болошоо хэм.

Ушаржа хөөрэлдэхыни хүн заагаа бэшэ, миил юрын хөөрэлдөөнһөө эхилээд, нютагай бэри Сэсэгэй сайлалгада хөөрэлдөөр, саашань ярилдаагаа үргэлжэлүүлэ хэм. Өөрын шуһа мяханай Ононой хамнигантай хөөрэлдэнэб гэжэ ойлгоходоо, гүнзэгыгөөр хуража, удха узуураараа, тоонто нютагаарнь, гэр бүлһөө үлэнхэй хоёр хүүгэд, өөрын байдалтай, гансаараа гурбан таһалгатай гэртэй, ажалша бэрхэдээ хүдөөдэ үбһэ ногоо ургуулдаг хүн байба. Урда хойно болоошые һаа, бээ хайнаар абажа ябадаг, гоёор хубсалдаг, эдэ хоол хэхэдээ бэрхэ, дура татамаар сээршэжэ, хөөрэлдэхэдэ ехэ хөөрэлдэмүүшэ, аба-ри заншые барагтай хэбэртэй байгаа бэлэй.

Бишые өөрөө наһажан, дайһаа эхилээд, бүхы

юумэ үзэжэ гараһан, хатуу буряад абари зантай, амтаттай саахар бэшэ хүм гэжэ мэдэдэг хэмби.

Хөөрэлдөөр ябатарни, танил эхэнэрыемни хүбүүн бөө 3-4 жэлэй саада тээ: «Эжы, эжы, тантай нэгэ наһатай үбгэжөөл ушарха юм байна, тэрэ хүнтэй уулзашоо һаа, гара саашаа гэжэ байжа хараал табингүй байгаа һаа, удаан суг хуужа, хайн байхалта даа. Бидэ, танай хоёр хүүгэдтнай: би миний эгшэ хоёр, баһал баярлажа, зандан улаан сайгаа уухадажа, жаргалаа элдэжэ хуухытнай үрэнэбди», – гэгһэн байгаа. Хэлэһэн болзортонь би дайралдаа хаб. Тиимэ ушар дуулаад, агын буряад бөөдэ, баруун буряад бөөдэ, зурхайн ехэ мэдэлшэдэ хандахадамни, булта хайнаар хэлэжэ, бүхы ажабайдалайнгаа талааршые хайн хуухат гэжэ зүбшөөгөө хэн.

Хоёр талаһаа, хоёр ондоо саахарнуудшые һаа, бээ бээдээ дадажа, хөөрэлдэхэдөө бээ ойлголсодог болонхойбди, баһа бээ бээ хайрлалсадаг, хүндэлсэдэг, хүлээлсэдэг, үгылдэг болообди. Иишэ тиишээ ошоошые һаа, хөөргөө өөрын гэр байратай, намайе хүлээжэ, ханаагаа зобожо хуунал гэжэ яаража ерэхэ, харгыда ерээжэ ябаа һаа, тэды үдыдэ гэртээ хүлээжэ бай даа гэлсэдэг болонхойбди. Үшөө хажуугаарнь хамган хүншни үбгэн наһатаяа жүтөөрхэхэ ханаатай байха юм.

Мүнөө болоод байхадаа, бэсынгээ задарюунда өөрынгөө хуби заяа ниилүүлжэ, үри хүүгэдтээ ношшо, зоболон эдлүүлэнгүй, бээ абанхай, хайн байхые тааруу нүхэртэй боложо үлэһэн энээхэн наһандаа үбшэн зоболондо дарагдангүй ажаһуухые уряалнаб!

Д.ДАМДИНОВ, Эсэгэ ороноо

хамгаалгын дайнай ветеран.

Зэдын аймагай 75 жэлэй ойдо

НАЛБАРМА ҮҮСХЭЛНҮҮДТЭЙ НАЙНДЭР

...Эндэ, Сарабда хадын хормойдо, Зэдэ голый аажам элдин нугада аяар 188 жэлэй саана буряад арадаа бүхы түбээр суурхуула бишыхан хүбүүн түрэнэн бэлэй. Тэрэл сагайхидал талын ногоон миралан долгилно, Сарабдын зүгнөө үлээнэн нэбшээн «Доржи, Доржи» гэнэн үгэ шэбэнэнэн мэтэ. Үнэхөөрөөшье, буряад хүн бүхэнэй сэдхэлдэ хара багаһаань уурхайлһан «Банзарай хүбүүн Доржо» гэнэн үгэнүүд үндэнхэтэн мэдэрльемнай хээээдэшье нэргээн, жэгтэй дулааханаар һанагдадаг лэ. Дэлхэйн арбаад хэлэнүүдые мэдэхэ, Россин зүүн зүгые шэнжэлэгшэдэй орой манлайдань ябаһан Доржи Банзаровай дүрэ, нэрэ хүндэ хээээдэшье буурахагүй, саг ошохо бүри саглашагүй удхаяа арьбажуулжал байхал.

далдаа гү – ходол баригданги сүлөөгүй хэбэртэй ябахаш. Харин Матвей Рабдановичай хатуухан «захиралтаар» гэхээр, шамгүйгөөр хүшэ хүрэнгүйбди гэжэ шоглоходонь, эндэ хүржэ ершоод, талын агаарта үлгы-дүүлһэн жэгүүртэн мэтээр бээ мэдэрнэб. Иншэ ерэнэндэ жаргалтайб. Хэээ нимэ сүлөө, аласай аглагые найхахагаа бэлэйбиб, һананагүйб... Ардан Лопсонович Ангархаев, Юрий Ешеевич Будаев – үшөө олон даа ханнарни...» - гэжэ хөөрөбэ.

ДОРЖИ БАНЗАРОВТА ХҮШӨӨ НЭЭЛГЭН

Зэдын аймагай 75 жэлэй ойн баярай хүндэлдэ Доржи Банзаровта халуун тоонто дээрнэ хүшөө нээгдэжэ, одоол сэдхэл уяруулма ушар болоо. Хурса хёрхо нюдөөрөө алас холы хаймадан зогсолон эрдэмтэнэй дүрэ скульптор Г.Г.Васильев туһамаршатаая Н.М.Зурбулаевтай бүтээгээ юм. Энэ ехэ үүсхэлдэ эхи табигша хадаа Буддын шажантанай заншалта Сангхын дид-хамба, Буряда Уран зохёолшодой холбоной правлениин түрүүлэгшэ М.Р.Чойбонов болоно.

Гадна БГУ-да Доржи Банзаровай нэриень бусааха асуудалаар нийтын эмхинүүдые толгойлогшодтой хам ябуулга хэбэниинь үрэтэй байгаа гэнэн баярта мэдээсэл дуулгая. БГУ-най Бурядай түрүүшын эрдэмтэнэй нэрэмжэтэ зандаа байха ёһотой гэнэн бата һанамжые республикын засагай дээдын зургаанууд, Бурядай эрдэмэй түб, Нуралсалай болон эрдэм ухаанай министерство бүри мүнэн дэмжэбэ бшуу.

Бурядай Гимнийн аялга доро хүнгэн сайбар нэмэргэ нэхэгдэжэ, одоошье танил шарай – Доржи Банзаров өөрөө мүнделшэбэ. Халуун альга ташалган, халима баяр... Зэдын аймагай өөһэдэн хүтэлбэриин толгойлогшо В.В.Батодоржиев сугларашадые амаршалха зуураа М.Р.Чойбоновто, Г.Г.Васильевта, туһалагшадань Н.М.Зурбулаевта Баярай тэмдэг барюулба. Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.Гершевичэй үгэ онсо удхатай байгаа. Имагтал Матвей Матвеевич БГУ-да нэриень бусааха гэнэн һанамжые нэн түрүүн дэмжэлсээ бшуу. Буряад Республикын Президентин болон Правительствын Захиргаанай толгойлогшо П.Л.Носков, БНЦ-гэй Президиумэй түрүүлэгшэ Б.В.Базаров, республикын хүндэтэ ветеран Д.Ю.Цыбикжапов, Доодо-Үшөөтэй худөөгэй поселение толгойлогшо С.С.Цыбиков болон бусад үгэ хэлэхэдэ, Эхэ орондоо, Эсэгэ орондоо, түрэнэй нотагтаа дуратай байлга гэшэмнай нимэл дэмбэрэлтэ нангин хэрэгһээ эхитэй гэжэ тэмдэглээ. М.Р.Чойбонов үүсхэлыень дэмжэнэн түрүү зоноо толгой тоолон хадагуудаар золгожэ, халуун баяраа мэдүүлбэ.

РАН-ай гэшүүн-корреспондент, ИМБТ-эй директор Б.В.Базаров «Д.Банзаров. Эрдэмтын баатаршалга», Эрхүүгэй гүрэнэй университетэй декан, түүхын эрдэмэй доктор С.Лиштованный «Доржи Банзаров Эрхүүдэ», БГУ-гай профессор, эрдэмэй доктор В.Д.Дугаров «Доржи Банзаров болон Буряадта монгол шэнжэлэлгын эхин» гэнэн элидхэлнүүдые хээ. Түүхын музейн директорэй орлогшо В.Р.Чойбонова, «Бурятия», «Буряад үнэн» сонинуудай редакторнууд Н.Д.Бадмаринчинов, Г.Х.Дашеева өөһэд өөһэдынгөө һалбарида Д.Банзаров тухай эрдэм дэлгэрүүлгын ажал ябуулдаг тухайгаа тобохоһоор хөөрөөд, үнэтэ альбомуудые, хэблэжэ байһан сонинуудаа, журналнуудаа библиотекэдэ бэлэг болгон барюулаа.

Түрүүшын эрдэмтэнэй дурасхаал ёһололго энээгээр хизаарлаагүй. БНЦ-гэй үзүүр эрдэмтэд бүхэли автобусоор ерэнэн байжа, «Доржи Банзаров болон Бурядай арадуудай түүхэтэ-соёлой уг баялиг» гэнэн уласхоорондын эрдэмэй конференци зарлагдаба. Нээлтэ дээрнэ Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо Ц.Б.Батуев, РБ-гэй Нуралсалай болон эрдэм ухаанай министр А.В.Дамдинов, бусад амаршалгын үгэнүүдые хэлэнэн байна.

Юрэнхыдөө, эндэ сугларһан эрдэмтэдэй мэдээсэлнүүдэ сүм элидхэхэ болоо һаань, хоёр үдэр хэрэгтэй хэбэртэй нэн. Д.Банзаровай түрэнөөр 190 жэлэй ойдо эдэ бүгэдэ хүсэгдэхэ аабза гэжэ найдаад, бүхыдөө манай эрдэмтэдэй оюун хурса ухааниинь Доржи Банзаровһаа эхи татаһан тула буурашагүй гүн баялигтай гээд шэбшэмээр бэлэйл даа.

Эрдэм тушаал ехэтэй болохо тумаа хүнэй юрэнхы шэнжэ шарынь болбосорол һайтай бололог ха. Ирина Александровнатаая суг Зэдын зонтой, Бурядай сэхээтэнтэй, зохёолшодтой һаруул хүсэл бодолойногго һабагша татаһан хөөрэлдөөл даа. Монголой найз зохёолшоднай, поэт Чингис Гурьев, Хэжэнгэй аймагай эсэгэ хүбүүн яруу найруулагшад Дамсаран Доржогутабай, Дамдин-Сурун Доржигутапов шүлэгүүдээ уншажа, дуугаа ханхинуулаа, нотаг зоние баясуулаа. Мантай сугтаа ябаһан хүндэтэ Дамба Жалсаравай һананайнь нүхэр В.З.Жалсарав тон зүб нимэ дурадхал оруулаа: «Чимит Цыдендамбасвай «Банзарай хүбүүн Доржо», «Түрэл нотагһаа холо» гэнэн гайхамшагта номууд буряад хэлэн дээрээ дахин хэблэгдэхэ ёһотой гээд һананаб. Юун үсөөн болошоо гээшэб, олдохонь хомор, библиотекэдэше нэгэ-хэды...»

Үнэхөөр зүб ажаглалтал даа гээд Валентина Зондеевнае дэмжээл даа, зондоо дуулгаял даа.

«АЛТАН ГОЛ»

Таряа талхаар, Борьёгой хонёор хээээнэй суутай, монголжоон тухэлтэй Зэдын талаа хүчэрэн ногооронхой, өөдөө тэгүүлһэн нарайхан эшэнүүдэ наранда бөөмэйлүүлэн дуулаһандал. Урданай ургасын хэмжээн хаанаһаа байхаб, мэдээжэ, гэбэшье мүнөөнэйнгөө үе сагта тааруу шэллээ шэлэжэ, ажахы эрхилэлгэ урагшатай гээд аймагай захиргаанай толгойлогшо В.В.Батодоржиевай тобохон мэдээсэлһээ ойлгохоор нэн. Социалис Ажалай 4 Геройн: Гасрон Рабдаевай, Даба-Самбу Дабаевай, Гомбо-Цырен Цыремпиловагай, Евлампий Бутаковой, мүн дайшалхы алдар солын талаар буряадууд сооһоо Советскэ Союзай түрүүшын Герой Гармажаб Гармасвай нэрые дээрэ үргэн ябахын тула зан заншалаа үргэлжэлүүлхые оролдонол даа, зэдынхид, гээд эли нэн.

«Золотая долина» («Алтан гол») гэнэн үнгэтэ фотоальбом бэлдэжэ, айлшадтаа хубаажэ үгөө.

Мүнөө үедэ районий агропромышленна комплекс – хүдөөгэй 12 предпритиһаа, 163 таряашанай-фермерскэ, 15569 хубини ажахынуудһаа бүриденэ. Аймагай үйлэдбэриин хүгжэлтэдэ Борьёгой үүлтэртэ завод, Оёорой

совхоз, Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ, «Баян» СПК-нууд, АПО «Джидинское» оролсоно. Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо П.Л.Носков, Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М.Гершевич, РБ-гэй Монголодохи саг үргэлжын түдөөлэлгэтэ эмхин толгойлогшо Ж.Д.-С.Батуев болон бусад үгэ хэлэхэдэ, Зэдэ нотаг сагай дабшасатай тааралдуулан хүгжэлтээ хүгтэй зохёоно гэжэ тэмдэглэбэ.

Ойн баярай программа угаа баян байгаа. Дээдэ – Үшөөтэйи нургуулида айшалахамнай, Нуралсалай энэ гуламтада багшын ажалай ветеран М.Д.Цагановай нэрэ олгохо тухай шиндхэбэри гаргагдаа гэнэн мэдээсэл дуулдаба. Нотагтай хүтэлбэрилэгшэд Н.Ц. Ч. Дабаев, Б.Р.Ринчинов, Б.Д.Гармаев, Нургуулин директор Н.Х.Чагдуруна хөөрөөгөөрөө һонирхуулаа. Зарим кабинедүүдэйн шэмэглэл удхатай гоё. Жэшэнь, географин, лингвафонно кабинетүүдэй. Удаань концерт болоо. Бурядай габыата артистнууд Болот Сээг Сандиповтан Үшөөтэйгөө үлгэртэл хоолойгоороо эдэлүүлбэ. Жэшээтэ «Ая ганга» ансамблиин эдир артистнуудые хаража, соносожэ, гайхалай мэдэрэлдэ абтабабди. Уран найханайнь хүтэлбэрилэгшэ – анхандаа «Үетэн» ансамблиин солистка ябаһан Буряад Республикын соёлой габыата хүдэлмэрилэгшэ Д.К.Доржиева мүн. Бурядай суута поэт Галина Раднаевагай тоонто нотагта - Бага-Нариинда Дээдэ Соёлын нургуулин филиалай хүдэлмэри хаража найшаагаабди.

Сартуул-Гэгээтэйи дасанда Буддын шажантанай заншалта Сангхын дид-хамба М.Р.Чойбоновой, Чингис лама шэрээтэн хүтэлбэри доро Жамсаран бурханай хүрэгые арамнайдалгын һайндэр боложо, хэшэг далга хурылагдаа. Эрын гурбан наадан, мори урилдаан, дуу хатар найрта хабаадагшадта наартайгаар лэ үзэгдөө ёһотой, бурханай хайраар үршөөгдэлһэн энэ үдэр.

Хүнэй һаһан хэтын гороо – дүхэригтэл гү? Хүшэгэ сэлин хэмтэй байдалаа мэдэрхэдэ, Хүшэтэ сагаа хэмнэн аятай ахихада, Хүндэтэй гү, хүсэтэй гү, хэтын гороо?... Галина БАЗАРЖАПОВА-ДАШЕЕВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Д.Банзаровай хүшөө нээлгын үедэ; Һайндэртэ хабаадагшад.

Д.АНЖИЛОВАГАЙ, Н.БАДМАРИНЧИНОВЭЙ фото-зурагууд.

Бүхэдэлхэйн харилсаан: буряад-монголнуудай хуби заяан

МОЛОР НАЙХАН МОНГОЛ ОРОНООР АЯНШАЛГА

Анха түрүүн «Алтаргана» гэхэн улас-хоорондын фестиваль Монгол ороной Хэнтэйн аймагай Дадал сомондо 1994 ондо үнгэргэгдөө нэн. Мүнөө жэлдэ баһал Монгол сайхан орондо үргэн дэлсэтэй-гээр июлийн 19-һөө үнгэргэгдэхэ гэжэ бэлдхэл хэгдэжэ байна. Буряадай гүрэнэй университетэй эрдэмтэ багшанар Түб, Хэнтэйн аймагаар шэнжэлэлгын хүдэлмэри үнгэргэжэ, недондой зун ябахандаа, түрүүшын «Алтаргана» гэхэн фестивальда хабаадаһан, хожомын Агада, Улаан-Үдэдэ, Эрхүүдэ болоһон хэмжээ ябуулгануудта зориго ошоһон хүнүүдээр уулзаһан байна. Энээн тухай түс университетэй Үндэһэтэнэй гуманитарна институтай багша, хэлэ бэшэгэй эрдэмтэ кандидат Цымжит Бадмажаповна БАЗАРОВА-ТАЙ манай корреспондент Эльвира ДАМБАЕВАГАЙ хэһэн хөөрлэдөөн танай анхаралда:

2009 оной арюун зун Монгол найхан ороноор аяншалжа, Түб, Хэнтэйн аймагуудай арад зонтой, тэдэнэй ажабайдалтай, түүхэтэй танилсаха аза талаантай байһандаа баяртайбди. Энээнһээ урид Улаан-Баатар хото ошожо, Монгол уласай хүгжэлтөөр бахархажа, манай монголшууд гэжэ омогорхоод, аха дүү монгол аралдтаяа, буряадуудтаяа нүхэсэжэ, эрдэм шэнжэлэлгын ажал хээд, хүдөө аймагууд, хүдөө нотаг ошонгүй бусадга хэмди.

-Монголой дэбисхэртэ эгээл түрүүн хаана хүрөөбта?

-Недондо жэл Буряадай гүрэнэй университетэй Үндэһэтэнэй гуманитарна институтайнгаа оюутадтай Сэлэнгын аймагаар һуурижаһан буряадууд хэр найнаар буряад хэлээ мэдэнэб, буряадаараа хөөрлэдэнэб гэжэ хэлэнэйнь онсо шэнжэ үзэһэн байнабди. Сэлэнгын аймагай засагай дарга Жалсрайн Баярмагнайн, аймагай захиргаанай тамгын дарга Санжижавай тухаламжаар бидэниес угтажа абahan юм. Бидэниес угтан абahan аймагай эрдэм һуралсалай зургаанай ахамад мэргэжэлтэн Энхтувшин, мэргэжэлээрэ орол хэлэнэй багша, шэнжэлэлгын ажалдамнай сэхэн хубитаяа оруулаа. Буряадуудтай танилсажа, сэхэл һонин, хэрэгтэй баримтануудые суглуулабди. Эрдэм һуралсалай зургаанай ахамад мэргэжэлтэн Пүрэвэй Мягмар-Сүрэн Хүдэр сомондо ажануудаг 76 наһатай Хандын Бадмасуу эжытээ танилсуулхадань, буряад хэлэтэй байгаа, «буряадһаа бэшэ ямараар ярихабиб» гэжэ хэлэхэдэн, сэхэтэ найшагдаа.

Нэн түрүүн Сүхэ-Баатар хотодо Байгал мурэн гэжэ нэрэтэй ашабагад угай залуу буряад хүбүүнтэй танилсаад, Сабаг-Сүрэн гэжэ эжытэйн уулзажа хөөрлэдөөбди. Сабаг-Сүрэн өөрөө халха, буряад айлай бэри, буряадаар хөөрлэдэхэ дуратай, «Алтарганада» буряад дуу дуулажа, шан абahan. Хягтын аймагай Алтайһаа уг гарбалтай Батажаргал нүхэрын прокуророор бүхы наһаараа хүдэлһэн. 3 баатар хүбүүдтэ Байгал далай, Байгал нуур, Байгал мурэн гэжэ зориута Буряад нотагайнгаа һангин далайн нэрэ үгэһэн юм.Сүхэ-Баатар хотодо аха дүү мэтээр угтаһан хүнүүдтэ үшөө дахин баярыс хүргэхэ зорилготойгоор «Буряад үнэн» гэхэн сонин Сэлэнгын аймагта уншаха байха гэжэ найданабди.

- Эрдэм шэнжэлэлгын хүдэлмэри гүрэнэй талаһаа тэдхэмжэтэй гү?

- Үнгэрһэн жэлэй июнийн 22-һоо июлийн 7 болотор Буряад судлалай академин эмхидхэһэн эрдэм-шэнжэлэлгын аяншалгада Буряадай гүрэнэй университетэй багшанар хабаадабди. БГУ-гай багшанарай аяншалга хадаа Россиян гуманитарна эрдэмэй жасын грантын тэдхэмжээр бэлүүлгдээ гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Монгол орондо һаяшаг эмхидхэгдэһэн Буряад судлалай академин залуу хүтэлбэрилэгшэд Мягмарын Одмандах, Чинзориг, профессор Агарай Самбу, шэнжэлэгшэ Лубсанай Оюунцэцэг болон бусадэй аша оролдолгоор түрүүшын иимэ улас-хоорондын шэнжэлгын аяншалгын үедэ Түб, Хэнтэйн болон Дорнод аймагуудай буряадуудай ажабайдал, хэлэ, түүхэ, аман ба уран зохол, шажан мүргэл, ёһо заншал шэнжэлэхэ түсэб түгэс дүүргэжэ шадаабди.

«Монголой ноуса тобно» гэхэн монголшуудай урданай уран зохоолой зэндэмнидэ дурдагдаһан, монгол угсаатанай заабол тэндэ ошожо хараһай гэжэ

һанадаг Богдо Чингис хаанай түрэхэн, Монгол Уласай анха түрүүн тунхаглагдаһан түүхэтэ, домогто нотаг руу аян замда ябабди. Багануурта хоёр бүлэг боложо хубаараад, нэгэ бүлэгнай Дорнод аймагаар, манай бүлэг Түб болон Хэнтэйн аймагаар ябаа.

- Шэнжэлэлгын хүдэлмэридэ хабаадаһан эрдэмтэ бүхэн өөрын зорилготой ябаһан байха...

- Аяншалгада хабаадагшад тус тустаа шэнжэлэлгын түсэб табиһан, тинмэхээ манай шэнжэлэлгэ гол түлэб Монголой бу-

Этигэлэй Баяртын Сэндын Оюунжаргалай дүүнэр Оюунтуяа, Одхонбаяр, Борохуу, Эрдэнхүү, Хасбаяр, Хонгорзул, Анхбаяр г.м. булта монгол нэрэтэй, эдэнэр 1960-1970-аад онойхид, үхибүүдын Амармэндэ, Амартайбан, Амартуяа, Эрдэмбаяр, Наранбаатар г.м. монгол нэрэтэй, Олон гэжэ Онон голоо хүндэлһэн нэрэ байна.

Агаһаа уг гарбалтай бодонгууд омогой Цэвэлмагай Солмоной хэлһээр, Ойдоб нагаса абань Агада түрэхэн. Басаганинь Нарансолонго гэжэ монгол нэрэтэй. Солмон Монголой буряадуудай дууладаг буряад гоё-

эльгэгдэжэ, Красноярска хизаарта түрмэлдэ хаагдаад, удаань Монгол орон гэр бүлэдөө бусажа шадаагүй ха. Шэтын хойто бсэхээ уг гарбалтай, хүбүүд угай Махаалайн Омоодой Шойдоной Шойдоной Донрой Бальжинимын Сэсэг аймагай эрдэм ухаанай зургаанда мэргэжэлтэнээр хүдэлһэн, мүнөө хоюулан наһанай амаралтада гаранхай. Үхибүүдтэ, аша зээнэртээ Болорма, Булган, Батзориг г.м. монгол, Байгал, Аригус гэжэ түүхэтэ нэрэнүүдыс үгөө. Сурхарбаанда гоёхынь аша зээ басагадтаа буряад дэгэл оёжо бэлдээ. Газаагаа хартаабха, үгэрсэ, капуста, морхооб, перец тариһан, ажалша, бэрхэ бүлэ гэжэ эли. Монгол Улсын Их Хуралай депутат байһан, сомоной дарга байһан, Могзоной Үхэригһээ уг гарбалтай хальбин угай Санхяатанай 8 хүбүүдэй нэгэн Нимын Цэбээндоржын Дабаажэдтэй уулзабди. Гэртээ буряадаар хөөрлэддэг, үхибүүдын буряадаар хэлэдэг ха. Үхибүүдын, аша зээнэрын Баторшихо, Баттуяа, Батцэцэг, Тэргэл г.м. монгол нэрэтэй.

Батшэрээтэдэ Хэлгоһоо уг гарбалтай шарайд угай Будын Сэрэмпилэй Дандарай Сангын Дамдинжаб урданай буряад ёһо заншал, үндэһэн буряад ажабайдал тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрөө, дархалһан ханзануудаа харуулаа. Техникум дүүргэжэ, малай эмшэнээр ажаллаа, жолоошон, бэрхэ модошо дархан юм. Наһанайнгаа нүхэр Янжима абгайтай 50 жэл суг һууна. Аха дүүнэрын Батамүхэ, Дулмасүрэн, Долгорсүрэн, Долгоржаб гэжэ түбэд нэрэнүүдтэй. Үхибүүдын монгол нэрэнүүдтэй, Гангамүрэн гэжэ Энэхдэй голэй нэрэ хүгшэдэймнай нэгэн үгэһэн гэнэ.

- Богдо Чингис хаанай түрэхэн нотаг хүрөө гүт?

- Энэ нотагын Биндэр болоно. Эндэ хүрээ эрхэлдэмнэй, засагай дарганар хамниган угай Содномой Сарантуяа, бодонгууд угай Бадарха угтан абаба. Сарантуяа Москвада технологическа институт түгэсхэжэ, инженер мэргэжэлтэй. Энхбаатар нүхэртээ Энэрэлт, Асаралт, Элбэрэлт, Самирлог гэжэ монгол нэрэтэй үхибүүдтэй.

- Монголд ажаһуудаг буряадуудай нэрэнүүдэй һан хэр баян байна?

- Олон түбэд, монгол нэрэнүүдыс бэшэжэ абаабди. Хуралай дарга Лубсансэрэнэй Ганбаярай хэлһээр, хамниган угайхид суута баатар Гантүмэрөө хүндэлжэ, Ган гэжэ хубиһаа эхилһэн нэрэ үгэхэ гэжэ оролдолог. Жэшэнь, Ганбаяр, Ганбаяр хүбүүдтэ Гандорж, Ганхүлэг, Гантүгэ, Гантогтох гэжэ нэрэнүүдыс үгөө.

Түб болон Хэнтэйн аймагуудай буряадуудай нэрэнүүдыс хараад, нимэ тобшолол хэһэбди. Урдань эдэ буряадууд буряад монголнуудтал алли бөө мүргэлтэй байһан, харин 18-19-дхи зуун жэлүүдһээ Буддын шажан ороһон байна. Урданай буряад нэрэнүүд жэнхэни буряад нэрэнүүд байна, жэшэнь: Муха, Махаадай, Омоодой, Соорог г.м. Буддын Шажаанай дэлгэрһэн саһаа түбэд, санскрит нэрэнүүд бии болоо. Жэшэнь: Балдан-алдартай, эрхим, Бальжинима-жаргалай наран, Долгор-Сагаан Дара эхэ, Доржо санскрит хэлээр алмаз, Сэрэнута наһан г.м. Урдань бүридэмэл Дамдинжаб, Долгоржаб, Дулмасүрэн, Шэмэддоржо, Балдандоржо г.м. нэрэнүүд олон аад, мүнөө үсөөн дайралдана. Нотагай, гол уһанай нэрэнүүдыс үгэдэг байна. Жэшэнь: Байгал, Байгалма, Онон, Хэрлэн, Гангамүрэн, Балжи. Буряад нэрэнүүд үгтэнэ. Жэшэнь: Баяр, Бата, Соелма, Баярма. Монголой буряадуудай мүнөө үсын нэрэнүүд гол түлэб монгол. Жэшэнь: Арюунболд, Болорма, Гэрэлтуяа, Наранбаатар, Оюуншэмэг, Одхонжаргал гэхэ мэтэ.

Монголой буряадуудай нэрын сан баян, үшөөл хүгжэжэ байна.

Мартагдашагүй аяншалгадамнай тухалһан, хани халуунаар хүлээн абahan Түб болон Хэнтэйн аймагуудай сомоной засагай дарганарта, арал зондо үнэн зүрхэнһөө баярыс хүргэнэбди.

ряадуудай нэрэнүүдтэ ба заншалта ажабайдалда хабаатай үгэнүүдтэ зориулагдаа. Тус статьяга Түб болон Хэнтэйн аймагуудай буряадуудай нэрэ суглуулжа, эдэ баримтануудтаа үндэһэлжэ, шэнжэлэлгын хүдэлмэри хэгдээ.

Оршон тойронхи үзэсхэлэнтэ найхан байгаалаар һонирхоһоор, суг аяншалха Монголой ханинартаяа танилсаһаар, Түб аймагай Хүгшэдэй Хотон хүрээ эрээ бэлэйбди. Энэ нотагай арад зонтой түхэрэлэн һуужа хөөрлэдөө, танилсаа, ажабайдаларнь һонирхоо, аяншалгынгаа түсэб, Буряад судлалай академин ажал, Буряад орон, Улаан-Үдэ, Буряадай гүрэнэй университет, Агын тойрог тухай хөөрөөбди. Понин уулзалгануудшыс болоо. Жэшэнь, Хэлгоһоо уг гарбалтай бодонгууд угай 90-ээд наһатай Шойдон Ошорой Долгор жэнхэни буряад хэлэтэй, мэдэхэл хэлээрээ хэлэнэб гэжэ гансал буряадаараа маанадта хөөрөө, харин аша зээнэрын буряад хэлэгүй ха. Үхибүүдтэ түбэд ба санскрит Нимажаб, Пүрэжаб, Долгоржаб, Ендоржо, Дыжидма, Дарима г.м. нэрэнүүдыс, нэгэ хүбүүндэ Улзсайхан гэжэ монгол нэрэ үгөө. Аша зээнэрын Жаргалсайхан, Алтаа гэхэн монгол нэрэнүүдтэй.

Уг гарбалаараа Алхана уулада шүтэдэг Дулдаргын аймагай хүбүүд угай Раднын Цэбээндоржын угаа хөөрөө. Убашын Мухын Раднын үхибүүдэй нэрэнүүд Ринчин, Базарсада, Дамдиндоржо, Цэбээндоржо, Дулма, Долгор, Янжима гэжэ түбэд байба. Цэбээндоржын үхибүүдэй Энхтайбан, Энхбата, Уянга, Мүнхэзула, Мүнхэзаяа, Ундарха гэжэ нэрэнүүд монгол, Дулмажаб гэжэ түбэд. Аша зээнэрын нэрэ харахада, Энхбаяр, Энхболд, Халюунболд, Хүдэрболд, Хүсэлболд, Бата, Батасэрэн, Памасэрэн г.м. монгол, буряад, түбэд нэрэнүүд.

Түб аймагай Мүнгэн Моритодо ажануушадтай 32 процентнь буряад ха. Соелой ордон соо олон зон сугларжа, уулзалга үнгэргэгдөө. Заншалта ёһоороо аяншалгынгаа зорилго, Буряад судлалай академин ажал, хараа түсэбүүд, Буряад орон, БГУ, Агын тойрог, буряад уран зохоол, Буряад Республикын тамиршад тухай хөөрөө, видеопрезентаци харуулаабди. Буряад дэгэлтэй, буряад малгайтай хөөрхэн жаахан басагад буряад дуу дуулажа, булгыемнай баясуулба. Сугларгаһадтай хөөрлэдэжэ, миндаһан дээрэ горитойхон материал бэшэжэ абаабди. Нэгэ хэды баримтануудыс харая. Шэтэһээ уг гарбалтай бодонгууд угай

дуу диктофондомнай дуулажа үгөө. Хэжэнгэһээ уг гарбалтай бодонгууд угай Самбуугай Болдбаатартай, сонгоол угай Сагаанай Сэрэндашын Лубсандолгор нүхэртэйн, аша зээнэртэйн танилсажа, хүндэлүүлжэ, ажабайдаларнь һонирхон, үшөө хойноһоо үбгэ эсэгэнэрийн абажа ябаһан хүнэй машина (сепаратор) харан гайхаабди.

- Аян замдатнай түүхын хүшөөнүүд ушара бээ?

- Хэрлэн мурэн гаталжа гараад, Зүрхэн Хадын хормойдо, Хүхэ Нуурай эрьдэ 1206 ондо Ехэ Монгол Уласай тунхаглагдаһан нангин газар хүрээ эрээбди. 800-гаад жэлэй саана эгээл эндэ бүгдэ монголшуудай хуби заяанда, түүхэдэ мартагдашагүй үйлэ хэрэг болоо гэшэл даа. Эзэн Чингис хаанда болон бүхы Монголой хаануудта зориулан аяншалагшадтай зочид буудалда Монголойшыс, хари гүрэнүүдэйшыс айлшад олоороо ябадаг ха.

- Ябаһан лэ газартатнай Буряадһаа ошоһон хүнүүд дайралдаа ёһотой?

- Аяншалгымнай удаадахи сомон Хэнтэйн аймагай Батшэрээт гэжэ нотагта 1930-аад ондо абатааа хоюулан Яруунаһаа Монгол эрхэн галзууд угай Пашкын Доржын Данзанай хөөрөөн баһал һонин. Бүхы наһаараа барилгашанаар, нарин дарханаар ажаллаһан Данзан ахай мүнөөшье хүнгэн зандаа. Абымни дүүгэй хүүгэд Улаан-Үдэдэ, Эрхүүдэ байдаг гэнэ.

Монголой буряадуудай олонийн хамаатанмай хойно, Буряад Республикада, Забайкалийн хизаарта бии һэн, теэд мүнөө харилсаа холбоогүйбди гэжэ халаглана. Монгол орондоо энхэ тайбан, һайн найхан ажаһууна, тингэбэшыс элинсэг хулинсагайнаа нотаг хараа һаа гэжэ бододог байна.

Хуасай угай Хаянхирбаагай Бальжинимын хүгшэн абань Агаһаа Дорнодоор эрхэн, хүгшэн эжын Дадалаар эрхэн ха. Шатарай багша Бальжинима шажан мүргэл, түрэн найр, басага хулуулга тухай ехэ һонин баримтануудыс хөөрөө.

Монголшуудай түүхээр, буряад хэлээр һонирхдог, жэнхэни буряад хэлэтэй Гэпэлэй Гомбодоржындо хүрээжэ, Бальжинимын Сэсэг нүхэртэйн танилсаабди. 40 гаран жэлдэ ондоо аймагуудта, засаг зургаанда ажаллаһан аад, 4 жэл нотагаа эрээд байна. Гэлэл абань 1918 ондо Монгол эрхэн, 1933 ондо тушаагдаад, СССР

Понедельник, 21

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table of TV schedule for the first channel on Monday, June 21, 2010. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'НОВОСТИ', 'ДЕТЕКТИВЫ', 'ПОНЯТЬ, ПРОСТИТЬ'.

«РОССИЯ»

Table of TV schedule for the 'РОССИЯ' channel on Monday, June 21, 2010. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', 'ДЕТЕКТИВЫ'.

Вторник, 22

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table of TV schedule for the first channel on Tuesday, June 22, 2010. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'НОВОСТИ', 'ДЕТЕКТИВЫ', 'ПОНЯТЬ, ПРОСТИТЬ'.

«РОССИЯ»

Table of TV schedule for the 'РОССИЯ' channel on Tuesday, June 22, 2010. Includes programs like 'УТРО РОССИИ', 'ВЕСТИ-БУРЯТИЯ', 'ДЕТЕКТИВЫ'.

Table of TV schedule for the first channel on Monday, June 21, 2010. Includes programs like 'СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!', 'Т/С «ЛОГОВО ЗМЕЯ»'.

КУЛЬТУРА

Table of TV schedule for the 'КУЛЬТУРА' section on Monday, June 21, 2010. Includes programs like 'КАНАЛ «ЕВРОНЬОС»', 'КАНАЛ «С ТОБОЙ И БЕЗ ТЕБЯ...»'.

АРИГУС

Table of TV schedule for the 'АРИГУС' section on Monday, June 21, 2010. Includes programs like '«ИНТУИЦИЯ. ПОГОДА», «ТАКСИ. ПОГОДА»'.

Table of TV schedule for the first channel on Monday, June 21, 2010. Includes programs like 'Х/Ф «НЯНЬКИ»', '«ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»'.

ТИВИКОМ

Table of TV schedule for the 'ТИВИКОМ' section on Monday, June 21, 2010. Includes programs like '06.55, 08.20, 09.20, 10.50, 17.40, 18.40, 20.50, 22.50, 00.50, 01.30, 02.30 ПОГОДА'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table of TV schedule for the 'СТС «БАЙКАЛ»' section on Monday, June 21, 2010. Includes programs like '20.05, 21.55, 22.30, 23.20, 00.05, 00.50, 01.50 ПОГОДА'.

Table of TV schedule for the first channel on Monday, June 21, 2010. Includes programs like '6 КАДРОВ', 'НЕСЛАБЫЙ ПОЛ', '«ИСТОРИЯ РОССИЙСКОГО ШОУ-БИЗНЕСА»'.

НТВ

Table of TV schedule for the 'НТВ' section on Monday, June 21, 2010. Includes programs like 'Т/С «РУБЛЁВКА. LIVE»', '«СЕГОДНЯ УТРОМ»'.

5 КАНАЛ

Table of TV schedule for the '5 КАНАЛ' section on Monday, June 21, 2010. Includes programs like 'Д/Ф «МИР ПРИРОДЫ. ПО СЛЕДАМ ВЫДРЫ ПО ИМЕНИ ТАРКА»'.

● ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ ● 21-62-62 ● ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ ●

Table of TV schedule for the first channel on Tuesday, June 22, 2010. Includes programs like 'Т/С «ЕФРОСИНЯ»', 'Т/С «СЛОВО ЖЕНЩИНЕ»'.

КУЛЬТУРА

Table of TV schedule for the 'КУЛЬТУРА' section on Tuesday, June 22, 2010. Includes programs like 'КАНАЛ «ЕВРОНЬОС»', 'КАНАЛ «С ТОБОЙ И БЕЗ ТЕБЯ...»'.

АРИГУС

Table of TV schedule for the first channel on Tuesday, June 22, 2010. Includes programs like '«ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»', '«КОМЕДИ-КЛАБ»'.

ТИВИКОМ

Table of TV schedule for the 'ТИВИКОМ' section on Tuesday, June 22, 2010. Includes programs like '06.55, 08.20, 09.20, 10.50, 17.40, 18.40, 20.50, 22.50, 00.50, 01.30, 02.30 ПОГОДА'.

Table of TV schedule for the first channel on Tuesday, June 22, 2010. Includes programs like '«ПОСЛЕДНИЙ СЕКРЕТ МАСТЕРА»', '«НОВОСТИ ДНЯ»'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table of TV schedule for the 'СТС «БАЙКАЛ»' section on Tuesday, June 22, 2010. Includes programs like '05.55, 07.00, 08.05, 09.20, 10.05, 11.15, 18.50, 20.05, 21.55, 22.20, 23.25, 00.05, 00.50, 01.50 ПОГОДА'.

АМАРШАЛГА

Минии дүү басаган Бутидма Цыденовна Цыремпилова 60 наһанайнгаа оёе зунай найхан үедэ тэмдэглэжэ байна. Бидэ Сэлэнгын аймагай Тохой нутагта Цыдендамба, Ханда Лубсановтанай гэр бүлэдэ түрэнэн юмди. Адамнай Эсэгын дайнай ветеран, дайшалхы олон шагналнуудтай, наһаараа Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо механизатораар хүдэлхэн, эжымнай мүн лэ колхозой элдэб ажалда ябажа гаран байха.

Нургуулиа дүүргээд, бинь Ярууна, харин Бутидмамни Хяатгын Ехэ-Нюга хадамда гарашаамди. Дүүмни мүнөө наһажаал боложо ябашае, урданайхидаал долонсог, дорюун аад, шангагархан заахан үхиндэл намдаа үзэгдэдэг. Мүнөө үень хүүгэдэй саадта няняар ажалладаг.

Хайрата дүү Бутидмаагаа 60 наһанайн жабхаланта ойгоор халуунаар амаршалаад, Бурхандаа зальбаржа, энхэ элүүр, буян хэшэгтэй, гэр бүлэдөө үнэр баян, олзотой омогтой, амгалан жаргалтай ажаһуу-хыешни юрөөнэб!

Долгорма БАТУЕВА, багшын ажалай ветеран. Яруунын аймагай Иисэнгэ нуурин.

Хүндэтэ Елена Иннокентьевна, Тамара Балдановна, Энгельсина Матвеевна, Эльвира Иннокентьевна, Михаил Иванович, Лариса Балдановна! Таанадые мэргэжэлэйтнай найдэрөөр — Медицинын үдэрөөр хани халуунаар амаршалаад, ажалдатнай амжалта, ажабайдалдатнай жаргал, олон найхан жэлнүүдтэ ард түмэнөө байрлуулж, сэдхэлдэн сэлмэг бодол түрүүлжэ, элүүр энхэ, этэй этэй, эрхыдээ эмтэй, долёобортоо домтой, абаралай гурбан эрдэнэ ходоодоо аршалжа, үршөөжэ байхатнай болтогой!

Амаршалагшад: Владимир, Гэсгма ДОРЖИЕВТАН.

Учреждение реализует резервы объемом от 10 до 50 куб. м. Тел.: 55-25-98.

Table of TV schedule for the first channel on Tuesday, June 22, 2010. Includes programs like 'ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ', 'Т/С «УЧИТЕЛЬ В ЗАКОНЕ. ПРОДОЛЖЕНИЕ»'.

5 КАНАЛ

Table of TV schedule for the '5 КАНАЛ' section on Tuesday, June 22, 2010. Includes programs like 'Д/Ф «МИР ПРИРОДЫ. САНЧО - ДЕТЕНЫШ ВЫДРЫ»', 'Д/Ф «ИОСИФ ГРИГ. РЫЦАРЬ ОРДЕНА НЕЛЕГАЛОВ»'.

№ 23 (684)

Буряад үнэн

Дүхэрнэ

17.06.2010

№ 23 (21769)

Среда, 23

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 МАЛАХОВ +
11.20 МОДНЫЙ ПРИГОВОР
12.20 КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА
13.20 «УЧАСТОК»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.20 ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ
16.20 «ХОЧУ ЗНАТЬ» С МИХАИЛОМ ШИРВИН-ДТОМ
16.50 Т/С «ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО»
17.50 ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ
19.20 Т/С «СЛЕД»
20.00 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!»
21.00 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «ЕРМОЛОВЫ»
23.20 ЧЕМПИОНАТ МИРА ПО ФУТБОЛУ 2010
СБОРНАЯ СЛОВЕНИИ - СБОРНАЯ АНГЛИИ
01.20 Х/Ф «БОЛЬШАЯ АМЕРИКАНСКАЯ ДЫРКА 2»
02.10 ДНЕВНИК 32-ГО МОСКОВСКОГО МЕЖДУНАРОДНОГО КИНОФЕСТИВАЛЯ
02.20 «КАЛИФОРНИЯ». НОВЫЙ СЕЗОН
02.50 «АМЕРИКАНСКАЯ СЕМЕЙКА»
03.30 ЧЕМПИОНАТ МИРА ПО ФУТБОЛУ 2010
СБОРНАЯ ГАНЫ - СБОРНАЯ ГЕРМАНИИ. ПРЯМОЙ ЭФИР ИЗ ЮАР
05.30 «ДЕТЕКТИВЫ»
«РОССИЯ»
06.00 УТРО РОССИИ
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.05 «НАТУРЩИЦА ДЛЯ ГЕНИЯ»
11.00 ТОК-ШОУ «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.50 Т/С «БОГАТАЯ И ЛЮБИМАЯ»
13.45 Т/С «ПУТЕЙЦЫ-2»
14.40 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
15.50 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
17.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.15 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
18.35 Т/С «ДВОРИК»

Четверг, 24

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 МАЛАХОВ +
11.20 МОДНЫЙ ПРИГОВОР
12.20 КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА
13.20 «УЧАСТОК»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.20 ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ
16.20 «ХОЧУ ЗНАТЬ» С МИХАИЛОМ ШИРВИН-ДТОМ
16.50 Т/С «ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО»
17.50 ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ
19.20 Т/С «СЛЕД»
20.00 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!»
21.00 «ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «ЕРМОЛОВЫ»
23.30 ЧЕМПИОНАТ МИРА ПО ФУТБОЛУ 2010
СБОРНАЯ СЛОВАКИИ - СБОРНАЯ ИТАЛИИ
01.30 ДНЕВНИК 32-ГО МОСКОВСКОГО МЕЖДУНАРОДНОГО КИНОФЕСТИВАЛЯ
«ОБМАНИ МЕНЯ». НОВЫЕ СЕРИИ
Х/Ф «БРАТЯ БЛЮЗ»
05.00 «ВОДА И ЛЮДИ. ХРОНИКА КАТАСТРОФЫ»
«РОССИЯ»
06.00 УТРО РОССИИ
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.05 «ТОЛИ»
10.35 «БУРЯД ОРОН»
11.00 ТОК-ШОУ «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.50 Т/С «БОГАТАЯ И ЛЮБИМАЯ»
13.45 Т/С «ПУТЕЙЦЫ-2»
14.40 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
15.50 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
17.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.15 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
18.35 Т/С «ДВОРИК»
19.05 Т/С «ЕФРОСИНЯ»
20.00 Т/С «СЛОВО ЖЕНЩИНЕ»
21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21.50 СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!
22.00 Т/С «ЛОГОВО ЗМЕЯ»

Пятница, 25

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05 МАЛАХОВ +
11.20 МОДНЫЙ ПРИГОВОР
12.20 КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА
13.20 «УЧАСТОК»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.20 ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ
16.20 «ХОЧУ ЗНАТЬ» С МИХАИЛОМ ШИРВИН-ДТОМ
16.50 Т/С «ОБРУЧАЛЬНОЕ КОЛЬЦО»
17.50 ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ
19.20 Т/С «СЛЕД»

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ

19.05 Т/С «ЕФРОСИНЯ»
20.00 Т/С «СЛОВО ЖЕНЩИНЕ»
21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21.50 СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!
22.00 Т/С «ЛОГОВО ЗМЕЯ»
23.50 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
00.20 ВЕСТИ +
00.40 Х/Ф «СТАРШИЙ СЫН»
03.25 ФУТБОЛ. ЧЕМПИОНАТ МИРА. АВСТРАЛИЯ - СЕРБИЯ. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ ЮАР
05.30 «ГОРОДОК». ДАЙДЖЕСТ

КУЛЬТУРА

07.30 КАНАЛ «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20, 20.05 «В ГЛАВНОЙ РОЛИ...»
11.50 Х/Ф «ЗЕМЛЯКИ»
13.20 Д/С «МОЯ СУДЬБА». «ВОЗВРАЩЕНИЕ ДОМОЙ»
13.50 Д/С «ВЕЛИКИЕ СТРОЕНИЯ ДРЕВНОСТИ». «СОБОР СВЯТОГО ПАВЛА»
14.45 ВЕК РУССКОГО МУЗЕЯ
15.10 Х/Ф «РАЗВЕДЧИКИ»
16.30 ВСЕ О СОБАКАХ. АНГЛИЙСКИЙ СЕТТЕР
16.35 М/С «КРОТИ И ЕГО НОВЫЕ ДРУЗЬЯ»
16.40 Х/Ф «У ЛУКОМОРЬЯ». «ПЕРВОЕ ПРИЗНАНИЕ»
17.35 М/Ф «КАК КАЗАКИ МУШКЕТЕРАМ ПОМОГАЛИ». «ВЕСЕЛАЯ КАРУСЕЛЬ»
18.00, 02.55 РУССКИЕ ЦАРИ. «ПАВЕЛ I - РУССКИЙ ГАМЛЕТ»
18.50 Д/Ф «ФРЭНСИС СКОТТ ФИЦДЖЕРАЛЬД»
19.00 ГАЛА-КОНЦЕРТ ЛАУРЕАТОВ III МЕЖДУНАРОДНОГО КОНКУРСА ОПЕРНЫХ АРТИСТОВ Г. ВИШНЕВСКОЙ
19.50 Д/Ф «МАРРАКЕШ. ЖЕМЧУЖИНА ЮГА»
20.50 Д/С «ВЕЛИКИЕ СТРОЕНИЯ ДРЕВНОСТИ». «ПЕТРА»
21.40 ВЛАСТЬ ФАКТА
22.20 Д/Ф «ПРОСТО КАЛАШНИКОВ»
23.05 МАГИЯ КИНО
23.45 Х/Ф «ЛУНА В ЗЕНИТЕ»
00.50 Х/Ф «ЧЕРНАЯ СТРЕЛА»
02.30 Д/Ф «ТАЙНА РУИН БОЛЬШОГО ЗИМБАБВЕ»
02.45 Д/Ф «ОСКАР УАЙЛД»
03.45 А. СКРЯБИН. СИМФОНИЧЕСКАЯ ПОЭМА «МЧТЫ»

АРИГУС

07.00 УБОЙНОЙ НОЧИ. ПОГОДА
08.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
08.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
08.45 РЕОРЛЕ'S-НОВОСТИ
08.55 АБИТУРИЕНТ-2010
09.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
09.30 «КОМЕДИ-КЛАБ». ПОГОДА
10.30, 18.30, 20.00 Т/С «УНИВЕР»
11.30, 18.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
12.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
12.55 АБИТУРИЕНТ-2010
13.00 М/Ф «КРУТЫЕ БОБРЫ»
13.30 М/С «ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ ШТАНЫ»
14.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
14.15 РЕОРЛЕ'S-НОВОСТИ
14.20 АБИТУРИЕНТ-2010
14.30 ЖЕНСКАЯ ЛИГА
15.00 СОМЕДУУМЕН
16.00 Х/Ф «МИСТЕР ВУДКОК»
19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
19.15 РЕОРЛЕ'S-НОВОСТИ
19.20 АФИША
19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
20.30 Т/С «ИНТЕРНЫ»
21.00 Х/Ф «ТРАССА 60»
23.15 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
23.45 «ДОМ-2: ГОРОД ЛЮБВИ»
00.45 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
01.00 «КОМЕДИ-КЛАБ»

ТИВИКОМ

06.00, 06.55, 08.20, 09.20, 10.50, 17.40, 18.40, 20.50, 22.50, 00.50, 01.30, 02.30 ПОГОДА
07.25, 09.25, 17.30, 18.30, 19.25, 00.20, 01.50, 02.20 ГОРОСКОП
06.00 «НЕИЗВЕСТНАЯ ПЛАНЕТА»
06.30, 16.30, 22.30 «24»
06.50 НОВОСТИ МОНГОЛИИ «ЭНЭ ЦАГТ»
07.00 «НОВОСТИ ДНЯ»
07.30 «ЗВАННЫЙ УЖИН»
08.30 «СОЛДАТЫ-7»
09.30 «НОВОСТИ ДНЯ»
10.00 «ЧЕСТНО»: «ВАМ ШТРАФ!»
11.00 «ЧАС СУДА» С ПАВЛОМ АСТАХОВЫМ
12.00 «ЭКСТРЕННЫЙ ВЫЗОВ»
12.30 «НОВОСТИ ДНЯ»
13.00 «ЗВАННЫЙ УЖИН»
14.00 «ДАВАЙ ПОПРОБУЕМ?»
15.00 «ЧАС СУДА»

16.00 «ЭКСТРЕННЫЙ ВЫЗОВ»
17.00 «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ. НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ МЕНТОВ»
18.00 «ЧЕСТНО»: «НЕМЫТАЯ РОССИЯ»
19.00 «ОТКРЫТЫЙ ГОРОД»
19.30 «НОВОСТИ ДНЯ»
20.00 «ГРОМКОО ДЕЛО»
20.30 Т/С «ЧЕРКИЗОНА. ОДНОРАЗОВЫЕ ЛЮДИ»
21.30 «ПОСЛЕДНИЙ СЕКРЕТ МАСТЕРА»
23.00 «НОВОСТИ ДНЯ»
23.30 «СПРАВЕДЛИВОСТЬ»
00.30 «ЧЕСТНО»: «НЕМЫТАЯ РОССИЯ»
01.30 «НОВОСТИ ДНЯ»
02.00 Х/Ф «С.С.Д.»
03.40 «ЭХО ИЗ ПРОШЛОГО»
04.35 «ГРОМКОО ДЕЛО»
05.00 «НОВОСТИ ДНЯ»
05.30 «НОЧНОЙ МУЗЫКАЛЬНЫЙ КАНАЛ»

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 08.05, 09.20, 10.05, 11.15, 18.50, 20.05, 21.55, 22.20, 23.25, 00.05, 00.50, 01.50 ПОГОДА
06.00 М/С «ВОЛЧИЙ ДОЖДЬ»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.00 М/С «ЧТО НОВЕНЬКОГО, СКУБИ ДУ?»
07.30, 21.00 Т/С «ИГРУШКИ»
08.30, 20.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
09.00 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ
09.30, 12.00, 15.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
10.00 ЯЛЕЧУ
11.00, 19.00 Т/С «КРЕМЛЕВСКИЕ КУРСАНТЫ»
13.30 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ
14.00 М/С «НАСТОЯЩИЕ ОХОТНИКИ ЗА ПРИВДЕНИЯМИ»
14.30 М/С «ШОУ ТОМА И ДЖЕРРИ»
15.00 М/С «СКУБИ ДУ»
16.30 Т/С «РАНЕТИКИ»
17.30 ГАЛИЛЕО
18.30 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ
22.00 Х/Ф «ЗМЕИНЫЙ ЯД»
23.50 6 КАДРОВ
00.00 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ
00.30 ИНФОРМАЦИЯ
01.00 Х/Ф «РИМСКИЕ КАНИКУЛЫ»
03.25 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 Т/С «РУБЛЕВКА. LIVE»
08.00 «СЕГОДНЯ УТРОМ»
09.30 ДАЧНЫЙ ОТВЕТ

10.30 ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ. РАССЛЕДОВАНИЕ
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 «СЕГОДНЯ»
11.20 «СРЕДНИЙ КЛАСС»
12.00 Т/С «АГЕНТ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ»
13.00 СУД ПРИСЯЖНЫХ
14.30 Т/С «АДВОКАТ»
16.30 ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ
17.30 Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ»
19.30 ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ
20.30 Т/С «УЧИТЕЛЬ В ЗАКОНЕ. ПРОДОЛЖЕНИЕ»
22.30 Т/С «ГЛУХАРЬ»
00.35 «ПОЗДНИЙ РАЗГОВОР»
01.20 Х/Ф «ГАНГСТЕР»
04.25 ОСОБО ОПАСЕН!
04.55 Т/С «ЧУЖИЕ В АМЕРИКЕ»
06.10 Т/С «СКОРАЯ ПОМОЩЬ»

5 КАНАЛ

07.00 Д/Ф «МИР ПРИРОДЫ. ЛОСИ НА СВОБОДЕ»
08.00 Д/Ф «МАФИЯ НА СЛУЖБЕ КГБ»
09.00 СЕЙЧАС
09.30 Х/Ф «СИЛЬНЫЕ ДУХОМ»
11.20 Д/Ф «ПРАВДА ОБ АВТОРЕ «ТИХОГО ДОНА»
12.00 СЕЙЧАС
12.30 Д/Ф «РОМЕО И ДЖУЛЬЕТТА ВОИНЫ»
13.30 Д/С «ГОРОД СОБАК»
14.30 Д/С «СУМЕРЕЧНЫЙ ГОРОД ОБЕЗЬЯН»
15.00 «КАК НАС СОЗДАЛА ЗЕМЛЯ»
16.00 СЕЙЧАС
16.30 «ДНЕВНИК НАБЛЮДЕНИЙ» СЕРГЕЯ МАЙОРОВА
17.00 Д/Ф «ГЕОРГИЙ МАЛЕНКОВ. НЕСОСТОЯВШИЙСЯ ВОЖДЬ»
18.00 ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ
19.00 «ПРОГРАММА ПЕРЕДАЧ СВЕТЛАНЫ СОРОКИНОЙ»
20.00 СЕЙЧАС
20.30 «РЕАЛЬНЫЙ МИР»
21.00 Д/С «КАК НАС СОЗДАЛА ЗЕМЛЯ»
22.00 «СВОБОДА МЫСЛИ»
23.00 СЕЙЧАС
23.30 Х/Ф «ПОВТОРНЫЙ БРАК»
01.30 «НОЧЬ НА ПЯТОМ»
01.55 «ДНЕВНИК НАБЛЮДЕНИЙ» СЕРГЕЯ МАЙОРОВА
02.30 Х/Ф «ГРОМОВОЙ И ЛЕГКОНОЖКА»
04.45 Д/С «САМЫЕ, САМЫЕ, САМЫЕ...»
05.40 Д/Ф «ЭТО РЕАЛЬНО? ТАЙНЫ АТЛАНТИДЫ»

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ

23.50 «МЕСТО ВСТРЕЧИ. ИВАН БОРТНИК»
00.40 ВЕСТИ +
01.00 Х/Ф «ИНТЕРВЬЮ С ВАМПИРОМ»
03.25 ФУТБОЛ. ЧЕМПИОНАТ МИРА. КАМЕРУН - НИДЕРЛАНДЫ. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ ЮАР
05.30 «ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ»

КУЛЬТУРА

07.30 КАНАЛ «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20, 20.05 «В ГЛАВНОЙ РОЛИ...»
11.50 Х/Ф «КАЖДЫЙ ВЕЧЕР В ОДИНАДЦАТЬ»
13.10 Д/Ф «ГОНЧАРНЫЙ КРУГ»
13.20 Д/С «МОЯ СУДЬБА». «ПОСЛЕДНИЙ ПОКЛОН»
13.50 Д/С «ВЕЛИКИЕ СТРОЕНИЯ ДРЕВНОСТИ». «ПЕТРА»
14.45 ПИСЬМА ИЗ ПРОВИНЦИИ. НЕВЕЛЬ
15.10 Х/Ф «ТЫ НЕ СИРОТА»
16.30 ВСЕ О СОБАКАХ. ВЕЛЬШТЕРЬЕР
16.35 М/С «КРОТИ И ЕГО НОВЫЕ ДРУЗЬЯ»
16.40 Х/Ф «ЛЕТО В ЗООПАРКЕ». «ТАЙНА ЯШКИ - ТРЯПИЧНОЙ КУКЛАШКИ»
17.35 М/Ф «КАК КАЗАКИ ОЛИМПИЙЦАМИ СТАЛИ». «ВЕСЕЛАЯ КАРУСЕЛЬ»
18.00, 02.55 РУССКИЕ ЦАРИ. «ПАВЕЛ I - РУССКИЙ ГАМЛЕТ»
18.50 Д/Ф «АВИЦЕННА»
19.00 «ЦАРСКАЯ ЛОЖА»
19.40 ИГРАЕТ СИМФОНИЧЕСКИЙ ОРКЕСТР БАВАРСКОГО РАДИО
20.50 Д/Ф «ТРЕТИЙ ВЕК ЦАРСКОГО СЕЛА»
21.50 ЧЕРНЫЕ ДЫРЫ. БЕЛЫЕ ПЯТНА
22.30 Д/Ф «ПОДВЕСНОЙ ПАРОМ В ПОРТУГАЛЕТЕ. МОСТ, КАЧАЮЩИЙ ГОНДОЛУ»
22.50 КУЛЬТУРНАЯ РЕВОЛЮЦИЯ
23.45 Х/Ф «ЛУНА В ЗЕНИТЕ»
00.50 Х/Ф «ЧЕРНАЯ СТРЕЛА»
02.30 Д/Ф «ЛАДАННЫЙ ПУТЬ В ДОФАРЕ. СЛЕЗЫ БОГОВ»
02.45 Д/Ф «ОЛИМПИА». ЭДУАРД МАНЕ
03.40 Н. РОТА. «ПРОГУЛКА С ФЕЛЛИНИ»

АРИГУС

07.00 УБОЙНОЙ НОЧИ. ПОГОДА
08.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
08.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
08.45 РЕОРЛЕ'S-НОВОСТИ

08.55 АБИТУРИЕНТ-2010
09.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
09.30 «КОМЕДИ-КЛАБ». ПОГОДА
10.30, 18.30, 20.00 Т/С «УНИВЕР»
11.30, 18.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
12.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
12.55 АБИТУРИЕНТ-2010
13.00 М/Ф «КРУТЫЕ БОБРЫ»
13.30 М/С «ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ ШТАНЫ»
14.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
14.15 РЕОРЛЕ'S-НОВОСТИ
14.20 АБИТУРИЕНТ-2010
14.30 ЖЕНСКАЯ ЛИГА
14.45 СОМЕДУУМЕН
16.00 Х/Ф «ТРАССА 60»
19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ»
19.15 РЕОРЛЕ'S-НОВОСТИ
19.20 ТОЧКА ЗРЕНИЯ
19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
20.30 Т/С «ИНТЕРНЫ»
21.00 Х/Ф «НЕПРИЯТНОСТИ С ОБЕЗЬЯНКОЙ»
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
23.30 «ДОМ-2: ГОРОД ЛЮБВИ»
00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»
01.00 «КОМЕДИ-КЛАБ»

ТИВИКОМ

06.00, 06.55, 08.20, 09.20, 10.50, 17.40, 18.40, 20.50, 22.50, 00.50, 01.30, 02.30 ПОГОДА
07.25, 09.25, 17.30, 18.30, 19.25, 00.20, 01.50, 02.20 ГОРОСКОП
06.00 «НЕИЗВЕСТНАЯ ПЛАНЕТА»
06.25 «ОТКРЫТЫЙ ГОРОД»
06.50 НОВОСТИ МОНГОЛИИ «ЭНЭ ЦАГТ»
07.00 «НОВОСТИ ДНЯ»
07.30 «ЗВАННЫЙ УЖИН»
08.30 «СОЛДАТЫ-7»
09.30 «НОВОСТИ ДНЯ»
10.00 «ЧЕСТНО»: «НЕМЫТАЯ РОССИЯ»
11.00 «ЧАС СУДА» С ПАВЛОМ АСТАХОВЫМ
12.00 «ЭКСТРЕННЫЙ ВЫЗОВ»
12.30 «НОВОСТИ ДНЯ»
13.00 «ЗВАННЫЙ УЖИН»
14.00 «ДАВАЙ ПОПРОБУЕМ?»
15.00 «ЧАС СУДА»
16.00 «ЭКСТРЕННЫЙ ВЫЗОВ»
16.30, 22.30 «24»
17.00 «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ. НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ МЕНТОВ»
18.00 «РАДАР-СПОРТ»

18.30 «ЧЕСТНО»: «БРАТЯ И СЕСТРЫ»
19.30 «НОВОСТИ ДНЯ»
20.30 «ГРОМКОО ДЕЛО»
20.30 Т/С «ЧЕРКИЗОНА. ОДНОРАЗОВЫЕ ЛЮДИ»
21.30 «ПОСЛЕДНИЙ СЕКРЕТ МАСТЕРА»
23.00 «НОВОСТИ ДНЯ»
23.30 «СПРАВЕДЛИВОСТЬ»
00.30 «ЧЕСТНО»: «БРАТЯ И СЕСТРЫ»
01.30 «НОВОСТИ ДНЯ»
02.00 Х/Ф «РАЙСКОЕ ОЗЕРО»
03.35 «ЭХО ИЗ ПРОШЛОГО»
04.35 «ГРОМКОО ДЕЛО»
05.00 «НОВОСТИ ДНЯ»
05.30 «НОЧНОЙ МУЗЫКАЛЬНЫЙ КАНАЛ»

СТС «БАЙКАЛ»

05.55, 07.00, 08.05, 09.20, 10.05, 11.15, 18.50, 20.05, 21.55, 22.20, 23.25, 00.05, 00.50, 01.50 ПОГОДА
06.00 М/С «ВОЛЧИЙ ДОЖДЬ»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.00 М/С «ЧТО НОВЕНЬКОГО, СКУБИ ДУ?»
07.30, 21.00 Т/С «ИГРУШКИ»
08.30, 20.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
09.00 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ
09.30, 12.00, 15.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
10.00 ЯЛЕЧУ
11.00, 19.00 Т/С «КРЕМЛЕВСКИЕ КУРСАНТЫ»
13.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ МИШЕК ГАММИ»
14.00 М/С «НАСТОЯЩИЕ ОХОТНИКИ ЗА ПРИВДЕНИЯМИ»
14.30 М/С «ШОУ ТОМА И ДЖЕРРИ»
15.00 М/С «СКУБИ ДУ»
16.30 Т/С «РАНЕТИКИ»
17.30 ГАЛИЛЕО
18.30 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ
22.00 Х/Ф «АНАКОНДА»
23.40 6 КАДРОВ
00.00 НЕСЛАБЫЙ ПОЛ
00.30 ИНФОРМАЦИЯ
01.00 Х/Ф «ВАМПИРЕЛЛА»
02.35 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 Т/С «РУБЛЕВКА. LIVE»
08.00 «СЕГОДНЯ УТРОМ»
09.30 СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ...
10.30 «ПЕРВАЯ КРОВЬ»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00, 00.15 «СЕГОДНЯ»

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ

20.00 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!»
21.00 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.25 РОЗЫГРЫШ
23.40 ЧЕМПИОНАТ МИРА ПО ФУТБОЛУ 2010
СБОРНАЯ ПОРТУГАЛИИ - СБОРНАЯ БРАЗИЛИИ. ПРЯМОЙ ЭФИР ИЗ ЮАР
01.50 Х/Ф «ДОМ С ПРИКОЛАМИ»
03.30 ЧЕМПИОНАТ МИРА ПО ФУТБОЛУ 2010
СБОРНАЯ ЧИЛИ - СБОРНАЯ ИСПАНИИ. ПРЯМОЙ ЭФИР ИЗ ЮАР
05.30 «Я ВИДЕЛ ТОТ СВЕТ»
«РОССИЯ»
06.00 УТРО РОССИИ
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35, 09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО

10.05 «МОЙ СЕРЕБРЯНЫЙ ШАР. ТАМАРА МАКАРОВА»
11.00 ТОК-ШОУ «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.50 Т/С «БОГАТАЯ И ЛЮБИМАЯ»
13.45 Т/С «ПУТЕЙЦЫ-2»
14.40 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
15.50 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
17.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.15 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
18.35 Т/С «ДВОРИК»
19.05 Т/С «ЕФРОСИНЯ»
20.00 Т/С «СЛОВО ЖЕНЩИНЕ»
21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21.50 СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!

22.00 Т/С «ЛОГОВО ЗМЕЯ»
23.50 «ДЕВЧАТА»
00.45 Х/Ф «ТОЧКА ВОЗВРАТА»
03.20 Х/Ф «СМЕРТЕЛЬНАЯ БИТВА: ИСТРЕБЛЕНИЕ»
КУЛЬТУРА
07.30 КАНАЛ «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20 «В ГЛАВНОЙ РОЛИ...»
11.50 Х/Ф «СУВОРОВ»
13.45 Д/Ф «МОАХИНИЯ В БЕЛОМ ХАЛАТЕ»
14.30 Д/Ф «ТРЕТИЙ ВЕК ЦАРСКОГО СЕЛА»
15.20 СПЕКТАКЛЬ «1945»
16.30 ВСЕ О СОБАКАХ. АМЕРИКАНСКИЙ БУЛЬДОГ

16.35 М/С «КРОТИ И ЕГО НОВЫЕ ДРУЗЬЯ»
16.40 Х/Ф «МУШКЕТЕРЫ 4»
17.20 М/Ф «КАК КАЗАКИ КУЛЕШ ВАРИЛИ». «КАК КАЗАКИ В ФУТБОЛЕ ИГРАЛИ»
17.55, 02.55 «SILENTIUM»
18.50 Д/Ф «СЭМЮЭЛ МОРЗЕ»
19.00 ЭПИЗОДЫ. Е. РЖЕВСКАЯ
19.45 «РОЯЛЬ В КУСТАХ». ВЕЧЕР АКТЕРСКОЙ ПЕСНИ
20.50 «СМЕХОНОСТАЛЬЩИК»
21.20 «СФЕРЫ»
22.05 Х/Ф «КЛАРА И Я»
23.30 ЛИНИЯ ЖИЗНИ. В ТРЕТЬЯК
00.50 Х/Ф «ПЕР ГЮНТ»
02.10 КОНЦЕРТ «ДЖАЗ НА СЕМИ ВЕТРАХ»

№ 23 (21769)

Дүхэрнэ

№ 23 (684)

АРИГУС

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'Убойной ночи. Погода', 'Восточный Экспресс', 'Улан-Удэ: Инструкция'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'Фантастика под грифом «Секретно»', 'Честно: «Есть ли жизнь после мужа?»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Фантастика под грифом «Секретно»', 'Честно: «Есть ли жизнь после мужа?»'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Фантастика под грифом «Секретно»', 'Честно: «Есть ли жизнь после мужа?»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Воронины»', '«Челюсти»', '«Дашь, Молодёжь»'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Рублёвка. Live»', '«Сегодня утром»', '«Средний класс»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Амнезия»', '«Чужие в Америке»'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Мир природы. Портилло путешествует по Испании»', '«Пан Анджей Вайда»'.

Суббота, 26

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Завтра была война»', '«Чип и Дейл спешат на помощь»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like 'Вести-Бурятия', '«Последний звонок нестора Петровича»'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Евроньюс»', '«Библиейский сюжет»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Улан-Удэ: Инструкция»', '«Восточный Экспресс»'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Улан-Удэ: Инструкция»', '«Восточный Экспресс»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Черкизна. Одноразовые люди»', '«В час пик»'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Рублёвка. Live»', '«Люди Икс: Эволюция»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Кулинарный поединок»', '«Квартирный вопрос»'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Лучшее из Голливуда вместе с Табом Хантером»', '«Охотники за вирусами»'.

Воскресенье, 27

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Здоровье»', '«Пока все дома»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Честный детектив»', '«Аншлаг и компания»'.

КУЛЬТУРА

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Евроньюс»', '«Обыкновенный концерт»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Комеди-Клуб»', '«Х/ф «Некуда бежать»'.

ТИВИКОМ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Комеди-Клуб»', '«Х/ф «Некуда бежать»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«СТС «Байкал»»', '«07.05.08.10.08.50.10.00.11.10.17.15.»'.

НТВ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Рублёвка. Live»', '«Люди Икс: Эволюция»'.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Масквики»', '«Чрезвычайное происшествие»'.

5 КАНАЛ

Table with 2 columns: Time and Program Name. Includes programs like '«Лучшее из Голливуда вместе с Табом Хантером»', '«Охотники за вирусами»'.

Память

(Продолжение. Начало в №21, 22 (682, 683) за 3, 10.06.2010 г.).

Наконец, Гэсэриада, проявившая себя как этнокультурный фактор в переломные 90-е гг. XX века и ставшая в известной степени олицетворением роста национального самосознания, приобщения к духовным корням и истокам, возрождения древних обычаев и традиций. Б.Д. Баяртуев к этому времени был избран вице-президентом ВАРК на Всебурятском хурале в 1991 г. И нас снова судьба объединила, на этот раз под Знаменем Гэсэра. Оно было поднято и освящено 17 августа 1991 г. в селе Хадахан Нукутского района Усть-Ордынского Бурятского автономного округа – на родине выдающегося сказителя-улигершина Пёхохона Петрова (1866-1943). В честь 125-летия со времени его рождения здесь прошел великолепный фольклорный праздник, положивший начало Гэсэриале.

Круг бурятской Гэсэриады, прошедший в 5 этапов с 1991 по 1995 гг., охватил почти все территориально-административные единицы этнической Бурятии. Успешному проведению этой крупнейшей акции в этнокультурном пространстве Байкальского региона в немалой степени способствовала поддержка правительства Республики Бурятия во главе с В.Б. Сагановым. Но любое дело, как известно, опирается в конкретных исполнителей, в данном случае энтузиастов и ревнителей национальной идеи. Помню, как мы с Б. Баяртуевым дважды ездили в Еравнинский район, где летом 1992 года должен был пройти, согласно задуманному сценарию, второй этап Гэсэриады. С благословения старейшего ламы Эгитуйского дацана, с которым мы нашли общий язык, были сняты некоторые организационные препоны, и Гэсэриада в Еравне состоялась, охватив все восточное крыло Бурятии, включая Хоринский, Кижингинский, Заиграевский, Баргузинский и Курумканский районы.

Особый вклад внес Б. Баяртуев в проведении третьего – агинского этапа Гэсэриады в 1993 году, им был разработан сценарий проведения праздника, сам он лично более месяца находился в Аге, где непосредственно как знаток традиционной культуры «дирижировал» подготовкой к празднику. Такое широкомасштабное общепурятского значения мероприятие состоялось в агинской степи впервые, оно всколыхнуло, окрылило земляков Ц. Жамцарано, Б. Барадина, Г. Цыбикова и вылилось в воистину народное торжество как проявление национального духа и демонстрации богатства неутраченных традиций...

Помнится, в 90-х годах проводилось немало мероприятий, посвященных чествованию видных деятелей бурятской культуры. Это была своего рода форма открытого общественного признания их заслуг перед народом. Если в прежние тоталитарные времена все это происходило избирательно, по указке обкома партии, здесь же царила иная обстановка, при стечении широкой общественности, представителей творческой и научной интеллигенции. Тон задавал ВАРК как признанная общепурятская организация. Ритуальный дар юбиляру – виновнику торжества в виде роскошного национально-го халата преподносил президент

ВАРКА Д.Н.Д. Дугаров, обрамлял же этот «дарственный» обряд словесными узорами Б.Д. Баяртуев. Нет, это не было обычной панегирической речью, утомляющей присутствующих банальной фразеологией. Это всегда было блистательной импровизацией, в которой искрились брызги народной поэзии, услаждавшие слух и душу аудитории, истосковавшейся по красоте родной речи. По

где Кукунура синева
 У Гималайских блещет гор.
 ...Наян-Нава, плывут века.
 Наян-Нава – как зов степной
 и неизбывная тоска по вольной жизни кочевой.

ВОЗВРАЩАЯСЬ к «Сутре мгновений», хотелось бы оттенить несколько моментов, характеризующих Б.Д. Баяртуева в

атеизма благодаря таким людям, как Б. Баяртуев и его просветленные предшественники.

Б.Д. Баяртуев со своей неумной натурой и преданностью родному языку и культуре мог бы еще многое сделать на благородном поприще служения своему народу. Но все равно он оставил яркий след в памяти своих современников, в новейшей истории бурят-монгольского этноса. Об этом свидетельствуют бур-

Бато Баяртуев: ИСТОКИ И ГРАНИ ТАЛАНТА

Личность сквозь призму времени

этому поводу у меня даже сочинился экспромт:

После уважасмого ВАРКА,
 их коронного подарка
 трудно что-либо дарить,
 трудно что-то говорить.

Действительно, Бата Баяртуев был великолепный оратор и рассказчик. Помню, как он во время встречи традиционной встречи хонгодоров в Аха (Оке) настолько очаровал местных учителей, что они дружно, на полном серьезе предлагали ему остаться в Орлике или в Хужире преподавателем бурятского языка в школе.

Б.Б. можно было слушать часами, и сюжеты его рассказов казались неисчерпаемыми. Он владел не только знанием истории бурят, их обычаев и традиций, но и в целом монгольских народов, в чем я не раз убеждался как очевидец. Нам с Б. Баяртуевым довелось участвовать в международных экспедициях 2001-2002 годов совместно с коллегами из Улан-Батора и Хухэ-хото. Мы объездили Автономный район Внутренняя Монголия, Монголию и Бурятию, собирая материал по адаптации народов кочевой цивилизации в современных условиях. И я не раз отмечал про себя, что Бата Баяртуев чувствовал себя одинаково свободно, словно на родине, как среди чахаров, узумчинов, ордосцев во Внутренней Монголии, так и среди халхасов и дурбетов в Монголии. Посчастливилось побывать и в Кукунуре, и было такое ощущение, что мы следовали как бы по следам песни о легендарной земле Наян-Нава. Сам я не раз слышал, как Бата напевал эту песню, и она звучала в его устах, как позывные его души, хранившей «тайну светлую степей», сокрытую дымкой времен.

Наян-Нава, Наян-Нава...
 А может, это тот простор,

самом начале становления его личности. Тогда ему было 32 года – возраст творческих поисков и самоутверждения. По дневниковым записям 1982 года можно воссоздать творческий портрет неординарного молодого буряты – пытливого ученого, знатока старописьменного монгольского языка, родного фольклора и литературы, великодушного, с элементами артистизма, рассказчика и задушевного певца – исполнителя бурятских песен. Особую роль в формировании основ его личности, на мой взгляд, сыграла его родная Кижинга с ее глубокой приверженностью к национальным истокам и корням, наследию предков. Б.Д. Баяртуев обладал знаниями, которые, как иринято в буддийской традиции, передавались только устным путем. Это было доступно избранным людям. Думается, Бата Баяртуев входил в число их.

Меня до сих пор восхищает записанная от него пространная легенда о Наран и Саран, великих ламах Тибета. Она вызывает сравнение с буддийскими легендами книжного происхождения, переведенными с бурятского языка и опубликованными Б. Барудином в журнале «Живая старина» в 1912 году. Но запись Б. Барадина приходится на начало прошлого столетия, когда буддизм пыльным цветом распускался в забайкальских степях и тибетско-бурятские связи находились на высоте. Поведанная же Б. Баяртуевым легенда, с драматичным сюжетом в красочных подробностях, была записана мной в начале 80-х годов – эпоху «развитого социализма», и она показала мне животрепещущей ниточкой из духовного прошлого Бурятии. Ниточкой, которая не оборвалась за долгие годы тоталитаризма и воинствующего

общественная деятельность Б.Д. Баяртуева в должности вице-президента, а затем президента Всебурятской ассоциации развития культуры, много сделавшей для духовной консолидации и этнокультурного развития коренного населения Байкальского региона. Сильной стороной его многогранной личности являлось глубокое органичное знание истории и культуры своего народа в контексте кочевой цивилизации Центральной Азии и ее этнокультурных связей, что было подкреплено блестящей защитой докторской диссертации на актуальную тему «Предыстория литературы бурят-монголов» (январь 2002 г.). Напомним, что этой работе предшествовала кандидатская диссертация «Мотивы и сюжеты «Панчатантры» в бурятской литературе дооктябрьского периода» (1987 г.).

Говорят, кто знает «Панчатантру», тот в любом столетии мудрец.

Как зарождается личность? Каковы ее истоки? Что сильнее влияет на формирование личности: время, биографические обстоятельства, гены, дух предков, вера в свое предназначение? Наверное, все это происходит в органичном симбиозе, в результате чего и возникает феномен личности, отразившей в своей жизнедеятельности эпоху, в которой он жил, и ответивший на вызовы времени в своем творческом волеизъявлении и духовном призвании. Таким и был Бата Дугаржапович Баяртуев.

НА СНИМКЕ: участники празднования 125-летия улигершина П. Петрова. I этап Гэсэриады. 17.08.91, с. Хадахан.

(На основе дневниковых записей).

НА РОДИНЕ

Наши окна выходят на юг.
 И всегда по весне с туч
 скакнущий солнечный круг
 замирает в окне.
 И улус у размякших бугров
 бодрше машет лычком,
 обдавая дыханием коров
 и куриным телом.
 Словно полузамерзший баял,
 оживает валун.
 Возвращается в лоно июля
 время трепетных луи.
 Хорошо, что светлится восток
 и что в трещинах льда
 проступает в полуживом
 голубая вода.
 И плывут, и плывут журавли
 в дальний сумрачный лог,
 где, как лампочка из-под земли,
 светит желтый цветок.
 Хорошо, что теплеют луга
 и, как вянущи зов,
 остаются, сверкая, снега
 на вершинах гольцов.
 И за гребнем кедровых границ
 в мягкой бесдне ветвей
 оживают при понии птиц
 тропы диких зверей.
 В этом светлом спокойном краю,
 где от дум не уснуть,
 о, земля, постигаю твою
 сокровенную суть.
 Дорожу, как глубокий старик,
 каждым вздохом лугов,
 где так сладко забыться на миг
 у надножья хребтов,
 и не знать, сколько прожито лет
 и осталось еще.
 Только небо да горы. Рассвет.
 Хорошо!

РОДНИК

К роднику припадаю губами
 жадными,
 словно к влажным соецам
 материнским лосенок.
 Ах, вода отдаст ледниковой
 прохладой
 и яитарной слезой
 зеленых.
 К роднику припадаю губами
 жадными.
 Это счастье – всей трупью
 к земле прижиматься.
 Мне глотки эти кажутся
 самыми важными.
 Дух глубинной земли не даст
 отгорваться.
 Ой, не знал, что такое
 прозрачной силой
 может малый ручей одарить
 человека.
 Стал я сильным, как эта
 вершина синяя.
 Стал я нежным, как хвоя
 песенно побег.
 Девять Гоби пройду
 под лучами нещадными.
 Корень вешности в добрых
 слювах отыщу я.
 Только, родина, будь,
 лишь в тебе существую.
 К роднику припадаю
 губами жадными.

ЧЕЛОВЕК

Как рула меняя бегущие воды,
 сменяя друг друга,
 проходят народы.
 А сколько их было,
 ушедших навеки?
 Народы проходят, но жив человек.
 И правили миром могучие боги:
 им непе сгранны молнии.
 в тревоге.
 Какую, не тронет их времени бег.
 И боги уходят, но жив человек.
 Но жив человек – существо
 бдлым мгновений,
 струны золотая в безмолвие
 вселенной.
 Сам тайна, он тайны природы
 раскрыл.
 Бескрылый, он ивие небес
 воспарил.
 Он тысячи бед перенес на планете,
 чрез раны свои утверждая
 бессмертье.
 Но только забыто ли слово «война»,
 неслита ли чаша страданий до дна?
 Но эсть человек. И он будет
 на свете,
 откуда живет человек в человеке.
 И в это верю как сын всех времен,
 поскольку и я человеком рожден.

Бабын Ахтаан

БУУРАЛ АЛТАЙН БҮРГЭДБИ

Буурал Алтайн орьёлнуудай хамагай үндэрһөө Бүргэд болон ниидэжэ, хүхэ тэнгэридэ хөөрэнэб. Жэгүүртэнэй хаан болоһон бүргэдэй хурса нюдөөр Жаргалтай дэлгэр нютагаа найса шэртэн харанаб. Үүлые дороһоонь хадхажа, уулаараа жэрыһэн, Уһаяа доошонь буулгажа, сэнхир хадага дэлгэһэн Үлэмжэ жабхалан түгэс минии түрэнэн нютагаи

Үзэсхэлэн найхантайнь жэшэхэ нютаг хаанаб даа. Үндэр Алтай уула зургаан алдартга дабаатай, Үргэн олонойнь дунда Сыргай бүриш хуртэйл. Тэнигэр баян хүндынүүд Алтайдамни олон юм, Тэдэ хүндынүүдээр дүүрэн айл, мал байдаг лэ. Урдань малай олонхинь баяшуулай мэдэлдэ һэн, Одоо хүргэгэй ехэнхинь сүм нэгэдэлэй болоо. Төө зайгүй дүтэ болоһон үндэнэ яһатан Түрэнэн үринэр мэтэ эбтэй эетэй амидарна. Аза жаргал тэдэнэй хүн бүхэндэ хүртөөгдэнхэй. Айраг сагаа тэдэнэй айл бүхэндэ билтаранхай. Иимэ орондо түрэнэн минии хуби заяан юм, Энэрхы хайрата намайнга алдарые үргэнэм. Хун, галууд сугларжа, дуугаа таһалангүй сэнгэдэг Холбоо сэнхир нуурнууд минии нютагаар дүүрэн. Табан үнгөөр алаглажа, холонгын шэнжэ оруулдаг Талаян үргэн байгаали минии нютагай жабхалан. Иимэ жаргалтай нютагай халуун хүрьһэн дээр Эзэн боложо түрэнэн азаяа дуулажа баранагүйб. Кокшийн сагаан орьёлдол нюдэ ялбаама Хүбэн сагаан орьёл манай Алтайдаш бии бшуу. Алтайн сагаан орьёлой нэгэнһээ ниидэн гараһан Алаг хүрин бүргэдынэ үбгэн би гээшэб. Наһанай үндэр болобошые, залуугай эршэ үгэжэ, Намайе үргэжэ тэдхэжэ байһан хүсэн алин бэ? Мүнхэ түүдэгэй дүлэн шэнги сээглэһэн амидаралда Минии дууладаг дуунай эхи үндэнэһинийн шэнгээ бэшэ гү?

Пунцагийн Бадарч

ТАЛА ТУХАЙ БОДОЛ

Талада хоноһон тэмээд Таруу хэбтэриһээ бодожо, Ургаха наранай зүг руу бэлшэнээр Урта урта һүүдэрэ даханад. Үндэр шэрээ бүхэниинь шоболзожо, Үсхэн хүрин зогдорын халюурна. Талын уудамые барана гэнһэншүү Табгайгаа холо холо табина. Хүхэ тэнгэрийн сээжэдэ хоноһон нара Хүрин бөөрэ шэнгээр харагдана.

«МАРГААШЫН ТЭНГЭРИ СЭЛМЭГ»

Буряадай элитэ мэдээжэ, бэлигтэ уран зохёолшо, оршуулагша Чимит-Рыгзен Намжилов монгол найз нүхэдэйнгөө шүлэгүүдые үрэ бүтээсэ ехэтэйгээр, олоор, шанар найнтайгаар оршуулһан гэжэ мэдээжэ. Монголд ажалууха, ажаллаха үедөө тэрэ олон яруу найруулагшадтай зохёохы харилсаа байгуулжа, өөрыншые шүлэгүүд монголоор зэдэлһэн, мүн монгол зохёолшодшые буряад уншагшадта бэлигээ гэршэлхэ аргатай болоһон. Дэлхэйн монголшуудай конвентын Алтаргана һайндэрэй болохоёо байхада, аха үеынгөө бэлигтэ зохёолшын оршуулһан шүлэгүүдые олоной һонорто дурадхая.

Хорогүй найханаар шэмэглэжэ, Хүн байгаалитайдаа баясажа, Хүнтэйдөө байгаали бахархажа, Олон зуунай туршада Оршожо хамта амидархадаа, Хотойдог юм бол, Хотойгоод, нугараад хухармаар, Хонхойдог юм бол, Хонхойгоод, соороод сүмэрмөөр Нүһэр ехэ юумэ бүтээлыень Нюдөөрөө бидэ хаража байналди. Байгаали гээшэмнай

Далайн Найманжин

НАЙМАН МҮРТЭЙ ШҮЛЭГҮҮД

Хатан Тамир үбэлэй тэнгэридэл Хатуу сэнхир мүльһөөр хушагдаа. Мүрэн Тамирай мүшэрхэн болоһон Мүнгэн горхон харин яагаашыегүй. Үбэлэй харын эхинэй хүйтэндэш, Эдир юһын эршэтэй жабарташ Энэ горхоной үшөөл хүлдөөгүйнь Эхэ нютагтайгаа амин холбоотойһоол хаш!

***

Тохорюун хашхаржа, Тогооной хөө шатана. Гааһан бүтүүржэ, Газаа бүгшэм болоо. Бороон орожо, Ган табигдахань ха. Шорой дарагдажа, Зам зөөлэрхэнэ ха.

***

Холтоһо зузаантай хүрин бургааһанай Тонгойжо ургаһан голый захата Хонгор шамтайгаа олоһон удаа Ошожо байһамни наяхан лэ бэлэй. Элдэбые яриһаар һуужа байхадаа, Эрбэгэр холтоһо хюмһаараа абажа, Амталан жажалхата гашуун байһыень Амаран шимни мартаагүй бээш?

***

Хоёр хүлдөө хонхо шэмэгтэй Хотон соогуураа наадажа ябахатаа, Холдожо төврихэгүй гэнэн эжынгээ Хонгор сэдхэлые ойлгоогүйшые наа — Түмэнэй дунда төөрингүй ябаа Түрэнэн үришни энэ байна гэжэ, Хонхын орондо уран шүлэгөө Хонгор эжыдээ зориулан үргэнэм.

Дамдинцоогийн Содномдорж

ДЭЛХЭЙ

Энэ шүлэгые уншажа байһан Эрхим хүндэтэ нүхэр Та, Эхэ дэлхэйнгээ газарай зурагые Эрбээд нэгэ һайн харалши! Хэды олон һуурин ирайжа, Хэды шэнээн тосхон жэрыжэ, Хэды олон хото гэрэлтэжэ, Хэды шэнээн гүрэн оршожо байнаб? Энэ дэлхэй гээшэмнай Эрэ шамбай хүсэтэй, Энгүй үргэн сээжэтэй, Эбдэршгүй даасатай хаяа даа. Эльгэндээ, бөөрэдөө, Эгэмдээ, мүртөө, Уусадаа, нюруундаа, Урдаашые, арадаашые Даажа дабашагүй ашаада Дарагдажа бүри дүүрэнһэнш наа, Тэдэ бүхэниие Тэбэрээд, үргөөд, Тээгээд, үргэлөөд, Ёуладаһан шэнжэгүй, Ёуухашые юрэ янзагүй — Наран юртэмсэээ тойронхон Намдуухан эрьһээр, бумбэрһөөр.

Хорбоо энэ дэлхэй дээр Хорин зуунай туршада Хүн түрэлтэнэй хэһэн Хүсэрхэг ехэ бүтээл Дэлхэе табюур гэжэ бодоо наа, Дээрэнь үрээтэй, Дэлгээтэй байнал. Түмэн түмэн жэлэй туршада, Түүхэ домогой ошохо бүри Байгаалитай хүн эбсэжэ, Байгаалитай хүн нэгэдэжэ, Хоёр бэээ тулгалсажа, Хоорондоо баһа тулалдажа, Байгаалие хүн шэмэглэжэ, Байгаали хүниие шэмэглэжэ Хоёр бэээ адлихан

Байхагүй юумэгүй Баян дэлгэр болохоороо Байһан юумэнһээ, Баялиг бүхэнһөө Хайрлажашые шададаг, Хүн тэрэнһэнь Хүсэһэн болгоноо Хүрэхэ хэмжээгээр Хайрлаашые һаань абадаг, Харамнаашые һаань абадаг.

Энэ дэлхэй гээшэмнай Эрэ шамбай хүсэтэй, Энгүй үргэн сээжэтэй, Эбдэршгүй даасатай хаяа даа. Азиие эльгэндээ тэбэрээд, Америкые эгэмээрээ үргөөд, Австралиие зүүн үбдэг дээрээ, Африкые баруун үбдэг дээрээ табяад.

Европые лугадаа хабшуулаад, Хойто туйлай ехэ мүльһые Хондолой дээрээ ашаад, Хорин дүрбэн сагай туршада Холборонгүй бумбэрһөөр байна. Хорбоо энэ дэлхэй дээр Хорин зуунай туршада Хүн түрэлтэнэй хэһэн Хүсэрхэг ехэ бүтээл Үнэр баян энэ дэлхэйн Өөрһөөн бүтэнэн ушарһаал Тэрэ ашаан тэнсэлдэн, Тэгнэнь баран тааралдан, Хорин дүрбэн сагай туршада Холборонгүй бумбэрһөөр байна. Эрдэнигэ хүнэй ажал, Энэ ехэ хүгжэлтые Газаһаа хэрбээ залаһан наа, Ганзагалжа хэрбээ тээһэн наа, Түби дэлхэйһинэй даахыа болёод, Тэнхээгээ магад алдаха бэшэ һэн гү?

Жанчивын Шагдар

ЭЖЫДЭЭ

Үалхин хүлэгөөр хүртэшгүй уула үһанай тэн тээһээ Үаншаг сагаан эжымни нюдэнэйм үзүүртэ харагдана. Хатарша мориной гүйдэлөөр нютаг нугаяа ойртон, Хара хүр жолоогоо халта татахада хабатай юм.

Сэбэрлэжэ татаһан уяан дээрэ дүрөө юугээ мулталаһад, Сэмсэгэр сагаан гэрһээ эжымни гараад, угтахань найхан юм. Сэрэгэй майханда үндэр хүбүүгээ уй-хай болон үндэхэдэнэ, Сээжэ зүрхэмни доһолож баарһанаа ехээр хайрланам. Бодоод, бодоод хүртэшгүй үргэн далайн тэн тээһээ Бодолгото болоһон эжынгээ хайрые һанан уярхадаа, Богсолоотой бэлэг сэлэгээ яаралтайгаар абажа гараад, Боро моринойнгоо нюрганда эмээл табиха дурам хүрэнэ.

Чимит-Рыгзен НАМЖИЛОВ оршуулаа.

II Оройн наран талаһаамни Ошожо үгэхэгүйшүү байна. Гүүнэй зэлэ дээр үхид «Гүрий, гүрий» гэлдэн дуудажа, Намиһан дэлһэтэй Номхон борын үүрһээхэнь, Нялхахан унагадай инсагаахань Намарай тэнгэридэ соностоно. Эһэнһэн айраг гэртэ хөөһэрэн шуужа, Эмээлтэй морид уяан дээрээ шэлгээнэ.

III Тэнитэр талымни һүни Тэнгэри газартаа адлихан байна. Ажалшадтай һууринай гэрэл сасаржа, Аниб-аниб гэнэн ододтол байна. Улаан хирпинсын мянга мянган хэһэгүүд - Уран барилтын гоё найхан хананууд, Талын хүнэй бүтээл Талаяа шэмэглэнэ. Халюу булга шэнги хүрьһэндэ Хабар сасаһан таряанай үрһэ Олон түмөөрөө һоёолон бултайгаад, Омог хүлэгэй дэлһэн шэнги Оройгоороо дохилзон намхана.

Өвгөний Баасанжав МАРГААШЫН ТЭНГЭРИ СЭЛМЭГ

Мандаха нарые гингүүлһэн Маргааһын тэнгэри сэлмэг. Маргааһын тэнгэрийн үнгые Магадлан мэдэхэ ушар байна. Арюун жаргал асарһан Алтан үлгы оронойнгоо Агуу хүгжэлэй орьёлые Алдангүй хараха ушар байна. Урагһаа бидэниие хүтэлһэн Уудам замай үзүүр — Угтаха гэгээн ерээдүйе Урдаһаа мэдэхэ ушар байна.

Жамцын Бадраа

ХҮБҮҮЛЭЙ Абын хөөрхэн халтаахай, Алаг нюдэн бултаахай. Эжын жаахан эрбээхэй, Эреэн нюдэн дэрбээхэй. Бүмбэр бүмбэр алхаалай, Бөөрын шэнээн монсоолой. Тагтаа намнаад гүйгөөлэй, Тайбан сагай хүбүүлэй.

Балдандоржийн Бүгзсүрэн ҮҮЛЭН

Үүлые аладлаад доошоо шэртэхэдэ, Үнэхөөр жэгтэй бодол түрэнэ... Үнэтэй дэгэл нэмэржэ хэбтээд, Үдэһын нойр һэргээд байхада, Хурмастын ороной амидарал тухай Хуушан ярьяа олые дуулаһан Халуун залуу наһаяа Хайрлан, харамсан бодожо, Харбаһан һомондол үнгэрһэн Далан жэлээ гайханам. Онгосо доошолжо үүлэндэ шургаад, Оршон тойрон бүүдын бүрхэжэ, Мүльһэн шуурга далинууд дээгүүрнэ Мүншые хүртэй хуйларжа байхадань, Үүлэн тухай минии сэдхэлдэ Үнэн юртэмсые нээжэ үгэнэ. Ойро зуура үүлэн шобтороод, Одоошые наранай ялалзахань, Бурханһаа үлүүгээр ухаажанан Буурал минии сэдхэл мэтэл.

Жаргал найдуулжа шэртээшье наа, Зосоохим нюдэдш сэлмээхэ аал? М.Ю.Лермонтов.

ВЕРА

Даша-Дабба МУНКОВ

Бүхы хүнүүд хабарта дурлашаһан байдаг... Харин би үбэлэй январь нарын янгинама нэгэ үдэшэдэ дурлашаһан хүм. Тиигээд... Захаһаань хөөрэнүү даа. Тэрэ үедэ би Курилын аралнуудай нэгэн болохо Итуруп дээрэ алба хэжэ байгаа. Ямар частьда, ямар үүргэ дүүргэдэг байһанаа хэлэхгүйб - сэрэгэй нюуса.

Амаралтын үдэр һэн. Үдэшин долоон сагта би ээлжээтэ даабариһаа ерээд, яаралтайгаар бэээ заһажа оробоб. Увольненидэ ошохо ёһотой байгаа. Увольненидэ ошоһон хүнүүдэй тэмдэглэдэг дэбтэртэ гараа ябууд табижархёод, найман саг боложо байхада, казармаһаа гүйдэлөөрөө шахуу гарааб.

Далай тээһэ үлэһэн һалхин няалдангир хүндэ саһан һүүлээрэе гам хайраггүйгөөр нюур шабхадана. Яаряндан уларилтай олтирог даа!

Тиибэшье сэлмэг үедэ эндэхини үглөө хэлэшгүй гоё! Нэн түрүүн далайн бүхгэр нурган дээгүүр сухалтай долгидой буурал толгойе эльбһээр, улаан туяа харбан гаража ерээд, далайн нюрууһаа халгажа, дүгын орёлд гүбээнүүдэй малаан халаан магнайнуудые тулаад тогтошохо.

Тиигээд, уданшьегүй наран өөрөө гал улаан юумэ далайн хатан хаан шэнги ёһотойгаар, үндын гаража ерэхэ. Ёһотой үлгэр соохи үзэгдэл шэнги...

Һалхинай хүсэн нилээд һуларбашье, харин саһан бүрил үдхэрэн бургана. Би хүзүү хоолойгоо болохо зэргээрнь шинелингээ захаар орёгоод, нюураа халхалаад, урагшаа зүдхэнэб. Гэдэргээ ошохо огтошые дурамни үгы. Кинотеатрта гашуудалта дуран тухай тад һөөргэ нэрэтэй кино гаража байба. Үдэрэй сеансада ороһон золтойшуул тэрэниие хэлэ магтаа. Мүн бишье баһа инаг дуран тухай кино хараха, һайн сэдхэлээр һанаа алдаха дуратай хүмби.

Кинотеатр хүрэтэр үшөөл холо. Модо шахуу. Һалхиншье намдаба. Ухайш даа!

Налуухан гүбээдэ хүрээжэ ерээб. Сэлмэг үдэшэ энэ гүбээ дээрэ шаг шууян боложо байдаг һэн. Бишье сүлөөтэй сагтаа эндэ санаар һолжордог һэм. Болхи, мэргэжэлгүй дээрэнээ басагадые хүхээн, тэдэнэй шэнхинэмэ энээдэн доро нэгэнтэ бэшэ саһа үмхэн тарайдаг байгаа.

«Ай, ай даа! Талын хүбүүн! Ай, казах!» - гэжэ шолмонууд намайе наада хараха.

Казах бэшэ хүнби, буряад гэжээб гэжэ тэдэнэртэ хэдышье хэлэхэдэм, ойлгожо үгэхгүй, мүнөөхил казахаа дабтаад лэ байха...

Мүнөө эндэ хэншье үгы. Хонжэн. Байтараа саһаншье аалида аалидаһаар намдашаба. Би нойтон нюураа эльбэн, ойро зуура амяа дараха гэжэ зогсобо.

Тойроод жэгтэй аглагхан. Нонорхон. Далай тунгинэнэ. Хаанашьеб нохой утаарулин хусана... - Эй, ши, харалган!..

Соһондоо аһааха гэжэ байһан тамхи зуруул хоёроо гарһаа алдажархёод, абяанай гараһан зүг тээшэ зэбүүрхэн хараһаар байтарни, намһаа табан алхамай газарта байһан бүрэгэр хара юумэн гэнтэ хүдэлөөд, аалиханаар ёлохо абяан соностобол даа!

Энэ үедэ дүүрэн һара үүлэнэй саанаһаа бултайжа, тойроод гансата уужам, зэнхгэр болошоно.

Би дуугарһан обоохойдо дүтлэжэ ошоод, тонгойн харахадаа, гайхахынгаа хэдэ амаа ан-

гайлган зогсошоо һэм. Урдани бамбагар саһан нэмэргэтэй басаган саһан бодоһонон үбдэгөө саһатай гарнуудаараа тэбэринхэй һуужа байгаа! Бурхан зүг! Ёһотойл саһан хатан! Мүшэд шэнги хоёр ехэ нюдэниинь саһан нидхэнүүд дороһоо шогтойгоор сабшанад.

- Юундэ амаа ангайлгаад байшабат? Би эндэ үйлэ гайда дайрагдашоод, аяар часһаа үлүү саг соо һуужа байнаб, - гэжэ хатанхаамни намайе бүдүүлгээр угтаба гэшэ.

- Теэд ши, эндэ юу хэжэ һууна гэжэбши?

- Үхэжэ байнаб, - гэжэ тэрэни харюусаба. Үхэжэ байһад нимээр дуугардаггүй. Харин залуухан сээжин оёроһоо гаража байһан таатайхан зөөлхэн хоолой һэн.

Би энэжэрхибэб. Энээдэтэй басаган!

- Ши, шара шубуун, хүрхэйтэжэ байнхаар, намда тухалаа һааш... м-м-м! - гээд ёлошобо.

- Хүйтэ абашоо гүш даа? - гэжэ би шадаха зэргээрээ хоолойгоо аалидхан асуубаб.

- Эрьюу! - гээд, тэрэ урдаһаамни минсгэйн нюдэн шэнги нюдөө ялагануулба. - Хүйтэ абаа бэшэб, харин хүлөө хухалжархёоб!

- Пэ-э, хухаршоо гэжэ гү? Теэд хайшан гэжэ?

Тэрэнэй һэнгэргүй харюуда саагуураа гомдоошье наа, эзлүүдгүй хайрланаб.

- Ме-э, - гэжэ тэрэ хэлээ харуулан дуураба. - Санаар һолжоржо ябатараа, шулуу мүр... Мм-м!

Би хүл дээрээ һүрэн бодшобоб.

«Ямар нэшхэлгүй, бүдүүлгэ золибши, - гэжэ хоролхон бодонб. - Намтай дайралдаһан даа баярлажа, хүзүүемни тэбэринхын орондо, үшөө хүниие дууража, үбэштэйржэ байнал! Ябахамни. Үлэ эндэ. Үгышье наа, өөрынгөө хухархай хүлөөр ябаад арилхадаш болохо!»

Сагаа харабаб: хориггүй юһэ! - Юундэ бодобоб? Үргэ намайе. Би хүлөөрөө ябажа шадахагүй байнаб, - гэжэ тэрэ булайгаар захирба. - Бээрэшооб... Бр-р-р!

- Хүлдыш теэд... Намда юушэб? - гэжэ би бүрил сухалданаб. Тиигээд эрьээд арилшаха гэхэдээ, шадабагүйб. Яажа болохо?

- А-а, - гэжэ басаган жэгтэйгээр хоолойгоо эржэгэнүүлэн дуугарба. - Иимэбши? Арил эндэһэ! Арил гэнэб! Зай! - гээд уйлашаба. Аргааханаар уйлана. Бишьыхан хүүгэдтэл һугшаран байжа, һөөл хайратайгаар, мүрнүүдээ татагануулан уйлана.

Би юушье хэлэнгүй, басагые сүмөөхөнөөр гар дээрэй үргэбэб. Яагаа хүнгэн юм? Нюдэ руунь һэмээхэн шэртэнэб. Томо томо нёлбоһод нарын гэрэлһээ мунгэлиг сагаан хасар дээгүүрынь һабиржал байна. - Басаган, ши дуулана гүш намайе? Хүлисе, хэшэжэ. Зай гү? Хүлисыш даа, а? Би зэмэтэйб. Бү уйла... Э-э, муул даа... Намайе хараахадани, сохиходошнишье болохо... Дууланагши? Теэд хайшаа ябахабиди, а?

Тэрэ уйлахааа намдабашье, үшөөл һугшарһаар.

Би арбаад алхам хээд эсэшэбэб. Тиибэшье үбдэгсөө саһан соогуур махан, галгичал ябанаб. Уданшьегүй хоюулан дахин хэрэлдэшэбэбди.

- Ойе, ойе, ойе! - гэжэ тэрэни гэнтэ орилшобо, - гараа хухармар, аятайгаар ябыш!

- Эсэшөөлби даа, - гэжэ уруу дуруу би гүбэрнэб.

- Теэд амархаш яагаа?

- Яаранаб. - Яараа наа, арилхадаш болохо, - гэбэл даа.

Бишье тэсэбэгүйб. - Арилхаб! Дуулалши, мэнэ гһээр шинганахаа болёогүй һаашни, эндэш тэһэ хаяжархёод, арилхаб! Үзөөрэй!

Бү үбэштэйрэ, бү үбэштэйрэ, - гэжэ байгаад, тэрэ намайе аргааханаар хорино, - ехээр бү янгарха, нүхэр солдат.

Амархаа зогсобобди. Тэрэ үбдэндөө гү, али юундэб даа уралаа жэмысэ зуужархёод, өөдөө хараад хэбтэшэбэ. Би тэрэниие хёлойн хараанаб. Хубхигар сагаан нюур дээгүүрынь үүлэнһээ унаһан һүүдэр һолжорон гарана.

«Сэбэрхэн!» - гэжэ би юундэшьеб айдаһаа хүрэн бодонб. - Дуулалши, - гэн, басаган хамсыһаамни угзарба. - Хэн гэжэ нэрэтэй хүмши? Жаргал? Нонин нэрэ байна... А би Вера гэшэб.

Вера урдаһаам хараба.

- Ши хүниие юундэ онишотороо хараад һаланагүйбши? - гээд, Вера гоёор энэбхилбэ. - Сэбэр бээб? А?

- Тимэ, сэбэр байнаш! - гэжэ би зүрхөө түшэгэнүүлэн харюусаба. Вера дахин өөдөө хараба. Тэндэ, огторгойдо, юугээ бэдэрнэб?

- Таанад, эрэшүүл, булта имэт, - гэжэ тэрэ аалиханаар, гунигтайгаар хэлэбэ, - булта имэт. Гансал сэбэрхэн нюуруудые бэдэрдэгта... Мүн бидэшье баһа...

Би тээлмэрдэшоод, абяагүй һуунаб. Юун тухай хөөрэхэ гэшэб? Иигээд абяагүй байхада, аягүйшье шэнги. Али хамаашьегүй юм гү даа... Шүдхэр мэдэб. Хажуудамни басаган... Басаган! Амилхыень дууланаб. Тэрэм һанаа алдана... Үнжэгэн лэ амитад байна даа, басагад гэшэб! Эрэшүүл энээниие ойлгодог гэшэ гү? Юун балтаһаа ойлгохо һэм даа, имэхэн үнжэгэн амитадые хайралхагүд - архи ууха, шалиха. Үнгэрхэдөө наншаха... Эһ-һээ!

- Жаргал, юумэ хөөрыш даа, - гэжэ Вера гуйба.

- Вера, би оройдоошье хөөрөжэ шададаггүй хүнби.

- Хэлэгүй хүн гүш?

- Хэлэн байгаа юм ааб даа, теэд...

- Тиигээд?

- А?

- А-а, - гэжэ намайе тэрэ дуураба.

- Вера, намайе нитэрээ бүнаада бариш даа...

- Ү-ү, зай, болёоб даа, мухамни, - гээд. Вера хүйтэн альгаараа нюурыем эльбэжэ оробо. - Гомдохоожорхибо гүб даа шамайе? Ү-ү, зай, зай...

Мини досоо юуншьеб тэһэ һүрээһэндэл болобо. «Харыш энэ... Банзалаа... һүрхэйтэжэ байна!»

- Гараа аба! Али... - гэжэ би эрхирбэб.

- Али?

- Бута мушхажархихаб...

Вера энээдэндээ хахан сасан, оболзон хэбтэнэ. Энэнь намайе бүри гааруулан. Вера энэжэл байна. Тиигээд:

- Ха-ха-ха-ха! Ямар энээдэтэй хүбүүн гэшэб...

Э-э, солдадхан... Басагадтай ингэжэ зугаалдаг юм аал, О-ё-ё. эжымни, үхэлэйб... Хи-хи! - гэжэ байжа энээдэн соогуураа тэрэ үгэлнэ.

Тойроод саб сагаан. Хонгёо. Холо хүрэтэр харагдана...

Олон олон худа уулануудай саана, олон олон уһа мүрэнүүдэй саана, холын холо хонгор һайхан Буряад оромни манаран, сэнхини дууража байна ёһотой

даа. Мүнөө мүнөөл залуушуул гоё һайхан хубсаһаа үмдэнхэй, үйлсөөр исалан, энээдэн, дурлалсан, таалалдан ябана гэбы даа. Харин би эндэ... Үглөөдэр, нүгөөдэр, саададэр - эндээл байхаб, мүнөөхил «Стой!», «Смирно!» Мүнөөхил «Тревогонууд». Тимэ. Эдир һаһамни эндэ тэндэ, һургуулиин партанууд дээгүүр, теоремэнүүд соогуур зүүдэн шэнгээр, дуун шэнгээр эдэлэн, таран үгэршөө... Хайлашоо.

Мүнөө алталиг үһэтэй, саһандал сагаан шарайтай ород басаган хажуудамни һууна. Ута һорьмоһодын сэнтэшэнхэй. Намда айдаһатай, түгшүүрүтэй... Тэрэ энээнгүй. Би сухалданагүйб. Гайхалтай...

- Жаргал, ши намайе хүлисе. Зай гү?

- Хамаагүй, хамаагүй... Вера, хамаагүй...

Вера үбдэг дээрэм толгойгоо табиад хэбтэнэ. Уралхануудын халта нээгдэнхэй... Уржалнашье хэбэртэй... Ши дурлажа үзөө һэн гүш? - гэжэ Вера юундэшьеб нюдөө ани асууба. Би дээрэһэнь уруу хараад байнаб. Нюдэн доронь сэлсэгэр дуһалнууд. Хэбэрынь, сэн-бүг хайлаа ёһотой даа.

- Үгы... үгы. Үзөө һэн хаб.

Вера нюдөө нээбэ.

- Аа, мүнөө?

- Юу мүнөө? - би ойлгобогүйб.

- Бэшэлсэдэг гүт? - гэжэ Вера байд гээд асууба.

- Үгы. Тэрэшни хадамда гарашоо юм, - би хараал хэлэн шэнгээр шэбэнэбэб, - ойлгоно гүш, өөрһөө аяар хори наһаар аха хүнэй, һамгаа үхүүлһэн полковнигой һамган болонхой. Теэд өөрөө оройдоол арбан наймахантай ха юм!

- Үбэштэйрһэн лэ үхин байна даа, - гээд, Вера дороһоом өөдэ харамсаараа, нюурыем сорьён хэлэбэ. Мүнгэндэн дурлашоо ёһотой.

- Тиммэл ааб даа! - гэжэ би шангаар дуугархархихаб. Вера гэнтэ энээшэб... Би залд гэбэб. - Вера, - гэжэ би шэбэнэб, - Вера... Тэрэшни муу басаган, ойлгоно гүш? Фу! Би тэрэнтэй нэгэшье үгэ хэлсэжэ үзөөгүйб. Миин лэ холоһоо харасаараа, зүрхөөрөө дурладаг һэм. Вера, би-и. Ойлгоно гүш... Юушье мэдэхэгүйб... Ойлгоно гүш, юушье... Иигэжэ... Басагадтай зэргэлээд һуужа үзөөгүйб. Хэнтэйшье, хээээдэшье, Вера...

- Хамаагүй, Жаргал, үшөө үрдихэ байхаш, - гэжэ Вера баһал шэбэнэбэ, - мунгэтэйл наа, ямаршье басагадай тархи эрьюулнэ бээш...

- Вера, хэшэжэ бү шоглыш даа.

- Хм... Солдат лэ байнаш даа. Үшөө маниие хамгаалха гэжэ погон зүүгээд ябахаш. Хажуудашни басаган... Харин ши мунгэн тухай... - Вера һанаа алдан абяагүй болобо. Аманһаань уурал гарана. Нюдэдын шэб аяатай. Бүхы бэнь шэшэрнэ. Баарһамни, даарашоо ёһотой даа...

- Вера, - гэжэ хэлэхэдээ, би өөрынгөө хоолой танибагүйб. Тиигээд... тиигээд... зүрхэмни шахардуу түргөөр сохилшобо.

- Вера, гэжэ дабтабаб, - ши... ши дурлажа үзөө һэн гүш?

- Үгы. Маяковскиһоо бэшэ хүндэ дурлажа үзөөгүйб...

- Нээрэ гү?! - би һанаа алдаад, энэжэрхибэб.

- Юундэ энээнэ гэшэбши? - гээд, Вера урдаһаам гайхангяар хараба. Ухаагаа төөриһэн хүниие ингэжэ харадаг.

- Вера! - гэжэ би ооглобоб. - Вера, би баһа Маяковскидо дуратайли!

Вера намда дулаанаар энээбхилэн харюусаба. Гоёор энээбхилнэ. Гансал Вера нимээр энээбхилжэ шадаха. Ондоо хэншье!.. Вера Маяковскидо дуратай!..

Хүндөөр үбшэлхэ дуран гэнтэ намда хүрэшэбэ. Мэнэ гһээр. Эндээ. Саһан дээрэ. Тиимэшье хүндөөр бэшэ, мүн тиимэшье хүнгэнөөр бэшэ, гансал үхэхэгүйгөөр. Юундэ би үхэхэмни гэшэб?

Үй гашуудалта нюдөөрөө энэ одо мушэтэ огторгойе һүүлшынхээ шэртэн, ами наһантаяа, хамаг юртэмсэтэе хахасажа байһан хүн шэнги ехэл хайратай юумэ хэбтэхэ һэм.

Тиигээд би иигэжэ хэлэхэ һэм. Зорён хэлэхэ һэм:

«Энэ огторгой доро, энэ дэлхэй дээрэ амиды мэндэ ябаха гэшэ ямар ехэ жаргал бэ! Вера, удаан, удаан жаргалтай ябаарай даа! Бишин!..!»

- Вера яаха һэн ааб?

- Хүлни яһала һайн болошобо.

Оройдоошье үбдэнгүй. Гэрни эндэ дүтхэнэ. Зай, һайн даа, - гээд Вера мүр дээрэм гараа табига, - баяртай, Жаргал!

- Теэд Вера хэээе уулзахабиди? - намда гэнтэ уйдхартай болошобо.

- Мэдэнгүйб, - гэжэ тэрэм буруу харан хэлэбэ, - уулзадыше яахамнайб даа...

- Юундэ? - гэжэ би ооглобоб, - Юундэ? Юундэ?

- Би даарашооб... - гэжэ Вера хэлээд, хүл дээрээ бодобо.

...Тэрэһнээ хойшо тэбхэр һара үнгэрөөд байхада, би Верэтэй уулзаа һэм. Тэрэниие авиациин майор хүтлөөд ябаа.

- Сайн, Вера! Амарые хүсэнб! - гээд, майорые сэрэгэй ёһор мэндэшэлбэб.

- Сайн, Жаргал! - гээд, Вера гараа намда һарбайба. - Коля, энэл даа, минни абарагша бурхан!

Майор энээбхилэн, гарыем шангаар баряад хэлэбэ:

- Һайн даа! Би Верын үбгэниинь гэшэб...

Тэрэ үшөө олон юумэ хэлээ һэн, теэд би юушье ойлгоогүйб, дуулаашьегүйб. Тэдэнэр саашалбад. Майор тонгойн тонгойн Верэдээ юумэ хэлэнэ хэбэртэй. Вера энээнэ.

Би зогсожол байнаб. Жэгтэй аалин, гансал Верын энээдэн соностоно. Энээнэ, энээнэ. Юундэ энээнэб? Би энэ энээдые дуулахагүйн тула хоёр альгаараа шэхээ таглаад, гэдэргээ, часть руугаа гүйжэрхибэб.

Гүйнэб, гүйнэб...

Счастливая страна ШАМБАЛА и ее искатели

(Продолжение. Начало в №22 (683) за 10.06.2010 г.)

В начале XX века среди европейских оккультистов получил распространение еще один центральноазиатский миф - о подземной стране Агарта (или Агарты). В 1911 г. почитатели недавно умершего французского мистика маркиза А. Сент-Ива д'Альвейдра (Alexandre Saint-Yves d'Alveydre) опубликовали в Париже его сочинение под громким названием «Миссия Индии в Европе» (Mission de l'Inde en Europe). (Фактически это было второе издание книги; первое, появившееся в 1886 г., автор собственноручно уничтожил, сохранив лишь один экземпляр.) В этом произведении Сент-Ив д'Альвейдр в довольно претенциозной манере повелел читателям о таинственной подземной стране, скрывающейся где-то в недрах Гималаев — об Агарте (Agarttha).

Страна эта имеет «синархическую» форму правления, и ее население достигает 20 миллионов человек (!). Здесь надо пояснить: согласно учению Сент-Ива, существует два типа организации человеческих сообществ: анархический, господствующий на земле в течение последних 5 тысяч лет, и предшествовавший ему синархический. Сущность синархического строя (синархия по-гречески означает «со-властие») состоит в тричной «социальной» иерархии власти: жречество, посвященные миряне, главы семейств (отцы и матери).

Такая система управления социумом является воплощением высшего Божественного Промысла, залогом социальной гармонии и справедливости, так как полностью соответствует тройственной природе человека — интеллектуальной, моральной и физической. (В книге об Агарте Сент-Ив называет «синархический закон» одновременно теократическим и демократическим.) Именно синархической была созданная около 9 тысяч лет тому назад легендарным Рамом (героем древнеиндийского эпоса «Рамаяна») гигантская Универсальная Империя Овна (Empire Universel du Belier), с которой начинается неизвестная науке сакральная история человечества.

В этой империи Агарта выполняла роль одного из религиозных центров, или «университетов», где хранился высший гносис и совершались инициатические обряды. Однако приблизительно за 3 тысячи лет до н. э., вследствие раскольнической деятельности принца Иршу, отвергшего божественные Принципы, начался распад рамовидной империи. На земле постепенно воцарилась Анархия. Поэтому агартянки и «ушли под землю».

Характеризуя «социально устроенное» - синархическое - государство Агарты, Сент-Ив всячески стремился подчеркнуть его отличие от государств анархического типа. Агарта не знает насилия, ей неведомы такие пороки современного общества, как бедность, здесь не бывает нищих, проституции, пьянства, антагонизма верхов и низов, деления людей на касты и так далее. Управляемая «вождями величайшей духовной силы», она есть «центр посвященных», хранящий в своих недрах «летописи человечества за все время эволюции на земле в течение 556 веков». Города Агарты, по утверждению Сент-Ива, «размещены чаще всего в подземных постройках» и потому невидимы людьми.

Там, в чреве земли, надежно упрятаны от взоров и посягательства профанов богатейшие библиотеки агартяцев, содержащие в себе «полное собрание всех искусств и всех древних наук». Там же в подземных кельях «бесчисленный народ дивиджасов» (т. е. дважды рожденных) занят изучением всех священных языков, в том числе «универсального языка» Ваган. «Физиологический состав Планеты и Космоса раскрыт ими до самых мельчайших подробностей, <...> вес ими исследовано, от огненных недр земного шара до подземных рек газа и вод, сладких и соленых, и даже то живых существ, находящихся в этих газах, в этом пламени и в этих водах». То, что верховные правители подземной страны «безжалостно» скрыли от наземной цивилизации свой «религиозный Университет», Сент-Ив объясняет стремлением не допустить, чтобы высокоразвитая наука Агарты стала «орудием борьбы против человечества Анархистами и Анархии подобно тому, как «это сделали наши науки».

Столь необыкновенные сведения о скрытой гималайской «стране посвященных» Агарте. Сент-Ив д'Альвейдр почерпнул в основном у своих восточных учителей. Французский историк П. Невиль называет имя некоего «афганского принца» Харджи Шарифа, по внушению которого якобы и была написана книга об Агарте. Любопытно, что Сент-Ив был не только первым западным оккультистом, кто создал «конспирологическую модель Истории» (говоря словами А. Дугина), но и приложил немало усилий, чтобы воплотить свои идеалы в жизнь, неоднократно обращался с различными воззваниями к «анархическим» правителям, в том

числе к французскому премьеру Ж. Клемансо и императору Александру III и создал во Франции организацию с целью пропаганды принципов «социального государства» - Синархии. Организация эта отвергала западный либерализм и капитализм и призвала к возврату к традиционным культурным ценностям.

«Свидетельство» Сент Ива д'Альвейдра об Агарте кажется совершеннейшей утопией, ибо трудно вообразить себе невидимое существование 20-ти миллионной материальной суперцивилизации, будь те подземной, подводной или островной, с многочисленными библиотеками, лабораториями, обсерваториями и пр. Пытаясь устранить это противоречие, один из современных интерпретаторов Сент-Ива Серж Ютен обращается к модной ныне концепции «параллельного мира», обитатели которого якобы проникают в наш мир с помощью совершенных летательных аппаратов и получают таким образом возможность влиять на ход земных событий. Но такое объяснение одного неизвестного явления с помощью другого, еще менее известного, едва ли можно считать удовлетворительным.

Как бы то ни было идеи французского мистика оставили заметный след в истории европейского эзотеризма. Особенно привлекательными они оказались для немецких оккультистов, будущих миротворцев Третьего Рейха, которые, как известно, использовали легенды об Агарте и Шамбале для создания своей собственной конспирологической парадигмы мировой истории. Ее смысл можно свести к следующему: 3 или 4 тысячи лет тому назад в районе нынешней пустыни Гоби обитал народ, обладавший высокоразвитой культурой. Эта культура погибла в результате какой-то катастрофы, и именно тогда древняя гобийская страна и превратилась в пустыню.

Оставшиеся в живых мигрировали частично в Северную Европу, частично на Кавказ. Народ, вышедший из Земли Гоби, представлял собой «коренную расу» (Grundrasse) человечества - арийскую расу. Руководители погибшей культуры - великие мудрецы, духовные сыны «ино мира», поселились после катастрофы на огромном высокогорье, «под Гималаями». Там они разделились на две группы: одни пошли «Путем правой руки» (Weg rechter Hand), другие «Путем левой руки» (Weg linker Hand). Центром первых стал Агарта - «неведомый Град. Обитель созерцания. Храм удалившихся от мира»; центром вторых - Шамбала - «Град могущества и власти», повелевающий стихии и многочисленными народами. (Резиновый о мировом господстве Гитлер, естественно, стремился вступить в контакт с вождями Шамбалы, а не Агарты.)

Идейные нити от Сент-Ива д'Альвейдра тянутся, однако, не только к кайзеровскую и затем нацистскую Германию, но и в Россию - как царскую, так и советскую. Русские оккультисты проявляли большой интерес к идеям французского мыслителя-эзотерика и, насколько можно судить, поддерживали с ним связь через его русскую жену графиню М.В. Келлер и ее сына графа Александра Келлера. Благодаря их усилиям в 1915 г. в Петербурге был опубликован русский перевод «Миссии Индии».

С учением о Синархии, как кажется, имели возможность познакомиться в годы эмиграции в Западной Европе и лидеры русской левой социал-демократии. А. Дугин высказывает любопытное предположение о заимствовании большевиками у Сент-Ива термина «Советы» (le Conseil), входящего в название трех высших институтов власти в Империи Рама. (Уже в наше время другой его ключевой термин - «Социальное Государство» (l'Etat Social) - неожиданно появился в новой конституции Российской Федерации (ст. 7), хотя в этом случае, конечно же, едва ли можно говорить о каком-либо сознательном заимствовании). После Октябрьской революции главным проводником идей Сент-Ива в России - в Петрограде и Москве - выступил литератор и ученый-эзотерик А. В. Барченко, один из главных героев этой книги.

Для Барченко, познакомившегося с учением Сент-Ива д'Альвейдра еще в начале XX века, в пору юности, Агарта, Беловодье и Шамбала являлись понятиями одного порядка — свидетелем существования где-то в дебрях высокогорной Азии, «на стыке Афганистана, Индии и Тибета», тайных эзотерических братств, бережно хранящих секреты универсальной «синтетической науки» древних. Эту науку Барченко называл тибетским словом «Дюнхор» и считал, что овладение ею поможет человечеству разрешить острые социальные и экономические проблемы, порожденные кризисом современной (техногенной) цивилизации, в частности, овладеть неизвестными дотоле источниками мощных психических и космических энергий, и выйти на новый эволюционный виток. Поисками следов исчезнувшей «достоинственной культуры» ученый интенсивно занимался в 1920-е годы на Кольском полуострове (в Русской Лапландии), на Алтае и в Крыму; в те же годы он также пытался дважды организовать научные экспедиции в Тибет и Афганистан с помощью советского правительства с целью установления контактов с тайными братствами Шамбалы-Агарты.

О Барченко, его трагической судьбе и удивительных поисках стало известно сравнительно недавно. В 1991 г. в Москве вышел в свет однотомник его литературных произведений с многозначительным названием «Из мрака», снабженный обширным биографическим очерком, написанным сыном писателя и ученого С.А. Барченко. За этим сборником последовал целый ряд статей в журналах и газетах, посвященных главным образом научным и оккультным аспектам деятельности Барченко.

Надо сказать, что эпоха «бурных 1920-х и 1930-х», несмотря на огромное количество публикаций об этом периоде, появившихся в России и за рубежом в последние десятилетия, все еще продолжает хранить немало неразгаданных тайн. Речь в данном случае идет не о секретах советской внутренней и внешней политики, а о малоизвестных и вовсе неизвестных нам научных поисках и открытиях ученых, впоследствии оказавшихся в Гулаге. Так, во время ареста Барченко в 1937 г. были конфискованы и канули бесследно в недрах НКВД все его научные труды, в том числе большая монография по нейронергетике, над которой он - руководитель одной из лабораторий Всесоюзного Института Экспериментальной Медицины - трудился много лет.

Не меньшей тайной окутана и деятельность в те же 1920-1930-е годы и самого известного из русских искателей Шамбалы - художника и мыслителя Николая Рериха. Лишь недавно мы узнали о «Великом плане» Рериха, предполагавшим создание в центре азиатского материка - при содействии советского правительства - большого монголо-сибирского государства, «Новой Страны». Эта страна должна была стать оплотом обновленного буддо-коммунистического миропорядка в Азии, местом пришествия Будды, иначе говоря, материализовавшейся на земле Северной «Красной Шамбалой».

Как показали исследования В.А. Росова, Н.К. Рерих во время поездки в Москву летом 1926 г. вел интенсивные переговоры с Г.В. Чичериным, А. В. Луначарским и другими большевистскими вождями с целью заручиться их поддержкой для реализации своего грандиозного, хотя и откровенно утопичного, плана, сродни социальным утопиям Томмазо Кампанеллы и Томаса Мора. В то же время Рерих пытался побудить большевиков принять «высокое покровительство Гималайских Учителей — Махатм» с целью привлечения миллионов буддистов Азии к мировому коммунистическому движению и осуществления в мировых масштабах идеалов Коммуны, или Общины (термин Н.К. Рериха).

Еще более невероятной для читателей этой книги покажется затея самого Барченко, пытавшегося в середине 1920-х - практически одновременно с Рерихом - передать тайны учения Калачакры-Дюнхор («Древней Науки») группе старых большевиков в Москве посредством чтения лекций, организованных начальником Спецотдела при ОГПУ Г. И. Бокием. Эти опыты по «скрещиванию» буддизма с ленинизмом оказались, увы, бесплодными. Да иначе, наверное, и быть не могло, ибо мощное дерево ленинизма не «переносило» инородных прививок. А десятилетие спустя советские идеологи громко объявили учение Шамбалы «орудием японского фашизма».

Н.К. Рерих, как и А.В. Барченко, ничуть не сомневался в реальности существования земной Шамбалы, полагая, что вступившие в контакт с ним и его женой восточные учителя Мория и Кутхуми как раз и являются «представителями Гималайского Братства». Вообще Шамбала для Рериха - это прежде всего

великий символ Грядущего, «знак нового Времени», «новой эры могучих энергий и возможностей». Учение же Шамбалы (т. е. Калачакра) — «высокая йога овладения высшими силами, скрытыми в человеке, и соединении этой мощи с космическими энергиями». Такое учение, позволяющее человеку через синхронизацию, или, лучше сказать, гармонизацию внутренних и внешних энергий осуществить свое высшее, космическое предназначение, Н. К. Рерих назвал Агни-йогой (Огненной йогой).

Во время своего Тибетского путешествия, задуманного как религиозное посольство Западных буддистов к главе буддистов Востока — Далай-ламе (с целью объединения тех и других), Рерих то и дело мысленно уносит в направлении Шамбалы, которой отводит совершенно конкретное место на карте - северо-западную часть Тибетского нагорья (по-тибетски «Чантанг»). Едва перевалив хребет Поющей Раковины - Думбуре, Рерих тут же указывает своим спутникам, что поблизости начинается «запретная область» Гималайского Братства, «неведомая европейцами». Доступ на эту заповедную территорию, охраняемую самой природой (посредством ядовитых испарений многочисленных гейзеров и вулканов, разбросанных вдоль ее границ) закрыт для непосвященных, а вернее, «незваных», ибо прийти в Шамбалу без приглашения - «зова» ее владык - невозможно. В дневнике одного из спутников Рериха, Н. В. Кардашевского, мы находим довольно реалистичное, на первый взгляд, описание Шамбалы:

«За обедом Н. К. Р. говорит о месте нахождения Шамбалы — прекрасной, закрытой со всех сторон долине с субтропической растительностью, окруженной холодными и дикими пустынями, тянущимися на сотни квадратных миль и пререзанными неприступными горными системами. Приблизительно в таких же условиях находится и «Национальный парк» Североамериканских штатов. После красивой Аризоны поезд пробегает неприглядную печальную пустыню с жалкой растительностью и чахлыми кустами. Наконец, последняя остановка, и нигде ничего особенного. Через несколько сот шагов от станции - балюстрада. Подойдите, взгляните вниз, и перед вами в глубине обрыва долина, и в ней - вся расота, вся роскошь залитого солнцем южного пейзажа».

Однако в самом конце путешествия Рерих, под впечатлением от зрелища полного упадка буддизма в Тибете и в то же время глубоко оскорбленного поведением тибетских владык, не пропустивших его посольский караван в Хласу, резко меняет свое мнение. Шамбала, как он теперь заявляет, не имеет ничего общего с Тибетом — этой «музейной редкостью невежества». В эссе «Шамбала Сияющая», написанном в Дарджилинге в 1928 г., мыслитель-мистик хотя и связывает по-прежнему понятие Шамбалы с существованием тайных горных обителей (называемых тибетцами словом «баюл»), тем не менее помещает эти обители (иначе ашрамы Махатм) в области высокогорных Гималаев, где процветает буддизм — в Бутане, Сиккиме и Непале, то есть за пределами собственно Тибета.

Исчезновение же Махатм из расположенных на юге Снежной страны владений Панчен-ламы (антипода Далай-ламы и истинного «духовного вождя» Тибета) Н. К. Рерих объяснил в своем трактате «Shambhala» так: наблюдая упадок буддийской веры - часть всеобщей деградации человечества в Железный век, Учителя, известные в этих местах под именем Азаров и Кутхумпа, стали покидать свои ашрамы и удаляться в самые недоступные уголки бескрайней горной страны. Для большей убедительности Рерих привел слова одного странствующего тибетского монаха:

«Многим из нас в жизни доводилось встречать Азаров и Кутхумпа и снежных людей, которые им служат. Только недавно Азары перестали появляться в городах. Они все собрались в горах. Очень высокие, с длинными бородами, они внешне напоминают индусов...»

Кутхумпа теперь больше не видно. Раньше они совершенно открыто появлялись в области Цанг у Манасаровара, когда паломники ходили к священной горе Кайласа. Даже снежных людей теперь редко увидишь. Обычный человек, в своем невежестве, ошибочно принимает их за призраки. Есть глубокие причины, почему именно теперь Великие не появляются так открыто. Мой старший учитель много рассказывал мне о мудрости Азаров. Мы знаем несколько мест, где жили эти Великие, но в настоящее время эти места опустели. Какая-то глубокая причина, великая тайна!».

А.АНДРЕЕВ.
(Из предисловия к книге «Время Шамбалы»).

(Продолжение следует).

Подготовила Г.ДАШЕЕВА.

МОНГОЛЬСКИЙ ИСТОРИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ

(Начало в № № № 18 (679) за 13 мая, 19(680) за 20 мая, 20 (681) за 27 мая, 21 (682) за 3 июня).

БАЙДЖУ (Байджу-нойон), монгольский полководец, наместник великого хана в Иране, Закавказье и Малой Азии в 1242-1247 гг. Сменил на этом посту прежнего правителя Чармагана. В 1243 г. при Козе Даг (в нынешней Восточной Турции) нанес решающее поражение туркам-сельджукам во главе с султаном Кей Хусрау. Сельджуки признали себя вассалами монголов, которые расставили во всех основных городах Малой Азии свои гарнизоны. Покорил и привел под власть Монгольской империи Малую Армению во главе с царем Хетумом-II. Распространил монгольское влияние на восточную часть Средиземноморья. В 1245 г. Римский папа Иннокентий - IV отправил к нему посольство из четырех доминиканцев: Асцелина, Симона де Сент-Квентина, Александра и Альберта, к которым по пути присоединились французы Гишар де Кремон и Андре де Ланжумель. Воспоминания об этом путешествии оставил Симон де Сент-Квентин. В 1248 г. Асцелин двинулся в обратный путь и Байджу отправил с ним двух послов, монголов Ай-беки и Саргиса с письмами к папе, от которых до нас дошли латинские переводы.

БАЙКАЛ (Байгал), древние названия Бай Кель, Тенгис, Ламу и др., пресноводное озеро на юге Восточной Сибири. Расположено на высоте 456 м. и окружено горами. 31,5 тыс. км², длина 636 км., средняя ширина 48 км. Самое глубокое (до 1620 м) в мире. Тектонического происхождения. Впадает 336 рек (в т. ч. Селенга, Баргузин, Верхняя Ангара), вытекает единственная р. Ангара. 27 островов (крупнейший Ольхон). Замерзает в январе, вскрывается в мае. Флора и фауна Байкала включает ок. 1800 видов (3/4 - эндемики: байкальская нерпа, бычки, живородящая рыба голомянка и др.). Промысел омуля, хариуса и др. Судостроение; сплав леса. На Байкале расположены города Лидадянка, Байкальск. В поселке Лидадянка действует Лимнологический институт Сибирского отделения РАН. Байкал в составе Баргузинского и Байкальского заповедников. Прибайкальский национальный парк. В результате антропогенных воздействий заметно ухудшилась экологическая обстановка; ведется поиск научно обоснованных путей восстановления природных комплексов Байкала.

БАЙКАЛЬСКАЯ КУЛЬТУРА, археологическая культура племен лесных охотников и рыболовов Прибайкалья эпохи неолита (V-II тыс. до н. э.); представлена в основном могильниками и отчасти поселениями. Периодизация байкальской культуры предложена А.П. Окладниковым.

Первый этап Байкальской культуры - Хиныйск - является переходным от мезолита к неолиту и относится к V тыс. до н. э. На этом этапе у охотников появляются лук и стрелы. Исаковский этап (IV тыс. до н. э.) характеризуется двусторонне ретушированными сланцевыми наконечниками стрел, шлифованными сланцевыми теслами, обилием костяных изделий, керамикой (остродонными сосудами с отчетливыми сетки-плетенки на поверхности). Серовский этап (первая половина III тыс. до н. э.) является временем расцвета байкальской культуры. В это время неолитические охотники приручили собаку, изобрели сложный лук с костяной обкладкой, у них появились тупоконечные костяные стрелы для охоты на мелких пушных зверей, каменные и костяные рыбы-приманки для рыбной ловли, скульптурные изображения рыб, лосей, антропоморфные фигурки. К этому времени относятся примечательные наскальные изображения. Керамика серовского этапа представлена круглодонными сосудами со сглаженной сеткой-плетенкой и украшенная оттисками различных штампов. Последний, китойский этап охватывает вторую половину III тыс. - начало II тыс. до н. э. В это время главным занятием населения становится рыболовство. Для изготовления орудий труда начинают применять нефрит, появляются составные из кости и камня крючки, длинные костяные кинжалы с вкладышами из кремня. Сосуды отличаются от серовских лишь формой венчика. Погребения китойцев различаются большим или малым числом вещей при покойнике, которого обычно засыпали красной охрой. Некоторые археологи выделяют этапы байкальской культуры в самостоятельные археологические культуры.

БАЛАГАНСКАЯ СТЕПНАЯ ДУМА, действовала с 1822 г. до конца XIX в., располагалась в с. Нукут. Буряты Балаганского ведомства подчиня-

лись балаганскому тайше и составляли 16 родов, возглавляемые зайсанами: булут, онгой, два рода икинат, ноет, холтубай, хангин, два рода олзон, два рода муруй, два рода хулмет, шарайд, ашебагат, харанут, боролдой, зунгар и быкотский. Буряты этих родов проживали на единой территории по урочищам рек Ангара, Нукут, Унга, Хута, Хамхара, Ея, Ока, Залари, Барлук, Зима, Тагна, Одиса, Улунтуй. В 1883 г. буряты балаганского ведомства составляли 17239 чел., из них 8667 мужчин и 8572 женщин, проживающих в 65 кочевьях и 13 оседлых местах.

БАЛАГАНСКИЕ СТЕПИ, равнина в междуречье рек Унга и Залари (бассейн Ангары) в Иркутской области. Высота 450-650 м. Большой частью распаханы.

БАЛАГАТСКОЕ ДВИЖЕНИЕ, принятое в исторической литературе название движения среди буддистов Бурятии, возникшего в начале XX в. по инициативе ламы Кижингинского дацана Лубсана Самдана Цыденова и хамбо-ламы тибетского монастыря Гумбум Джаяксы-гэгэна. Суть Балагатского движения состояла в уходе его последователей из действующих монастырей, в которых изучают и практикуют не истинное учение Будды, а его искаженные формы. Члены этого движения ставили цель основать новые общины вдали от людей, в малодоступных местах и возродить в них истинную тантрическую практику. Лама Цыденов как руководитель движения стал носить титул дхарма-раджа (царь учения). В 1919 г. в условиях гражданской войны членов Балагатского движения обвинили в попытке создания в Забайкалье теократического государства и они были подвергнуты гонениям. Попытку возродить тантрическую основу этого учения в 60-70 гг. предпринял ученик и наследник идей Цыденова Б. Д. Дандарон, но он был обвинен в создании изуверской секты, осужден и умер в лагере (См. Дандарон).

Лит.: Н. Л. Жуковская. Буддизм. М., Республика, 1992 г.

БАЛДЫНОВ ИЛЬЯ ВАСИЛЬЕВИЧ (1903-1980), генерал-майор, Герой Советского Союза, кавалер двух орденов Ленина, четырех орденов Боевого Красного Знамени, ордена Кутузова, ордена Отечественной войны I степени, ордена Красной Звезды, орденов Болгарии, Венгрии, Румынии, 17 боевых медалей, в т. ч. медали Монголии за победу над Японией. В Великую Отечественную войну командир полка, начальник штаба бригады, заместитель командира дивизии, командир дивизии.

Родился 3 августа 1903 г. в улусе Булты, ныне Эхирит-Булагатского р-на Иркутской области в семье скотовода. Грамоту получил у «ходящего» по улусам учителя (сбаган багша), затем закончил 5 классов школы для взрослых в г. Иркутске. В 1923 г. вступил в комсомол и включился в активную борьбу за Советскую власть в своем районе. Был секретарем комсомольской ячейки и одновременно командиром боевой дружины по борьбе с бандитизмом. После ликвидации известных банд Кочкина и Донского в 1925 г. был направлен в Верхнеудинск инструктором уездного комитета комсомола. В мае 1925 г. в числе 25 бурятских активистов-комсомольцев был направлен в Борисоглебско-Ленинградскую кавалерийскую школу. После окончания школы был направлен на Дальний Восток, в 5-ю Кубанскую бригаду, которым командовал К. К. Рокоссовский, на должность командира взвода. В 1929 г. откомандирован в Бурятский кавалерийский дивизион (Буркавдивизион), где стал командиром отдельного пулеметного взвода. В ноябре 1929 г. принимал участие в боях на КВЖД против китайцев и белогвардейцев. В бою на разъезде Абагата, в критический момент, когда патронов почти не осталось, он во главе шести бойцов своего взвода, под прикрытием огня пулемета приблизился к окопам китайцев и забросал их гранатами. В короткой схватке было уничтожено 80 солдат и офицеров противника, за что он и три его солдата были награждены орденами Боевого Красного Знамени. В 1930 г. прошел 6-месячные курсы политработников в г. Киеве и в 1931 г. окончил 3-месячные Высшие курсы усовершенствования командного состава Красной конницы. В 1932 г. во вновь сформированном отдельном 11-м Буркавполку был назначен заместителем начальника штаба полка. В 1934 г. поступил в Военную академию имени Фрунзе, по окончании которой прибыл в свой полк на должность начальника штаба. Летом 1938 г. Балдынов вместе со всем командным составом Буркавбригады

был арестован и обвинен в шпионаже. 11 месяцев он провел в Читинской тюрьме, где на допросах, продолжавшихся днем и ночью, следователи требовали от него дать показания против Рокоссовского и подписать соответствующие бумаги. В застенках НКВД под пытками Балдынов не подписал ни одного протокола. В 1940 г., когда Рокоссовского освободили, будущий маршал узнал, кто эти бумаги подписывал. Балдынов в этом списке не было. Он освободился летом 1940 г. В книге «Советские генералы» написано: «Балдынов был одним из тех мужественных генералов, которые выдержали репрессии и не подписывали смертные приговоры себе и другим, своим мужеством они поддерживали честь советского офицера». В 1940-1941 гг. работал старшим преподавателем Высших кавалерийских курсов в г. Новочеркаске.

22 июня 1941 г., в первый же день войны Балдынов получил приказ сформировать 72-ю Кубанскую кавдивизию в г. Краснодаре. Приказом Военного Совета был назначен командиром полка той же дивизии. В мае 1942 г. дивизия вступила в бой с превосходящими силами фашистов и понесла тяжелые потери в живой силе и технике. После расформирования дивизии получил приказ сформировать из оставшегося личного состава дивизии 40-ю отдельную мотострелковую бригаду, в которую был назначен начальником штаба. За умелое руководство войсками в оборонительных сражениях на Кавказе был награжден орденом Отечественной войны I степени. В феврале 1943 г. приказом по 56-й армии был назначен заместителем командира 55-й гвардейской Иркутской-Пинской дивизии, в составе которой принимал участие в прорыве «Голубой линии» немцев на Кубани и на «Высоте Героев», был трижды ранен. В июле 1943 г. был назначен командиром 109-й гвардейской дивизии, которой командовал до 1947 г. Дивизия прошла боевой путь от Кавказа до Праги, от Чойбалсан до Порт-Артура на Востоке. За освобождение г. Берислава дивизия получила почетное наименование «Бериславская», за освобождение г. Николаева - орден Боевого Красного Знамени, за освобождение г. Одессы - орден Суворова II-й степени, за марш-маневр через Большой Хинган - почетное наименование «Хинганская». После освобождения г. Одессы дивизии было приказано остаться на 10 дней в городе с задачей навести там порядок, в течение которых Балдынов был командантом г. Одессы. Дивизия приняла активное участие в боях на территории Румынии, Болгарии, Югославии, Венгрии, Австрии, Чехословакии и в освобождении столиц этих стран. За великую Отечественную войну дивизия Балдынова удостоивалась 15 благодарностей Верховного командования и 15 раз войнам дивизии салютовала Москва, знамя дивизии было на Параде Победы. В 1947-1948 гг. Балдынов закончил Военную академию Генерального штаба. С 1948 по 1951 г. командовал 23-й бригадой Уральского военного округа. С 1951 по 1955 г. старший преподаватель кафедры Высших Соединений в Академии им. М. В. Фрунзе. В 1955 г. ушел в запас. Был депутатом Верховного Совета СССР 3-го созыва, почетный гражданин г. Берислава (Украина) и г. Улан-Удэ.

БАЛИКАГИРЫ, эвенкийское племя, кочевавшее южнее р. Турка, от р. Хаим на западе, по верховью р. Курбы, до верховья р. Заза на востоке.

БАЛЬЖАН-ХАТАН, дочь Лигдэн-хана, ок. 1610 г. выданная замуж за сына солонгутского ноюна Бубэй-Бэйлз-Батора - Дай-хун-тайджи. В качестве инжи (свадебного приданого) Лигдэн-хан дал ей часть хоринского племени, в тот период кочевавшего в Южной Монголии, во владениях Чахарского ханства. Прибыл на земли солонгутов в Маньчжурию, Бальжан-хатан с мужем Дай-хун-тайджи попали в немиловость к его отцу Бубэй-Бэйлз-Батору. Около 1613 г. Бальжан-хатан вместе с мужем, во главе своих хоринцев бежала на северо-запад от владений солонгутов и прибыла в долину р. Нерча. Бубэй-Бэйлз-Батор направил вслед за беглецами погоню и у озера в истоках р. Туры Бальжан-хатан была казнена. Озеро с тех пор стали называть Бальжан (ныне оз. Бальзино). Отсюда племя хори распространилось сначала на Аргунь и Онон, а затем и по Западному Забайкалью: Хилку, Чикою, Уде, Еравне и т. д.

БАНДАР, внук Чингисхана, сын Чагада, участник похода на Русь и Западную Европу в 1236-1242 гг. Вместе с Хайдун, внуком Угэдэя и Шейбаном, сыном Джучи, командовал правым крылом войска Батыя. 9

апреля 1241 г. участвовал в битве при Лигнине, где монголы разгромили войско немецких рыцарей во главе с Генрихом Силезским.

БАНДИ, духовное звание, первая, низшая монашеская ступень в ламизме; лама, принявший пять самых основных обетов.

БАНЗАРОВ ДОРЖИ (1822-1855), первый бурятский ученый, востоковед. Родился в улусе Учетуй в семье пятидесятника Ашебагатского полка Бурятского казачьего войска Банзара Боргонова. В сентябре 1833 г. был отдан в Троицкосавскую войсковую русско-монгольскую школу, которую окончил в 1835 г. с отличием. В 1836 г. в числе четырех бурятских мальчиков был принят в Казанскую классическую гимназию, где прошел полный курс русской грамматики, словесности, логики, математики, истории, географии, статистики, изучал латинский, французский, английский, немецкий, татарский и монгольский языки. «Доржи Банзаров», - писал синолог В. П. Васильев, - учился отлично, наряду с лучшими учениками из русских». В июне 1842 г. успешно окончил гимназию и в том же году поступил на филологическое отделение филологического факультета Казанского университета. В университете перед крупнейшими учеными, известным математиком Н. И. Лобачевским, востоковедами Е. Ф. Аристовым, О. М. Ковалевским, П. И. Котельниковым, Д. И. Мейером и другими обнаружилась склонность Доржи Банзарова к научной работе. В годы студенчества Д. Банзаров успел выполнить солидную научную работу. Он опубликовал две статьи на немецком языке по филологическим вопросам, написал на монгольском языке «Всеобщую географию» и «Граматику монгольского языка», перевел с французского на монгольский «Странствия китайского буддиста IV века по имени Фа-сяня», также перевел с маньчжурского «Путешествия Тулишена», совершившего поездку через Сибирь в 1711 г. и с ойратского - известную поэму об Убай-хун-тайджи. Также он много помогал А. А. Бобровникову в составлении монголо-кальмыцкой грамматики, за которую тот впоследствии получил Демидовскую премию и звание магистра. В 1846 г. Д. Банзаров окончил университет, защитив кандидатскую диссертацию на тему «Черная вера или шаманство у монголов», которая, как одна из лучших, в том же году была напечатана в «Ученых записках Казанского университета». После окончания университета, несмотря на рекомендацию виднейших ученых на определение Д. Банзарова на научную работу, согласно существовавшему в то время закону о воинской повинности, он был обязан вернуться в Забайкалье и прослужить двадцать пять лет в казачьем войске. Для того, чтобы добиться освобождения от этой повинности, в 1847 г. он поехал в Петербург. Дело его передали в Сенат, а затем в Государственный совет. Решение вопроса затянулось и в ожидании результатов он прожил в Петербурге свыше полугодия, с осени 1847 г. по июнь 1848 г. Пребывание в столице дало ему возможность принять участие в решении некоторых вопросов, волновавших в то время востоковедов. Ко времени приезда Доржи Банзарова в Петербург среди востоковедов разгорелась острая полемика между И. Я. Шмидтом, с одной стороны, и В. В. Григорьевым и Н. Я. Бичуриным с другой, по вопросу о характере письменности, на которой выполнена надпись на серебряной дощечке (пай-цзы), найденной в Сибири, и по вопросу о расшифровке надписи на «Чингисовом камне». Доржи Банзаров, вступив в эту полемику, показал себя авторитетным знатоком вопроса. Академик О. Н. Бетлинг в бюллетене Академии наук написал в своем сообщении о Доржи Банзарове: «Наставники... его возлагают на него большие надежды и ожидают от него со временем важных открытий». По представлению академиком Шегрена, Дорна и Бетлинга историко-филологическое отделение Академии наук поручило Доржи Банзарову ответственную для того времени работу: «1. Составление описи предметов, относящихся к буддизму и хранящихся в большом количестве в Этнографи-

ческом музее Академии; 2. Пересмотрение и приготвление к печати каталога маньчжурским сочинением Азиатского музея, составленное господином Броссе». Эта работа им была успешно выполнена. Решением Государственного совета Доржи Банзаров был освобожден от несения воинской службы и назначен чиновником особых поручений при генерал-губернаторе Восточной Сибири. Российская бюрократия сочла нужным сделать перспективного молодого ученого, уже имеющего солидный авторитет в высших научных кругах страны, заурядным чиновником отсталой губернии. Это решение было неожиданным как для самого Доржи Банзарова, так и для его коллег по науке. Ученый, питавший надежду на важные исследования, был обречен на выполнение «особых поручений», заключающихся, главным образом, в производстве следствий по мелким делам о злоупотреблениях. В 1850 г. после пятнадцатилетнего пребывания в Европейской России, Доржи Банзаров выехал в Сибирь. Здесь он столкнулся с сибирской бюрократией и повсеместным взяточничеством. В те времена взятки брали все начиная от уездных чиновников и кончая губернатором. Часто умышленно создавались дела и тяжбы между крестьянами и брались взятки с обеих враждующих сторон. В письме другу Банзаров писал: «Денег у меня нет, потому что живу одним жалованием, хотя у меня бывали такие дела, от которых другие толстуют, я же от них худею... вел дела неполитично; меня на десять дней посадили на гауптвахту, но все-таки ничего со мною нельзя было сделать. Я остался на месте и теперь с губернатором в таких же отношениях, как и прежде. Но всего того, что ему было сказано на меня теми, которым нравятся мое место, не хочу описывать». Чиновная бюрократия враждебно относилась к Доржи Банзарову. Чтобы опорочить честного работника, они составляли на него доносы, добивались заключения его на гауптвахту и отстранения от должности. Натянутые отношения сложились и Доржи Банзарова и с архиепископом Восточной Сибири Нилом, который желал, чтобы он принял христианство. Иные бурятские ноёны охотно крестились: это давало чины, звания, ордена, награды. Крещенные находились на особом, привилегированном положении: если за ними обнаружались провинности, им было обеспечено заступничество православного духовенства. Архиепископ Нил, хорошо зная, что Банзаров пользуется авторитетом среди бурятских масс, и желая сделать его проповедником православной веры, предложил ему принять христианство, но получил категорический отказ. Доржи Банзаров также неохотно посещал собрания Русского географического общества. Отдел давал ему такие поручения, как, например, внесение исправлений на карту монгольских названий жилых мест, гор, рек, озер и т. д. Подобная рутинная работа не интересовала молодого ученого, поставившего себе задачу - разрешить глубоко теоретические проблемы, относящиеся к истории и этнографии Востока. Кроме того, он знал, что многие члены отдела - из чиновников и духовенства - люди, далекие от науки. Это и оттолкнуло его от единственной научной организации, бывшей тогда в Иркутске. Оторванный от казанских и петербургских научных кругов, оказавшись в окружении корыстных, завистливых чиновников и темного, фанатичного духовенства и не находя возможности работать в подобной среде, он старался больше времени проводить среди местного населения, заниматься наряду со служебными делами изучением бурятских наречий и сбором сведений о древностях края. По свидетельству его современников, заехав в улус, Банзаров превращался в старосветского бурята, одевался по-бурятски, пил кура, тарасун, забывал о службе. Умер в возрасте тридцати трех лет. Похоронен в Иркутске 2 марта 1855 г. Нездоровая бюрократическая атмосфера, в которую он попал после университета, невозможность заниматься полноценной научной работой и отсутствие исследовательской перспективы стали одной из причин его преждевременной смерти. П. С. Савельев писал: «С Банзаровым рушились надежды ученых на скорое объяснение монгольских древностей Южной Сибири...» В. В. Григорьев писал о нем: «Он мог бы надеть с честью докторский колпак в любом европейском университете».

Лит.: Доржи Банзаров, собр. соч. т. I. М., 1955.

Алексей ГАТАПОВ.
 По вопросам приобретения книги обращаться по электронному адресу: e-mail: gatarov 2004@mail.ru.
 Тел.: 21-91-53.
 (Продолжение следует).

БОДИ СЭДЬХЭЛЭЙ МҮРНҮҮД

Залуу үстэннэ зихадажа, дахуулжа, угсаата арадайнган хэлэ, бэнигтэ, хойтын бодомжотой ёно заншалнуулта даган хургаха, хүмүүжүүлэхэ хэрэгтэ Үлзытэ Бадмацыренов залуунаа эдэбхи хэпээлээ элбэгээр зорюулаа.

Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй багшанарай институт амжалтатай дүүргээд, аглаг үндэр Ахын аймагай түб – Орлигой дунда хургуулида түрэл хэлэ, бэнигтэ; заншал туримаа зааж, хонгоодор, ноёд угайкилай үхибүүдэй һонирхол һэдэбье үргэжэ, урмшуулжа хэпээлүүдээ үгэдэг байһыс тэндэ ябахандаа хараһан, үзэһөнби. Тэрэ сагнаа хори гаран он жэлнүүд бэлгэбэ.

Үлзытэ багша Орлигой хургуулида ажаллахандаа хада, хүбшын зоной аман үгэ, зохёол, домогуудыс һурагшадтаа бэшүүлжэ сугдууддаг байба. Шэнэ багшын энэ эдэбхиис түрэлхид һонирхожо, үхибүүдтээ элдэб домог туужануудыс олоор хөөрөжэ бэшүүлдэг һэн. Тэдэнэйн зарим зүйл «Буряад үнэн» һониндо хэблэгдэжэ, Аха нютагайхид омогорхоһон, баясаһан гэхэ.

Удаань багшанарайнгаа институтта ажаллажа байхадаа, Үлзытэ Базарсадавич арадай аман зохёол, домогуудай асуудалаар Буряадай эрдэмэй түбэйхидтэй, уран зохёолшодтой аймагуудай экспедициүүдтэ хабаадасдаг һэн.

Үнгөрһөн зуунай ерээд онуудһаа Үлзытэ Бадмацыренов «Үнгэтэ юртэмсын үзэгдэлүүдһээ...» һабампатай бодолнуулаа шүлэгэй мурнуудээр шэбшэжэ туршаба. Тэдэнэ улхи бодомжоороо олон янзын, ёһотойл эрэвн дэбтэр болоно.

Саашадаа шүүбэрлиһэн бодолнуудаа шүлэгэй муртэ тохожо, боди сэдьхэлһээ һубижал ябахыень Үлзытэ Бадмацыреновтэ хүсэнэбди!

Булат ЖАНЧИПОВ.

Арадай хургаал амаргүйхэн, Алта мүнгийнһөөш сэнтэй!

Буузаяа хэээшыс саахарлаад, Буряад зомнай шанахагүй... Буряад хэлэсэ мэдэхгүй аад, Буряадби гэхэнь гайхалтай... Түрэл түүхээс мэдэнгүй, Тээлмэрдэжэл ябанабди... Тэргэд харын толон доро Төөрихэдэжэл тэмтэрнэбди...

***

Таабари болон үлүүжэн Таанадтамниш нүхэдни, Түүдэг мэтэ соробхилһон Түрүүшын инаг дурамни.

Уран шүлэгэй, уян мэдэрэлэй, Уурал гаран бухиндаһанинь Урал дээрэшни тогтошоһон Уянгымни уялааханууд...

Хабарай наранай ургаха бүри, Хайран наһанайм урдаха тума, Хайшаашыс зохид уриханаар лэ Хайлуулнал даа зүрхыемни!

Эгээл нангин эрын хүсэлөө Эгэшэ, ахадаа, эжы, абадааш, Эжэлшэн наададаг үетэн нүхэдтөөш Элгэлэн үгэлжэ шадахагүйлши...

Эльгэ нимгэхэн эжынэрэй, Эрэлхэг зоригтой эсэгэнэрэй Энэ дэлхэйдэ хубаалдан заяаһан Эрхэ нангин энэл дурандаа Этигэн ходоодоо ябадагби.

***

ПАРИКМАХЕРСКА СОО...

Дорно зүгэй литэ наринаар шэнжэлэн, Дорно олобоб хайн үдэрыень... Халсаржа байһан арба табаяа Хурсахан хутагаар хюһуулхаа хүсэбэб...

Шэнгэхэн үһэтэй шара толгойтон, Шэрүүн элэгэр харашыс тархитан Шадамар шуранхан «үсчинэй» урда Шэмээгүйхэн нуужал нуунабди...

«Урихан шубуунай Уурхай болоорой, Уянгын дуунай Элшэнь болоорой, Ута наһатай, Удаан дэлхэйдэ... Гэхэ мэтээр, Үни удаан соо Үһээс тоолон, Үрээлээ табин Хиндэхээ Хүсэхэмни, Харашыс, шарашыс үһэнүүдтэй хамта

Хамаяангүйхэн худхажа хамаад лэ, Хара томо богой хүнэг руу Хаяжархиба.. Халагни даа!!!

***

Оршолон дэлхэйгээ Ондоохоноор шэртэдэг, Үйлэ хэрэгүүдынь Үнэрдэн, харан танидаг,

Полонгын үнгыс Бүм саяда хубаадаг, Полирой ялас гэхэн Үе наһалдаг.

УЛЗЫТО БАДМАЦЫРЕНОВ

Гансал гуурһан Саарһан хоёртоо этигэдэг, Галаб дэлхэйн Гасалан үзэжэ зободог, Ойлгохогүй Уймар зонһоо тэрьелэн, Орилон байжа, Ороолонтой нүхэсэдэг Хайран наһаяа Хатуу харада хайлуулдаг, Хорбоо дэлхэйн Хонгёо дууниинь гэлсүүлдэг, Мүнхэ тэнгэриин Мүшэдыс тоолодог, Мүнгэн харын Элшэ наажа һамаардаг, Үсөөхөншыс һаа, Үнэн сэхэ нүхэдтэсэ Үүрэй сайтар Үүшэдөө тоолон Жаргабаб...

***

Найтаахадам абаһаар лэ Бурхан үршөөхэ ёһотой... Харин долиг намайшһни Хараһаар байтарни, Пүүдэрни Хооһоор ооголон, занһаар Хогоосон шанарта Хорбоо дэлхэйн Хорхойш гээд лэ, Зүүдэн руумни Зана занһаар Замагдан хаахадань Хурхирашаб...

***

Гурбан голой бэлшэртэ Гуламтаа сахинхай Гурбан Ехэ Яруунын Гайхал найдал болонхой

Молон багшын үрээлтэй, Молор хайхан нютагнай Монгол-Буряад оронойнгоо Магтаал соло дууданхай.

Эртэ урдын түүхээрээ Эгэтын-Адаг суурханхай Энхэ тайбан байдалтай Элинсэгэй буянтай.

Баабай эжын захяас Бата бэхи сахидаг Буурал Буряад орондоо Баатар габыа гарганхай. Дабталга.

Түрэл хургуулингаа 75 жэлэй ойдо зорюулагдана

ЭГЭТЫН-АДАГАЙ ПУРГУУЛИ

Элдэр балшар наһандамнай Эрдэмэй үүдэ селиһэн Эльгэ нимгэтэй багшанартай Эгэтын-Адагай хургуулимнай.

Аа—баа—хаа—да сургагсан, Ашата манай багшанарнай, Алтан дэлхэйн буяниис Амсан, хуряан нуугыг даа!

Тоомгүйхэн маанадыс Тооложо, бэшүүлжэ хургаһан Түүхээр баян хургуули Түхэриг-Дободо манданхай.

Молон багшын үрээлтэй Молор хайхан хургуули. Олон тоото хурагшадараа Орон ноотагаа суурхуулаа!

БАГШАНАРТАА...

Агуу эрдэм ухаанай Арга, нюуса танюулан Болбосоролой харгыда Бүхы наһаяа зорюулан Эсэшгүйгөөр оролдон, Эрдэмэй жолоо барюулан, Буурал сэсэн багшанартаа Баяр хүргэн дохинобди! Эршэ зоригоор бадарһан Эрдэм соёлой гуламта Эгэтын-Адагай хургуули Эгүүридэ мүнхэ лэ!

Энэхэн дэлхэйн Эди шэди гэлсэдэг, Инаг дуранай Ирагуу хайхан аялгын Хүгжэм дуусе шагнаагүй Хүниис хайрладагби. Хаан хатан байһан аад, Хайра дура үзөөгүй, Хүнэй нюдэ бүрыгөөд, Хубсаһа хунарай гоёлтоор Хэрэм соогуур гэшхэлдэгүүдыс Хайрладагби... Байһанаараа хүндэлэн, Баяраараа хубаалдан, Бэе бэедээ дүмүүхэн Бэлиг түгэлдэр нүхэдтөө Найдадагби!

***

Эсэгын хүбүүд, үнэхөөрөө «элдэб эсэ», Сэсэ һунааха, туршалдаха, барилдаха, Элдэб үнгөөр бэе бэеэ Хадхалсаха, ёгтолхо... Харин, юрэдөө, эжы, абын захиһан Хатуу журам ходоодоо наринаар сахиха!

Ахань ахадал, Агуулдал Бата бэхээр, Абяагүйхэн — арада сахин, Ажалаа хээд лэ ябаха, Дундахаймни дуугүйхэн, намдуухан, Дууһын хээд лэ, дүмэн дүүгээ татаха. Дүй дүршэл, дүрбэн тэгшэ Амгалан Дүүтэйб, ахатайб гэжэ хэлэхэ омогорхон.

Одхон хубүүнэй Угай ехэ үүргыс Ойлгон абаха Оюун ухаанай уялгал ха. Олон зоной гайхал, найдал болохо, Ойлгооб гээд лэ, Олон жэлдэ болбосорхо... *Сентябрь 1985 г.*

***

Үрээл, хараалһаа үлхэлдэһэн Үнгэтэ оршолон юртэмсэдэ Үгын шэди шэнжэлэн Үдэрөө эльгээжэ ябаналби даа... Уушханһаа хүрхирһэн абыаень Удхалан, түнхижэ үзэхэдэм, Ухаантай юумэн үсөөхэн ороно... Уураг тархимни уршалаанууд соо.

Үрээлэй үгэнүүд хөөһэ бушхаад лэ, Үрмэ тогтоогоод үгы — хогоосон... Хараалай үгэнүүд ханзалагдаад лэ, Харлан шуһатаад хуурсалагдана...

Бэлин шэбшэг, хараал шэрээлнүүд Бүри бүхэ үндэһэтэй... Буруу, харша, булхайта үгэнүүды Бэлитэ бэлиг лэ диилэхэ шадалтай! Юрьсэтэ юртэмсын таабари задалха

Юунһээшыс бэлэн бэшэл байха... Юрөөлынш уншаад лэ, Сэдьхэлээ ханаад лэ, Юрын хүнэй ябаһан лэ дээрэ!

Оршолон энэ дэлхэйдэ Охорхон наһа эдлэхэшыс һаа, Эрэгтэй хүнэй үүргыс Эзэмшэн дүүргэхэ хэрэгтэйш! Нэгэ сагаан мэнгэтэй гэжэ Нэгэшыс голхоржо ябаагүйб! Туулай жэлдэ түрөөб гэжэ Тулюурдаа хатажа һалираагүйб!

Уһан жэлдэ түрһэн хадаа Онгосо дархалаад һэлюурдэ! Түргэн горхон далайда хүрэхэгүй гэдэгтэл Түбшэн, даамай, яаралгүйгөөр тамарай!

«Хүйһөөрөө холбоотой түрэл нютагаа... Хорбоо дэлхэйн хаанашыс ябаа һаа, Хүйһөө хүндүүлһэн Эгэтын-Адагаа Түүрэн магтан, дуулан бусахаб! Түүхээр баян Түхэриг Добой!» Э.Манзаров.

Балшар бага наһанаймни Мантан уула «Гималаймни» Шүтэн һүгдэн залбардаг Шулуута Буурал Баабаймнай Амар мэндэс!

Энгэртэтнай түбхинэһэн Эгэтын-Адаг тоонтодоо Элшэ хүсөө далижуулхаа Эрвен дахинаа буубаб даа!

Үгытэй, баяниис илгашагүй, Үлгылэн үргэжэ тэнжээдэг Үдэ Хатан эжыдэ Үндэр мэндээс хүргэе даа!

Элдэр балшар наһанайнгаа Эрвен дахинаа бусахагүйе Эгэтын голыингоо эрьдэ Этигэнгүйхэн һуунаб даа...

***

«Нэгэдэхи», «хоёрдох», «гурбадах» ой, Нээрээл гоё даа, дурсан һуухадаш, Гунигтайшыс, үнэхөөрөө жэгтэй даа Гүн ухаалдин, дүн гарган бодоходош...

Маарагтынгаа аршаан булагһаа сүршэжэ, Монгол-Буряад ороноймнай түүхын гэршэ болохо, «Хорёо Шулуундаа», «Бабжа-Барас баатартаа» Халуун амар мэндэ баһал дэбшүүлэе!

Хото гороодоорш, хаагууршыс холуур ябаа һаа, Ходол Тандаа шүтэн мүргэн ябадагби! Хүсэ шадал, урма зориг бадаруулдаг! Хүрһэтэ тоонтом хэтэ мүнхэ һалбарга лэ!

Хун шубууд Хурылан, хурылан, Тоонто нютагаа бусаба... Панаамни амараад, Сэржэмээ үргөөд, Сэргээ тэбэрээд Хэбтэхэм...

«Эрээхэн, маряхан эрбээхэй

Энэхэн наһандаа жаргалтайш, Үнэндөө гэхэдэ, хүн зонһоо Үнэхөөрөө жаргалтайш!

Бурханай табисуурай наһаншһи Баһал өөрын заншалтай... Булганда баяры асарха, Багашуулы хүхэхэ, наадуулха...

Зулгыхан зунайнгаа үе сагыс Замбууран зугаалжа үнгэргэнш, Байгаалин үршөөһэн жэгүүрээрэ Бултанай зүрхыс хүлгөөнш!

Шарахан, ногоохоншыс сэсэгүүдтэй Шэбэнэлдэн дэльбыень эльбэнш. Хуһан, уляһан, мойһондош Хиндэн, ниидэн зугаалнаш... Үлэмжэ хайхан үнгэ зүһэдэш Үлүү юуныш хэрэггүй, Арбагар хоёр жэгүүртэш Атаархан хойноһоош гүйлдэнэбди...

Бурханай табихан наһандаш Балайшыс бишһни атаарханагүйб... Хүнэйшһи наһан хиндэн, ниидэн, Хэээшыс талиихаяа мэдэнгүйш...

***

Хаа-яхан нютагаа ошожо, Хамта хураһан анда нүхэдтөө айлшалхадаш, Халуун сайгаа, заабол, «хахадаа» гаргажа, Хамагаа табига, баярлан ехэ хүхидэг юм.

Харин би, заабол, заахан бэлгээ-Хайрата номоол, номоол абаад ябадагби... Ханза соогоо хадагалаад байхагүйн тула Хамагай хүндэтэй номоол бэлэг болгодогби.

Өөрым гаргаһан бэшэшыс һаань, Өөрэ юм гү, тиимэ бээ. Өөдэн татаха, Өөһэдөөшыс уншаха, Өөрэ болохо үхибүүдынь хужарлаха,

Өөнтэгшэ бэшэ, Понюуша, сэсэнээр ургаха! Ууха, эдихэ юумэ асараа һааш, Уржадэртөөл адли Уугаад, эдигдээд мартагдаха, Уршыгаашыс һаань, Уншажал номыш байхадаа, Ууха, эдэлхэш сагтаа Сохом шамай наһаха!

Буурал хорбоо дэлхэй дээрэ Бүхы юумэн жама ёһотой! Байра байдал тус тустай Бата нангин гуримтай. Арга—бэлиг, инь—янь шэнги Аргагүй хатуу журамтай,

**XVII ЖАРАНАЙ САГААН ТҮМЭР БАР ЖЭЛ
ЗУНАЙ ДУНДА ХАРА МОРИН ПАРА**

Буряад литэ	10	11	12	13	14	15	16
Европын литэ	21	22	23	24	25	26	27
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа хара панед.	Мягмар Марс вторник	Лагда Меркури среда	Пурдэ Юпитер четверг	Баасан Солдон пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр
Үнээ Үдэр	хара Бар	харагшан Туулай	хүхэ Луу	хүхэгшэ Могой	улаан Морин	улаагшан Хонин	шара Бишэн
Мэнгэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан	5 шара
Һуудал	түмэр	огторгой	уһан	уула	модон	хни	гал

Гарагай 2-то зунай дунда хара Морин харын июнин 21 (шэнын 10).

Хара Бар, 2 хара мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр.

Дуган шүтээн бодхохо, дасан хиид, лусууд ба тэнгэри тахиха, хэшэг даллага абаха, сан тахиха, бурхан шүтээн, орон гэрээ арамнайла, эм найруулха, замда мур гаргаха, бэри буулгаха, хурим хэхэ, гэр байшан бариха, хубсаһа эсхэхэ, тоосоо хэхэ, үзэл үзэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, модо отолхо, тангариг үгэхэ, харюулга хэхэдэ һайн. Эхилжэ ном соносохо, холын замда ябаха, шэнэ дэгл үмдэхэ, эд, юумэ үгэхэ, шарил шатааха, хүүгэдэ хүлдэ оруулха, газашань ябуулхада муу.

Хүнэй үһэ абаа һаа, бэс махабад һайжарха. Гарагай 3-да июнин 22 (шэнын 11).

Харагшан Туулай, 1 сагаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Хутагын хурса үдэр.

Бурханда, лусуудта зальбарха, тахиха, огторгойн үүдэ сахиха, гүрэм заһал хүүлэхэ, ном заалгаха, дасан хиидэй тахил заһаха, шэнэ нобниис тахиха, худалдаа хэхэ, дайсаниис дараха, угаал үйлдэхэ, буянай үйлэ бүтээхэдэ һайн. Эм найруулха, замда гараха, байшан эхилэн бариха, түрэл садан болохо, газар хахалха, һубаг татаха, хурим хэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, нүүдэл хэхэ, дасан дуганай һуури тахиха, гэр бүрихэ, нохой абахада сэртэй.

Хүнэй үһэ абабал, мэдэрлэй эрхэтэд һайжарха. Гарагай 4-дэ июнин 23 (шэнын 12).

Хүхэ Луу, 9 улаан мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр.

Бурхан, лусуудта тахиха, хэшэг даллага абхуулха, дасан шүтээн бодхохо, бэшэг зурхай зураха, дасан хиидэй тахил заһаха, тушаал зарлиг гаргаха, ном айлагдажа заалгаха, ноёд һайлта бараалхаха, эм найруулха, буянай үйлэ хэхэ, үзэл үзэхэ, хүрэнгэ тахиха, зэрлигыс номгодхохо, тоосоо хэхэ, худалдаа хэхэ, өөрын ажамидаралда туһатай ажал хэхэ, түмэрөөр урлаха, ураг садан болохо, харюулга хэхэдэ һайн. Лама болохо, ном соносохо, газашань үгэхэ, онгосо, һала, модон тээрмэ урлаха, хүн, малыс ханаха, төөнхэ, хүүргэ бариха, газар малтаха, сэх гол гаталха, заһаһа бариха, тангариг үгэхэ, һубаг татаха, дайсаниис номгодхохыс хориглоно.

Хүнэй үһэ абаа һаа, үбшэн, хамшаг хүрэхэ. Гарагай 5-да июнин 24 (шэнын 13).

Хүхэгшэн Могой, 8 сагаан мэнгын, уулада һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарал үйлдэхэ, сан табиюулха, хангал тахиюулха, һахиюуһанда үгэлгэ үгэхэ, бурханаа тахиха, номын үүдэндэ орохо, Очирпүрэвийн харюулга хэхэ, бэшэг зурхай зураха, санаар олгохо, шүтээн бодхохо, номын хурал байгуулха, эрдэмдэ һураха, ном соносохо, номлохо, хэблэхэ, замда ябаха, модо тариха, нүхэргэй өһөхө, бэри буулгаха, түрэхэ, нүүдэл хэхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, зээлсэр абаха, мал газашань гаргаха, гэрэй һуури тахиха, мори, үхэр һургахада һайн. Ехэ хэрэг үүдэхэ, хүншүү хэрбоһо гаргаха, бузар буртагыс зайсуулха, худалдаа хэхэ, эм найруулха, заргалдахада тохиромжогүй.

Хүнэй үһэ абабал, зол жаргал оршохо. Гарагай 6-да июнин 25 (шэнын 14).

Улаан Морин, 7 улаан мэнгын, модондо һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, бурхан, тэнгэри тахиха, лама хубараг болохо, эрдэмдэ һураха, эм найруулха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, замда гараха, бэри буулгаха, хурим хэхэ, нүхэргэй өһөхө, ноёд һайлта бараалхаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, мал худалдаха, модо тариха, һэсы гэр тахиха мэтэдэ һайн. Модо отолхо, тангариг үгэхэ, улай гаргаха, хүншүү хэрбоһо гугуулха, ном соносохо, зээлсэр үгэхэ, нөхэхэ, нүүдэл хэхэ, мори худалдаха, байра бууса түбхинүүлдэ харша.

Хүнэй үһэ абаа һаа, эд зөөри арьбажаха, үхэр мал үлдэхэ. Гарагай 7-до июнин 26 (шэнын 15). Дүйсөн үдэр.

Улаагшан Хонин, 6 сагаан мэнгын, хиидэ һуудалтай үдэр. Июнин 26-да 2 саг 43 минута соо үргэлжэлхэ Парын хахад хиртэлгэ Зүүн-Урда Азида, Австралида, Номгон далайда, Амери-кэдэ үзэгдэхэ. 16 саг 57 минута 21 секунда эхилэхэ.

Бурханда зальбарха, дасан шүтээн бодхохо, арамнайла, хэшэг даллага абхуулха, тарни уншаха, угаал үйлдэхэ, нүүдэл хэхэ, гэр бариха, хонинһоо ашаг шэи абаха, мал газашань үгэхэ, ажалшаниис абаха, наһанай буян бүтээхэ, худаг малтаха, модо тариха, эд, мал абахада һайн. Бэри буулгажа, хүрыгэ оруулжа болохогүй, эм найруулха, хүн, малыс ханаха, төөнхэ, сэргэ хүдэлгэхэ, шууяа гаргаха, суглаа зарлахада бүтэмжэгүй.

Хүнэй үһэ абабал, амгалан байдалда һайн. Гарагай 1-дэ июнин 27 (шэнын 16).

Шара Бишэн, 5 шара мэнгын, галда һуудалтай үдэр.

Бурханда зальбарха, дасан дуган һэргэхэ, арамнайла, лама болохо, эрдэм номдо һураха, эм найруулха, буянай үйлэ бүтээхэ, сэсэриг байгуулха, шэмэг зүүхэ, бүжэг наада тахиха, туг дарсаг хиидхэхэ, аралжа наймаа хэхэдэ һайн. Шэнэ гэр бариха, хүн, малыс һамнаха, ханаха, төөнхэ, шэнэ хубсаһа эсхэхэ, үмдэхэ, шэмэг оёхо, худалдаа хэхэ, замда гараха, арамнайла үйлэнүүд сэртэй.

Хүнэй үһэ абаа һаа, үбшэн хүрэхэ.

Хүндэтэ манай дүүтэн Галина Цырентаровнагай түрэн үдэртэ

Шэбэртэ нютаг тоонтотой, Шэрүүн сагта үндьһэн, Багшын дээдэ хургуулиис Бахим һайнаар дүүргэһэн, Олон үеын хүүгэдыс Эрдэм номдо хургаһан, Одото заяаснь олгоһон Пурган хүмүүжүүлэгшэ алдартай.

Зохёохо, найруулха зоноо үргэхэ шадалтайш, Пүзэглэл бишэрэл үргэдхэдэг Пэшхэл хүсэл зоригтойш. Буян хэшэг дэлгэрүүлжэ, Булганда туһатай ябаарай, Элүүр энхэ, амгалан тайбан Эгүүридэ сагта дабшаарай! Топхоон угай түрэл гарал.

Үргэн дэлгэр Мухар-Шэбэрэй аймагай Хушуун-Үзүүр нютагта ажаһуудаг Людмила Доржиевна ОЧИРОВА эжымнай мүнөөдэр, июнин 17-до, далбагар 70 наһанайнгаа ойн баярыс угтажа байна. Хүндэтэ эжымнай Дугар-Нима Очирович абатаймнай хамта дүрбэн үхибүүдэ хүлысь дүрөөдэ, гарысь ганзагада хүргэжэ, мүнөө найман аша зээнэрээ харалсан ажаһууна. Наһанайнгаа амаралтада гаратараа номой санда хүдэлжэ, ажалдаа амжалтатай, арад зондоо хүндэтэй ябаһан намтартай. Зунай налгал энэ үдэр эжыгээ 70 наһа дабаһан ушараарнь халуунаар амаршаннабди.

Үнгэтэ сэнхир дэлхэй дээрэ Үнэр баян, дэлгэр сэдхэлтэй, Үри хүүгэдэйнгээ, аша зээнэрэйнгээ Үргэн замыс харалсан заһажа, Сээжэ зүрхээс хани халуун Саган һанагар бадаруулжа, Хизаар ороной нарата юртэмсын Хэшэг буяндань хүртэлсэжэ, Урагшатай, дэмбэрэлтэй, жаргалтай Ажаһуухыетнай хүсэгшэ танай үри хүүгэд: Мүнхэтэн, Гомбожабтан - хүбүүнтэнтнай, Вячеславтан, Баяртан - хүрэгэнтэнтнай үхибүүдээрээ.

ТҮНХЭНЭЙ ЗУРААШАД БЭЛИГТЭЙ

Хадата Түнхэн нютаг эдэбхитэй мэдээжэ зоноор баян юм. Артистнар, дуушад, спортсменүүд, политигууд түрэл нютагаа хари гүрэнөөр суурхуулна. Тэдэнэй тоодо мэдээжэ уран зураашад Чингис ШОНХОРОВ Даши ЛЫГДЕНОВ хоёр ороно.

Эдэнэр хаа - хаагуур үзэсхэлэнтэ Түнхэн нютагайнгаа байгаали, түрэл арадайнгаа соёл, ёһо заншал гоёхон зурагууд дээрэ харуулжа шадаа юм. Тийн үнгэрһэн зун «Край вдохновения» гһэн выставкэ түрэн нютагтаа үнгэрһэн байна. Выставкын нээлгэ Аршаан тосхоной «Саяны» гһэн санатори соо үнгэрөө. Пүүлээрнь уран зураашадай ажалнуудыс аймагай түб Хэрэн тосхондо абаашан байна. Эндэ харагшад нютагайнгаа бэлигтэй зоной ажалнуудтай баһал танилсаа.

Иимэ выставкэнүүд сэхэнхидэ хотын музейнууд соо үнгэргээ. Юундэб гэхэдэ, үрсеннэй туман, «Чайки над Байкалом» гһэн зурагуудынь олондо һайшаагданхай.

«Земля Гэсэра» гһэн ажалынь буряад зоной нүүдэл ажабайдалай түүхэ харуулна. Тийн тэрэ урда саг мүнөөнэй сагтай харилсуулга, элдэбин лентэнүүдтэй барисаа модон харуулна. Иигэжэ тус зураг гүнзгы философско удхатай байна.

«Утренин туман» гһэн зурагынь үнгэрһэн саг тухай тэмдэглэнүүд болоод үгтөө. Уран зурааша элдэб үнгын краскануудыс холижо, хүнэй наһанай түргэн үнгэртэлгэ тухай харуулжа шадаа.

Даши Лыгденовэй зурагууд баһал өөрын онсо илгаатай юм. Тонһон шэрээр зурагдаһан олон ажалнуудынь харагшадта мэдээжэ. Жэшэнь, «Донская баллада», «Степныс ветры», «Ипподром».

«Край вдохновения» гһэн выставкэтэй ганса Түнхэнэй зон танилсаа бэшэ, харин хаа-хаанаһаа эрһэн айлшад, аяншалагшад баһал зурагуудыс хараһан байна. Олон хүнүүд тус ажалнуудыс худалдажа абаа.

Багшанар, хургуулинуудай хурагшад, оюутад, аяншалагшад выставкэ тухай имэ һанамжануудыс

«Донская баллада»

бэшһэн байна: «...Картины художников радуют душу, приобщают к национальным истокам», «...Поражает мастерство, талант, вдохновение, которое есть в картинах...».

Выставкын түгэсхэлдэ эмхидхэгшэд, харагшад олон дулаан үгэнүүдыс хэлэжэ, имэ хэмжээ ябуулганууд тон хэрэгтэй гэжэ хэлээ. Юундэб гэхэдэ, уржага ябаһан залуушуул, аймагай айлшад Түнхэнэй уран зураашадай талаан бэлигтэй танилсаа. Тийн имэ гоёхон зурагуудыс хараад, олон залуу хүбүүд, басагадта баһал уран зураашан болохо эрмэлзэл бии болохо гэжэ выставкын эмхидхэгшэд һанана.

Тус прокст эмхидхэгшэдэ Түнхэнэй аймагай толгойлогшо Н.Д.Петухов, Түнхэнэй аймагай захиргаанай соёлой таһагыс даагша С.А.Базарова, «Аршаан» курорттын ахамад эмшэн В.И.Сонголов, аймагай депуадуудай Совесдэй түрүүлэгшэ М.Б.Майоров, «Нилова Пустынь» гһэн амаралтын газарай директор З.Н.Петухов гэгшэд туһалалсаһан байна.

Тийн харагшадтай хүсэлөөр имэ артпроект хоёрдохисо эмхидхэхэ гэжэ хэлээ. «Край вдохновения-2» гһэн выставкэ Түнхэнэй аймагта байгша оной июль һарада үнгэрхөөр хараалагдана.

Хоёрдохисо прокст соо ганса уран зураг харуулагдаха бэшэ, харин скульптура, графика, эрдэнийн зүйлнүүдтэй бүтээнүүд харуулагдаха.

Тус выставкэдэ Түнхэнөө уг гарбалтай мэдээжэ уран зураашад Чингис Шонхоров (уран зураг, скульптура, графика), Элбэг Манзаров (эрдэнийн зүйлнүүдтэй бүтээл), Даши Лыгденов (уран зураг), Буянто Ошоров (скульптура), Жаргал Зомонов (графика, уран зураг) гэгшэд хабаадаха.

Выставкын нээлгын үедэ «Художники Тунки» гһэн альбомтой танилсалгын үдэшэ үнгэрхэ. Эрэна БАТОРОВА.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

<p>Генеральна директорэй - ахамад редакторай түлөө Т.В.САМБЯЛОВА Редактор Г.Х.ДАШЕЕВА.</p> <p>РЕДАКЦИОННОЕ КОЛЛЕГИ: И.М.ЕГОРОВ, Б.Г.БАЛЬЖИРОВ, П.Л.НОСКОВ, М.В.КАЛАШНИКОВ, И.В.СМОЛЯК (Буряад Республикын Правительство), А.С.КОРЕНЕВ, Ц.Б.БАТУЕВ, В.Р.БУЛДАЕВ, Ц.Э.ДОРЖИЕВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), А.Л.АНГАРХАЕВ (генеральна директор - ахамад редактор), Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА (редакторай орлогшо), С.Б.БАЙМИНОВА (харюусалгата секретарь), В.Г.ГОМБОЕВА, Н.Д.БАДМАРИНЧИНОВ, Л.В.ОЧИРОВА, Б.В.БАЛДАНОВ, А.А.ФАДЕЕВА, В.Д.ДАМДИНОВА.</p>	<p>Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаришвилиин үйлсэ, 23. Хэблэлэй байшан "Буряад үнэн". E-mail: uncl@mail.ru</p>	<p>Газетэ хэблэлэй 6 хууданан хэмжээтэй. Индекс 73877. Газетын хэһэг - 5000. Хамтын хэһэг - 20500. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг - 17.00.</p>	<p>"Республиканская типография" гһэн ОАО-до бэйлэи дианоэтивүүдтэй газетэ хэблэгдэ. 670000, Улаан-Үдэ, Борсоевой үйлсэ, 13 Директорайнь тселефон: 21-40-45. Сүлөө сэт. Б-0079-дэхи номертойгоор «Региональное управление регистрации и контроля за соблюдением Законодательства Российской Федерации» гһэн эмхидэ бүридхэлдэ абтанхай.</p>
--	---	--	--

Хэблэлэй байшанай телефонууд: генеральна директорэй-ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54 (факс), ген. директорэй 1-дэхи орлогшын - 21-68-08, «Буряад үнэн-Дүхэригэй» редакторай - 21-64-36, «Бурятия» сониний редакторай - 21-33-61, секретариатай - 21-60-21; таһагууд: экономикын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон түүхын - 21-54-93; «Морин хуур», «Вершинь» журналуудай редакция - 21-55-97; залуушуулай, оюутдай ажабайдалай - 21-54-96, «Одон» журналай редакция - 21-68-08; мэдээслэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93, рекламнын - 21-62-62, коммерческэ ажалай - 21-55-97, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтерийн - 21-23-67.

Редакцияда ороһон материалнууд шүүмжэлэгдэдэггүй, мүн авторнуудтань бусаагдадаггүй. Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нютагай ирэнүүдтэй бэшэгыс хэзагайруулаһан ушарта авторнуудынь харюусалгатай. Редакциян һапамажа авторайхитай адли бэшэ байжа магад.

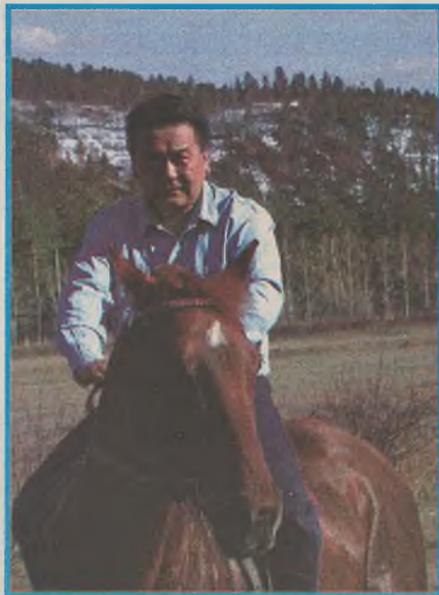
**ПОЛИТИГУУД
АГНАХА
ДУРАТАЙ ГҮ?**

Бато Семёнов Буряадай мэдээжэ политик, Арадай Хуралай депутат, Росгосстрах компаниис хүтэлбэрилнэ. Тэрэ хурдан хүлэгөөр хатарган, харайлган ябаха дуратай, тиин агнахашье дуратай байха.

- Агуухэ Чингисхан сэрэгшэдэ агнажа ябагты гээд заадаг байгаа. Би тиимэ сэхэ ангуушан бэшэб. Ангуури хадаа эрэлхэг зүрхэтэй, бэрхэ, шуран бүхэтэйшүүлэй хэрэг гээшэ. Тиин ханаад үзэхэдэ, республика дотор агнуурийн аяншалга хүгжөөхэ ханаан тиимэшье үрэ дүнтэй байхагүй хаш даа, - гээд тэрэ хэлэнэ.

Фото-зураг дээрэ: Бато Семёнов.

АГНУУРИ
Намарай ольбоной
унахада,
Найдамтай нохойгоо
дахуудай
Найрга яарахан шэнгээр,
Наартай ойлохо ангуушан.
Хэрмэ, булга хусуулжа,
Хэдэн хоног агнаад,
Хээрын хэшэгтэ хүртөөд,
Хэтэрэнгүй бусаха зариман.
Саһанай оробол, заримадаа,
Саашалха гахай намгаал,
Сагдуул, шэрэнги,
модон сөө
Шааяса хусаха
нохойнууд.

**УРИЛДААНай
МОРИ УНАХА**
Олон хоногто уяһан
Оодор хурдан мори
Омог сэхэтэй эрэшүүл
Оложо зохид унаха.

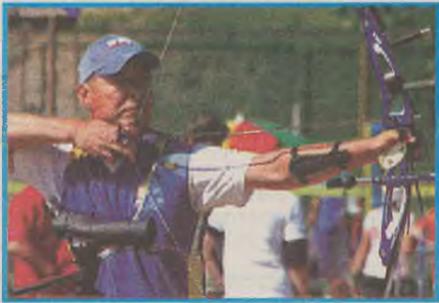

**ҮЙНЭН
БҮТЭЭЛНҮҮДЫНЬ
ГОЁХОН ДАА!**
Үйһөөр гоё найхан бүтээлнүүдые бэлигтэй мастер Валерий Цыбиков бүтээнэ. Тэрэ Ивалгын аймагай Гүрэльбын дунда хургуулида хүдэлнэ. Бэлигтэнэй бүтээлнүүдээр америкын шэнжэлэгшэ Джон Неомер сэхэтэ һонирхоһон байна.
Валерий Дашиевичай хэһэн хүгжэмэй хэсэнүүдын «Булжамуур» гэжэ хүүгэдэй ансамбльтай хамта иишэ тишээ хари гүрэнүүдээр аяншална.
2005 ондо ансамбль бүхэроссин хатарай конкурсно «Хэсэнүүд» гэжэ хатарайнгаа түлөө Гран-придэ хүртөө.
Фото-зураг дээрэ: Валерий Цыбиков.

**ЕНОТОЙЛ, БУРЯАД
МЭРГЭН ХҮБҮҮН ЛЭ**

Дэлхэй дээрэ мэргэшүүлэй тоодо манай нютагай хүбүүд оролсоно гээшэ. Тэрэ тоодо Бальжинима Цыремпиловые нэрлэмээр. Пур харбалгаар хаа хаанагүй илажа, Буряад ороноо ба буряад хүбүүдые холо ойгуур тэрэ суурхуулна.

Бальжинима Цыремпилов Захааминай аймагай Үлөгшэн нютагһаа уг гарбалтай юм. Россин эгээл суута нур харбагша бага балшар наһанһаа спортоор бээ һорино. Нэн түрүүн тэрэ барилдажа үзөө. Эгээл тэрэ үедэ нур харбалгаар хоригшо Шагдар Алек-

сандрович Хазагаев багахан Бальжинимые харбахыень уряа. Тэрэ гэнээр хори гаран жэл боложо байна. Энэ хугасаа соо Бальжинима Цыремпилов Олимпиин наадануудта дүрбэ дахин хабаадаа, Европын чемпионой нэрэ зэргэдэ 4 дахин хүртөө.

2007 ондо дэлхэйн чемпионатта мүнгэн медаль абажа шадаа.

Пүүлэй үедэ Бальжинима буряад номшо хураар харбажа, илалтануудые туйлажа эхилээ. Енотойл буряад мэргэн хүбүүн лэ.

Борис БАЛДАНОВ.
Р.Н.БАЗАРОВАЙ фото-зураг.

БАРИЛДААН
Зунай зүлгэ ногоон дээр
Зураг шэнги дүхэригөөр
Зоной түрүү хүбүүднай
Золоо туршаад үзэдэг лэ.
Арсалан, заан бүхэшүүл
Арад зондонмай олон даа,
Аза талаанаар заримдаа
Алдар соло
ерэдэг даа.

Алгаргана – 2010

«ЭРЫН ЮНЭН ЭРДЭНИ»

1. Нарин дарханай дүрэтэй болгохо (урлалда хургаха).
  2. Агнуурийн нюуса шадабари олгохо.
  3. Номо сайдагаар харбажа хургаха.
  4. Мори хургажа шадаха болгохо.
  - Мориной урилдаанда хабадуулжа хургаха.
  5. Найман минаатай ташуур гүрүүлхэ.
  6. Элдэгдээгүй арһанһаа тушаа гүрүүлхэ.
  7. Пээр шааха аргада хургаха.
  8. Түмэршэ дарханай дүрэтэй болгохо.
  9. Бүхэ барилдаанда хургаха.
- Буряад арад зоной дундаһаа эрэшүүл ямар хаба шадалтайб, ямар талаан бэлигтэйб гээд хаража үзэе.

ДАРХА ХЭЛГЭ
Хатуу хара түмэр
Халуун галда улайлгаад,
Хабатайгаар дабтажа,
Хамаг хэрэгсэл бүтээдэг
Түмэршэ уран дархан
Түрүү хэрэгтэй
байдыг.

**УГТАА
ДАРХАШУУЛТАЙ
БАЙГААБ...**

23 наһатай Зүүн-Сибирин гүрэнэй технологическа университетэй оюутан Цырен Шираповай гэртэһин анхан саһаа хойшо дархашуул байһан юм.

Тиин һүүлшын хэдэн жэлэй хугасаада тэдэнэр дарханай ажал хэрэг ябуулаагүй. Мүнөө залуу дархан Цырен Ширапов «Кованградь» гэжэ предприяти эмхидхэжэ, буладаар бүтээлнүүдые дархална. Цырен Ширапов үйлэдбэрлгын, олзо эрхилэлгын, онһон технологиинуудай хүгжэлтын талаар Республиканска агентствын ябуулан конкурсно хабаадажа, 300 мянган түхэригэй субсидида хүртөө. Дархалалгын станогүүдые тэрэ Киевһээ асаараа, тэрэнэй бүридэлэй зүйлнүүдые Москвада, Омскдо, Эрхүү болон Улаан-Баатарта худалдажа абаа. Мүнөө Цырен Новосибирск хото ошожо эрээ. «Россин залуу хубийн хэрэг эрхилэгшэ» гэжэ Сибирийн федеральна тойрог соо үнгэргэгдэн конкурсын шатада хабаадажа, дипломдо хүртөөд гэртээ бусаа.

С.ДОНДКОВАГАЙ фото-зураг дээрэ: Цырен Ширапов.

УРЛАЛ
Нюур таладань шэрээр
Нюуса олонтой
угалзануудыс
Нугалжа залан гаргадаг
Нютагаймнай нарин
урашуул лэ.

**БҮХЭШҮҮЛ БУРЯАДТАМНАЙ
ТҮРЭНЭН ЗАНДАА**

Бүхэшүүл манай орон нютагта олон юм. Тэдэнэй олонийн элдэбын мүрысөөнүүдтэ хабаадана.

Пүүлэй үедэ манай Буряадта бүхэ барилдаагаар хирэ-хирэ болоод лэ мүрысөөнүүд боложо байдаг. Энэ хадаа Россин Буддын шажанай Сангхын хүсөөр буряад барилдаан хэргэжэ байнхай. Зарим мүрысөөнүүдтэ 700 гаран хүбүүдэй гараад бүхэ барилдаанай мэхэ гохо шэнжэлжэ байһые

**ЭБЭР НОМЫН
ХҮБШЭ ТАТАХА**
Монгол угай хүнүүдэй
Молор найхан заншал соо
Модон эбэр хоёроор
Монсойсо татаһан номо юм.
Эрэ түрһэн урмандаа
Эрхим урша гүүлээ һаа,
Энэ наһанайм баяр гээд,
Этигэхэ баһа
ёһо бии.

хараад баярламаар. Эгээл эрхимүүдэй тоодо өрогшодые нэрлэе: Цыбик Максаров, Ринчин Санжиев, Зоригто Цырендондопов, Батожаргал Банзаракцаев болон бусад.

Харин дүрэ булалдалгын барилдаанда Буряадамнай хүбүүд мүн лэ шанга ябалсана. Эгээл суутай Борис Будаевые танихагүй хүн олдохогүй гэжэ ханагдана.

Иигээд лэ бүхэшүүл Буряадтамнай түрһэн зандаа.

Борис БАЛДАНОВ.
Р.Н.БАЗАРОВАЙ фото-зураг.

Тус хуудаһа Янжама КИМ бэлдэбэ.